

**PRIEŠMOKYKLINIO IR PRADINIO LAVINIMO SISTEMOS
VEIKSMINGUMO IR JOS TEIKIAMŲ PASLAUGŲ KOKYBĖS ATITIKTIES
JT NEĮGALIŲJŲ TEISIŲ KONVENCIJOS NUOSTATOMS UŽTIKRINANT
VAIKO SU NEGALIA KOKYBIŠKĄ UGDYMĄ, VERTINIMAS
Sociologinio tyrimo ataskaita**

Tyrimo vykdytojai:

Dr. Violeta Gevorgianienė

Dr. Gintaras Šumskas

Dr. Eglė Šumskienė

Aidas Gudavičius

Kornelija Krutulytė

Vilnius 2020 m.

Turinys

Paveikslų sąrašas	2
Lentelių sąrašas.....	4
Įvadas	5
Metodologija	8
Sociologinio tyrimo rezultatai.....	11
Mokytojų ir švietimo specialistų apklausos rezultatai	11
Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų dalis	11
Mokytojams teikiama švietimo pagalba.....	15
Mokytojų kompetencija ugdyti specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius vaikus	23
Mokyklos ir klasės aplinkos pritaikymas	26
Bendravimas ir bendradarbiavimas su tėvais ir skirtingais ugdymo lygmens pedagogais	32
Priešmokyklinio ir pradinio amžiaus vaikų, turinčių negalia, tėvų požiūris į ugdymo kokybę.	35
Vaiko charakteristika ir ugdymas.....	35
Vaiko (ne)priėmimas į mokyklą.....	40
Atsižvelgimas į vaiko raidos ypatumus ir poreikius	42
Popamokinė veikla	44
Ugdymosi planas ir ap(si)rūpinimas priemonėmis.....	45
Ugdymosi aplinka	47
Bendradarbiavimas ir ugdymo kokybė	51
Mokyklų administracijos atstovų požiūris į priešmokyklinio ir pradinio amžiaus vaikų, turinčių negalia, ugdymosi kokybę	55
Vaikų charakteristika ir poreikiai	55
(Ne)priėmimas į mokyklą.....	57
Ugdymo organizavimas.....	58
Mokytojų gebėjimai	60
Apsirūpinimas priemonėmis ir pagalba iš steigėjo	61
Išvados	65
Rekomendacijos.....	67
Šaltiniai	69
1. Priedas. Apklausos anketos. Tikslinė grupė: priešmokyklinio ir pradinio ugdymo pedagogai.....	70
2. priedas. Apklausos anketos. Tikslinė grupė: tėvai.....	77
3. priedas. Apklausos anketa. Tikslinė grupė: mokyklų administracijų atstovai	83

Paveikslų sąrašas

Diagrama 1. Jūs esate: (proc., N=222)	12
Diagrama 2. Kokias negalias turi Jūsų klasėje besiuogdantys mokiniai? (proc.,N=222)	13
Diagrama 3. Kokias negalias turi Jūsų klasėje besiuogdantys mokiniai? Priešmokyklinio ugdymo pedagogai ir pradinio ugdymo pedagogai (proc., N=222)	14
Diagrama 4. Specialiųjų ugdymosi poreikių laipsnis (proc., N=219)	15
Diagrama 5. Ar Jums skirtas mokytojo padėjėjas? (proc., N=218).....	16
Diagrama 6. Ar Jums skirtas mokytojo padėjėjas? Mokiniai pagal poreikius (proc., N=218)	16
Diagrama 7. Įvertinkite, ar mokyklos vadovai stengiasi, kad: (proc., N=215)	17
Diagrama 8. Įvertinkite švietimo pagalbos vaikui prieinamumą ir įvairovę Jūsų mokykloje: (proc., N=222).....	18
Diagrama 9. Su kokiais švietimo pagalbos ar specialiosios pagalbos specialistais konsultuojatės ir kaip dažnai: (proc., N=222).....	19
Diagrama 10. Kokiu būdu / kada pedagogų bendruomenėje aptariamas negalią turinčių vaikų ugdymo organizavimas, ugdymo procesas, rezultatai? (proc., N=222)	20
Diagrama 11. Kaip mokykloje sprendžiami su negalią turinčių vaikų ugdymosi sunkumais susiję klausimai (proc., N=222).....	21
Diagrama 12. Ar vaikui, turinčiam negalią, koreguojamas ugdymosi planas? (proc., N=222)	22
Diagrama 13. Prašome įvertinti mokinių aprūpinimą priemonėmis, padedančiomis kompensuoti negalią: (proc., N=222)	23
Diagrama 14. Pažymėkite kurie trys, Jūsų nuomone, mokytojų gebėjimai yra svarbiausi ugdant negalią turinčius vaikus? (proc., N=222)	24
Diagrama 15. Įvertinkite savo pastangas sukurti negalią turintiems vaikams palankią psichosocialinę klasės aplinką: (proc., N=222).....	25
Diagrama 16. Įvertinkite, kiek ugdymas Jūsų klasėje ir gaunama švietimo pagalba (jei mokiny ją gauna) paskatino (išugdė) negalią turinčio mokinio gebėjimus?: (proc., N=222)	26
Diagrama 17. Įvertinkite mokyklos fizinės aplinkos pritaikymą regos sutrikimą turintiems asmenims (proc., n=222)	27
Diagrama 18. Įvertinkite mokyklos fizinės aplinkos pritaikymą asmenims, turintiems judesio ir padėties bei neurologinių sutrikimų (proc., N=222).....	28
Diagrama 19. Įvertinkite mokyklos informacinės aplinkos pritaikymą asmenims, turintiems regos sutrikimą (proc., N=222)	29
Diagrama 20. Įvertinkite mokyklos informacinės aplinkos pritaikymą asmenims, turintiems klausos sutrikimą (proc., N=222)	30
Diagrama 21. Įvertinkite mokyklos informacinės aplinkos pritaikymą asmenims, turintiems intelekto sutrikimą (proc., N=222)	31
Diagrama 22. Ar Jūsų klasėje yra numatytos specifinės sąlygos (proc., N=222)	32
Diagrama 23. Kokiais būdais bendraujate su negalią turinčių vaikų tėvais? (proc., N=222)	33
Diagrama 24. Įvertinkite bendradarbiavimą tarp skirtingų ugdymo lygmenų ar formų: Priešmokyklinio ugdymo pedagogas/-ė (proc., N=72)	34
Diagrama 25. Įvertinkite bendradarbiavimą tarp skirtingų ugdymo lygmenų ar formų: Pradinio ugdymo pedagogas/-ė (proc., N=150)	34
Diagrama 26. Kokio tipo mokykloje mokosi Jūsų vaikas? (proc., N=151)	35

•••

Diagrama 27. Kurioje klasėje mokosi Jūsų vaikas? (proc., N=151)	35
Diagrama 28. Vaiko ugdymosi forma: (proc., N=151)	36
Diagrama 29. Kokią negalią (negalias) turi Jūsų vaikas? (proc., N=151).....	36
Diagrama 30. Ar Jūsų vaikui nustatyti specialieji ugdymosi poreikiai? (proc., N=151)	37
Diagrama 31. Kokio laipsnio specialieji ugdymosi poreikiai nustatyti Jūsų vaikui? (proc., N=151).....	37
Diagrama 32. Ar jūsų vaikas nori eiti į mokyklą? (proc., N=151).....	38
Diagrama 33. Kokie švietimo pagalbos ar specialiosios pagalbos specialistai teikia Jūsų vaikui paslaugas? (proc., N=151).....	40
Diagrama 34. Ar susidūrėte su situacija, kai dėl vaiko negalios jo(s) nenorėjo priimti į mokyklą? (proc., N=151).....	41
Diagrama 35. Jei susidūrėte su situacija, kai Jūsų vaiko nenorėjo priimti į mokyklą, dėl kokių priežasčių, Jūsų nuomone, tai įvyko? (proc., N=33)	42
Diagrama 36. Ar dėl vaiko negalios klasės mokytoja(s) atsižvelgia į vaiko mokymosi ypatumus? (proc., N=138).....	42
Diagrama 37. Mokykloje stengiamasi, kad: (proc., N=151)	43
Diagrama 38. Kurie, Jūsų nuomone, vaiko ugdymosi proceso aptarimo būdai yra prasmingi, o kurie - ne? (proc., N=151).....	44
Diagrama 39. Ar Jūsų vaikui siūlomos popamokinės veiklos? (proc., N=151).....	44
Diagrama 40. Kaip popamokinė veikla tenkina Jūsų vaiko poreikius? (proc., N=151).....	45
Diagrama 41. Kaip Jūsų vaikui, turinčiam negalią, koreguojamas ugdymo planas? (proc., N=131)	45
Diagrama 42. Prašome įvertinti mokinių aprūpinimą priemonėmis, padedančiomis kompensuoti negalią (proc., N=151)	46
Diagrama 43. Įvertinkite klasės mokytojos (-ų) pasirengimą ugdyti negalią turinčius vaikus: (proc., N=151).....	47
Diagrama 44. Įvertinkite mokytojo gebėjimą kurti klasės psichologinę atmosferą: (proc., N=151)	48
Diagrama 45. Įvertinkite, kiek mokyklos fizinė aplinka pritaikyta Jūsų vaikui? (proc., N=151)	49
Diagrama 46. Įvertinkite, kiek mokyklos informacinė aplinka pritaikyta Jūsų vaikui? (proc., N=151).....	50
Diagrama 47. Ar Jūsų vaiko klasėje yra numatyta: (proc., N=151)	51
Diagrama 48. Įvertinkite klasės mokytojų bendradarbiavimą su Jumis, Jūsų šeima (proc., N=151)	52
Diagrama 49. Įvertinkite, ar, Jūsų manymu, ugdymas paskatino / lavino Jūsų vaiko gebėjimus: (proc., N=151).....	53
Diagrama 50. Kaip apskritai vertinate savo vaiko ugdymo kokybę mokykloje? (proc., N=146).....	54
Diagrama 51. Kokias negalias turi jūsų mokykloje besiuogdantys mokiniai? (proc., N=322).....	56
Diagrama 52. Pažymėkite, ar tarp Jūsų mokyklos mokinių yra tokių, kuriems nustatyti skirtingo laipsnio specialieji ugdymosi poreikiai: (proc., N=322).....	56
Diagrama 53. Ar per pastaruosius trejus metus yra buvę atvejų, kai negalią turintis mokinys nebuvo priimtas į mokyklą? (proc., N=320)	57
Diagrama 54. Jei taip, kokios dažniausiai pasitaikančios priežastys, dėl kurių negalią turintys vaikai nebuvo priimti į mokyklą? (proc., N=322).....	58
Diagrama 55. Kaip įprastai Jūsų mokykloje organizuojamas negalią turinčių mokinių ugdymas: (proc., N=311).....	59
Diagrama 56. Kas, priimant vaiką, turintį negalią, į mokyklą, administraciniu lygiu paprastai aptariama su jo tėvais (globėjais)? (proc., N=317)	59

•••

Diagrama 57. Pažymėkite kurie trys, Jūsų nuomone, mokytojų gebėjimai yra svarbiausi ugdant negalia turinčius vaikus? (proc., N=322)	61
Diagrama 58. Kuris iš šių variantų geriausiai apibūdina Jūsų mokyklos situaciją apsirūpinant priemonėmis, padedančiomis kompensuoti negalia: (proc., N=288)	62
Diagrama 59. Ar gaunate palaikymą ir pagalbą iš steigėjo (savivaldybės) sprendžiant mokinių priėmimo klausimus dėl: (proc., N=322)	63
Diagrama 60. Ar gaunate palaikymą ir pagalbą iš steigėjo (savivaldybės) sprendžiant ugdymo klausimus, susijusius su: (proc., N=322)	64

Lentelių sąrašas

Lentelė 1. Bendras mokinių ir mokinių su negalia skaičius (N=222)	11
Lentelė 2. Neįgaliųjų auklėtinių procentas (mokiniai su negalia/viso mokinių)	11
Lentelė 3. Apklaustųjų mokyklų statistiniai duomenys	55

Įvadas

Neįgaliųjų reikalų departamentas prie LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos inicijavo priešmokyklinio ir pradinio lavinimo sistemos veiksmingumo ir jos teikiamų pagalbos paslaugų kokybės atitikties Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencijos (toliau – Konvencija) nuostatoms, užtikrinant vaiko su negalia, kokybišką ugdymą, vertinimą.

Šio tyrimo rezultatai suteikia informacijos apie vaikų su negalia dalyvavimą ugdymo sistemoje iš tėvų, ugdymo pagalbos specialistų ir ugdymo įstaigų vadovų perspektyvos, ir leidžia identifikuoti pasiekimus, gerąsias praktikas, sistemines spragas bei kliūtis Konvencijos nuostatoms įgyvendinti.

Konvencijos (2006) 24 straipsnis švietimas numato, jog:

1. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, pripažįsta neįgaliųjų teisę į mokslą. Siekdamas įgyvendinti šią teisę nediskriminuojant ir lygiomis galimybėmis, valstybės, šios Konvencijos Šalys, užtikrina visiems tinkamą visų lygių švietimą ir mokymąsi visą gyvenimą, kuriais būtų siekiama:

- a) visapusiškai ugdyti žmogiškąjį potencialą ir orumą bei savigarbą, taip pat didinti pagarbą žmogaus teisėms, pagrindinėms laisvėms ir žmonių įvairovei;
- b) suteikti neįgaliesiems galimybę ugdyti savo asmenybę, talentus ir kūrybiškumą, taip pat savo protinius ir fizinius gebėjimus didžiausiu įmanomu mastu;
- c) suteikti neįgaliesiems galimybę veiksmingai dalyvauti laisvos visuomenės gyvenime.

Kitos reikšmingos Konvencijos nuostatos teigia, jog:

2. Įgyvendindamos šią teisę, valstybės, šios Konvencijos Šalys, užtikrina, kad:

- a) neįgalieji dėl savo neįgalumo nebūtų šalinami iš bendros švietimo sistemos ir neįgaliejiems vaikams nebūtų atimta galimybė įgyti nemokamą ir privalomą pradinį arba vidurinį išsilavinimą;
- b) neįgalieji turėtų galimybę įgyti visiems tinkamą, kokybišką ir nemokamą pradinį išsilavinimą ir vidurinį išsilavinimą lygiai su kitais asmenimis tose bendruomenėse, kur jie gyvena;
- c) būtų tinkamai pritaikytos sąlygos pagal asmens poreikius;
- d) neįgalieji gautų būtiną paramą bendroje švietimo sistemoje, siekiant sudaryti sąlygas jų veiksmingam švietimui;
- e) aplinkoje, kuri geriausiai skatina akademinį ir socialinį vystymąsi, būtų teikiamos veiksmingos individualizuotos paramos priemonės, suderinamos su visiškos įtraukties tikslu.

3. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, suteikia neįgaliesiems galimybę įgyti gyvenimo ir socialinio vystymosi įgūdžių, kad sudarytų sąlygas jiems visapusiškai ir lygiai su kitais dalyvauti švietimo procese ir bendruomenės gyvenime. Šiuo tikslu valstybės, šios Konvencijos Šalys, imasi atitinkamų priemonių, tarp jų:

- a) sudaryti sąlygas mokytis Brailio rašto, kitų specialiai pritaikytų šriftų, patobulintų ir alternatyvių bendravimo ir orientavimo būdų, priemonių ir formų, sudaryti sąlygas įgyti mobilumo įgūdžių ir kitų neįgaliųjų teikiamai paramai ir mentorių paslaugoms;
- b) sudaryti sąlygas mokytis gestų kalbos ir skatinti kurčiųjų bendruomenės kalbinį identitetą;
- c) užtikrinti, kad neregųjų, kurčiųjų arba kurčneregųjų asmenų, o visų pirma tokių neįgalumą turinčių vaikų, švietimas vyktų asmeniui tinkamiausiomis kalbomis, bendravimo būdais ir priemonėmis ir aplinkoje, kuri geriausiai skatina akademinį ir socialinį vystymąsi.

Konvencijos įgyvendinimo ataskaitoje (2019, p. 120) nurodoma, jog su Konvencijos 24 straipsniu yra susiję šie Lietuvos Respublikos teisės aktai: Lietuvos Respublikos Konstitucija; Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas; ir Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas.

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (1992) įtvirtinta, kad Lietuvoje mokslas yra privalomas ir valstybės garantuojamas asmenims, iki 16 metų. Mokslas valstybinėse ir savivaldybių bendrojo lavinimo, profesinėse bei aukštesniosiose mokyklose yra nemokamas. (...)

Lygių galimybių įstatymo (2003) 4 straipsnis nustato švietimo įstaigų, mokslo ir studijų institucijų pareigą įgyvendinti lygias galimybes. Švietimo įstaigos, mokslo ir studijų institucijos privalo užtikrinti vienodas sąlygas asmenims, atsižvelgdamos į jų amžių, lytinę orientaciją, negalią, rasę ar etninę priklausomybę, religiją ar įsitikinimus, kai:

- 1) priimama į formaliojo švietimo programas (pradinio, pagrindinio, vidurinio ugdymo, profesinį mokymą ir aukštojo mokslo studijas) ir kvalifikacijos kėlimo, persikvalifikavimo ir kitus kursus;
- 2) skiriamos stipendijos ir teikiami kreditai studijoms;
- 3) sudaromos, tvirtinamos ir pritaikomos mokymo programos;
- 4) vertinami mokymosi pasiekimai

Švietimo įstatymas (1991) nustato švietimo tikslus, švietimo sistemos principus, švietimo sistemos sandaros, švietimo veiklos, švietimo santykių pagrindus, valstybės išipareigojimus švietimo srityje. Minėto įstatymo 14 straipsnis teigia, kad mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo paskirtis – padėti mokiniui lavintis, mokytis pagal gebėjimus, įgyti išsilavinimą ir kvalifikaciją, pripažįstant ir plėtojant jų gebėjimus ir galias.

Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupės nustatomos ir jų specialieji ugdymosi poreikiai skirstomi į nedidelius, vidutinius, didelius ir labai didelius. Mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių ugdymo programos pritaikomos jų specialiesiems ugdymosi poreikiams.

Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymą įgyvendina visos privalomąji ir visuotini švietimą teikiančios mokyklos, kiti švietimo teikėjai, atskirais atvejais – mokyklos (klasės), skirtos mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdyti. Šiame įstatyme taip pat garantuojamas švietimo prieinamumas mokiniui, turinčiam specialiųjų ugdymosi poreikių, – jeigu jo tėvai (globėjai, rūpintojai) pageidauja, sudaromos sąlygos ugdytis arčiau jo gyvenamosios vietos esančioje ikimokyklinio ugdymo, bendrojo ugdymo mokykloje, profesinio mokymo įstaigoje arba bet kurioje valstybinėje, savivaldybės (regiono) mokykloje, skirtoje mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdyti. Švietimo prieinamumas taip pat užtikrinamas pritaikant mokyklos aplinką, teikiant psichologinę, specialiąją pedagoginę, specialiąją ir socialinę pedagoginę pagalbą, aprūpinant ugdymui skirtomis techninės pagalbos priemonėmis mokykloje ir specialiosiomis mokymo priemonėmis, kitais įstatymų nustatytais būdais. Vaikui, dėl ligos ar patologinės būklės negalinčiam mokytis bendrojo ugdymo mokykloje, sudaromos sąlygos mokytis stacionarioje asmens sveikatos priežiūros įstaigoje arba namuose. Nuostata, kad ugdomam mokiniui ir jo tėvams (globėjams, rūpintojams) turi būti koordinuotai teikiama švietimo pagalba, socialinės ir sveikatos priežiūros paslaugos švietimo ir mokslo ministro, socialinės apsaugos ir darbo ministro, ir sveikatos apsaugos ministro nustatyta tvarka, užtikrina, jog bus tenkinami mokinių specialieji ugdymosi poreikiai (JT Neįgaliųjų teisių konvencijos įgyvendinimo ataskaita, 2019, p. 120).

Mokiniui, kuriam dėl negalios yra nustatomi specialieji ugdymosi poreikiai, skiriama švietimo pagalba. Pedagoginė psichologinė tarnyba, nustatydamą priežastį, dėl kurios kyla mokinio specialieji ugdymosi poreikiai, priskiria grupei ir nustato mokinio specialiųjų ugdymosi poreikių lygį, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymu „Dėl mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašo patvirtinimo“ (2011). Pagalba teikiama, kai ją skiria Mokyklos vaiko gerovės komisija ar Tarnyba, tėvų (globėjų, rūpintojų) sutikimu (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl specialiosios pedagoginės pagalbos asmeniui iki 21 metų teikimo ir kvalifikacinių reikalavimų nustatymo šios pagalbos teikėjams tvarkos aprašo patvirtinimo“, 2011, 14 punktas).

Priešmokyklinio, pradinio, ugdymo bendrosios programos, neformaliojo vaikų švietimo programos pritaikomos, atsižvelgiant į nustatytus mokinio specialiuosius ugdymosi poreikius, mokinio, tėvų (globėjų, rūpintojų) pageidavimus ir vadovaujantis pedagoginės psichologinės tarnybos arba švietimo pagalbos tarnybos išvadomis ir rekomendacijomis. Mokykloje susitariama dėl ugdymo/mokymo

pritaikymo ir įforminimo (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, 2011, 10 punktas).

Priešmokyklinio ugdymo bendrosios programos (2014) 3 skyriuje konstatuojama: 12. Užtikrinamos lygios galimybės ugdytis vaikams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių: 12.1. Vaikų ugdymo turinys formuojamas, vadovaujantis Programa (ją pritaikant) ir atsižvelgiant į kiekvieno vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius, pedagoginės psichologinės tarnybos rekomendacijas ir tėvų (globėjų) lūkesčius; 12.2. Vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymas grindžiamas vaiko gebėjimų, poreikių ir interesų pažinimu, parenkant ir taikant individualius ugdymo metodus, formas, specialiąsias mokymo ir (ar) techninės pagalbos priemones, sukuriant tinkamą ugdymo ir ugdymosi aplinką, siekiant Programoje iškelto ugdymo tikslo; 12.3. Vaikui, turinčiam specialiųjų ugdymosi poreikių, sudaromos sąlygos ugdytis pagal jo gebėjimus ir galias; priešmokyklinio ugdymo pedagogas kartu su kitais mokytojais ir švietimo pagalbos specialistais, vaiko tėvais (globėjais), kitais artimaisiais teikia reikiamą pagalbą, stiprindami vaiko motyvaciją mokytis, tobulėti, plėtoti kompetencijas, sumažinti, įveikti arba kompensuoti ugdymo procese kylančius sunkumus. Jei, nepaisant sutelktų ir kryptingų vaiko ir ugdytojų pastangų, pažanga nepakankama, priešmokyklinio ugdymo pedagogas kartu su kitais mokytojais ir švietimo pagalbos specialistu (specialistais), tėvais (globėjais), atsižvelgdamas į įstaigos Vaiko gerovės komisijos ir pedagoginės psichologinės tarnybos specialistų rekomendacijas, pritaiko ugdymo programą. Joje keliami tikslai ir formuluojami uždaviniai, atsižvelgiant į vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius ir jų lygį, vaiko interesus ir galimybes, tėvų (globėjų) lūkesčius, specialistų rekomendacijas, kurias priešmokyklinio ugdymo pedagogas drauge su kitais mokytojais ir švietimo pagalbos specialistais įgyvendina“. V skyriuje konstatuojama: 30. Vaiko pasiekimai vertinami pagal pasiekimus, kurie numatyti Programoje arba Programoje, pritaikytoje, atsižvelgiant į nustatytus jo specialiuosius ugdymosi poreikius.

Siekiant didinti specialiųjų ugdymosi poreikių turinčio mokinio ugdymosi veiksmingumą, mokykla (mokyklos savininko leidimu) gali steigti mokytojo padėjėjo etatą, vadovaujantis Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymu „Dėl specialiosios pagalbos teikimo mokyklose (išskyrus aukštąsias mokyklas) tvarkos aprašo patvirtinimo“ (2011). Mokytojo padėjėjo etatas gali būti steigiamas, jei Mokykloje mokosi mokinys, turintis vidutinių, didelių ar labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių ir negalintis savarankiškai dalyvauti ugdymo procese.

Pradinis ugdymas. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymo „Dėl 2019–2020 ir 2020–2021 mokslo metų pradinio ugdymo programos bendrojo ugdymo plano patvirtinimo“ I skyriuje numatoma švietimo pagalbos - specialiųjų pratybų – teikimo forma mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, skirta įgimtiems ar įgytiems sutrikimams kompensuoti, plėtojant gebėjimus ir galias. Įstatyme taip pat nurodoma, kad: „8. Rengiant Mokyklos ugdymo planą Pradinio ugdymo programai įgyvendinti rekomenduojama priimti ar atnaujinti (pagal poreikį) sprendimus dėl (tame tarpe): ...8.5. švietimo pagalbos teikimo“. II skirsnio 31. rekomenduojama „į neformaliojo vaikų švietimo veiklą padėti įsitraukti mokiniams, gyvenantiems nepalankiomis socialinėmis, ekonominėmis, kultūrinėmis sąlygomis, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių...“ Dokumento IV skyriuje taip pat detalai aptariamas mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių (išskyrus atsirandančius dėl išskirtinių gabumų), ugdymo organizavimas bei individualaus ugdymo plano parengimo principai (IV skyrius, antras skirsnis), o ketvirtame skirsnyje aptariamas ugdymo organizavimas specialiųjų mokyklų parengiamosiose klasėse (konkrečiai – kurtiesiems ir neprigirdintiesiems (kochlearinių implantų naudotojams), akliesiems ir silpnaregiams, turintiems kalbėjimo ir kalbos sutrikimų mokiniams). 5-as skirsnis aptaria mokinių, turinčių įvairiapusių raidos sutrikimų, ugdymo organizavimą.

Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymas organizuojamas vadovaujantis Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymu „Dėl mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių,

ugdymo organizavimo tvarkos aprašo“ (2011). Specialusis ugdymas suprantamas kaip bendrosios programos pritaikymas, individualizavimas, atsižvelgiant į nustatytus mokinio specialiuosius ugdymosi poreikius, mokinio, tėvų (globėjų, rūpintojų) pageidavimus ir vadovaujantis pedagoginės psichologinės tarnybos arba švietimo pagalbos tarnybos išvadamis ir rekomendacijomis. Specialusis ugdymas įgyvendinamas vadovaujantis bendraisiais ugdymo planais, atsižvelgiant į formaliojo švietimo programą, mokymosi formą ir mokymo proceso organizavimo būdą specialiojo ugdymo ir švietimo pagalbos poreikį, mokyklos galimybes ir pedagoginės psichologinės tarnybos rekomendacijas. Specialusis ugdymas gali būti nuolatinis ar laikinas. Mokiniui padarius pažangą, mokyklos vaiko gerovės komisija gali kreiptis dėl specialiojo ugdymo nutraukimo arba pakartotinio ugdymosi poreikių vertinimo. Specialieji ugdymo(si) poreikiai nėra kliūtis siekti norimo išsilavinimo. Mokykla, sudarydama sąlygas mokiniui, turinčiam specialiųjų ugdymosi poreikių, gauti kokybišką ir poreikius atitinkantį ugdymą ir būtina švietimo pagalbą, rengia mokyklos ar mokinio individualaus ugdymo planą. Mokymosi pasiekimų vertinimas mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, pritaikomas.

Laikomasi nuostatos, kad vaikas, turintis specialiųjų ugdymosi poreikių, turi būti ugdomas ten, kur geriausiai būtų tenkinami jo ugdymosi poreikiai ir švietimo pagalbos reikmės. 2020 m. birželio 30 d. Seimas priėmė Švietimo įstatymo pakeitimus: negalią ir specialiųjų ugdymosi poreikių turintys vaikai galės lankyti artimiausią jo gyvenamoje vietoje esančią bendrąją mokyklą, bus priimami visiškai lygiais pagrindais su kitais mokiniais. Taip pat gerokai išsiplės pagalbos sistema mokyklose. Naujos Švietimo įstatymo nuostatos būtų įgyvendinamos palaipsniui ir galutinai įsigalios nuo 2024 m. rugsėjo 1 d. Visgi, nors dauguma vaikų mokosi kartu su visais, kai kuriais atvejais mokinio specialiuosius ugdymosi poreikius ir pagalbos reikmes geriau gali tenkinti specialiosios paskirties mokyklos, klasės. Ugdymas jose aptariamas Įsakyme „Dėl 2019–2020 ir 2020–2021 mokslo metų pradinio ugdymo programos bendrojo ugdymo plano patvirtinimo“ (4-5 skirsnis).

Metodologija

Techninėje specifikacijoje nurodytas **tyrimo tikslas**: iširti priešmokyklinio ir pradinio ugdymo sistemos veiksmingumą ir jos teikiamų pagalbos paslaugų ir jų kokybės atitikties Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencijos nuostatomis, užtikrinant vaiko, turinčio negalią, kokybišką ugdymą ir pateikti rekomendacijas.

Tyrimo uždaviniai:

- 2.1. Išanalizuoti teisinės sistemos, reglamentuojančios priešmokyklinį ir pradinį ugdymą, atitiktį Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijai;
- 2.2. Išsiaiškinti švietimo pagalbos / paslaugų / priemonių teikiamų vaikui su negalia priešmokyklinio ir pradinio ugdymo įstaigose pakankamumą, įvairovę ir kiekį, apklausiant ne mažiau kaip 304 mokyklas ir priešmokyklinio lavinimo įstaigas;
- 2.3. Atlikti apklausą dėl švietimo sistemos pritaikymo ir ugdymo pasiekimų, apklausiant ne mažiau kaip 304 mokyklas ir priešmokyklinio lavinimo įstaigas, atsižvelgiant į negalios pobūdį (regos, klausos, fizinės, intelekto, kt.) išsiaiškinti:
 - 2.3.1. švietimo pagalbos/paslaugų/priemonių veiksmingumą vaikams, turintiems negalią, tėvų požiūriu;
 - 2.3.2. švietimo pagalbos/paslaugų/priemonių veiksmingumą vaikams, turintiems negalią pedagogų požiūriu;
 - 2.3.3. fizinės, administracinės, teisines, psichologines kliūtis, trukdančias įgyti (išgyti) pakankamą ir kokybišką ikimokyklinį ir pradinį ugdymą vaikams su negalia tėvų ir pedagogų požiūriu, apklausiant ne mažiau 150 tėvų, kurių neįgalūs vaikai mokosi ikimokyklinio ir pradinio

ugdymo įstaigose ir ne mažiau kaip 150 specialistų, teikiančių ikimokyklinio ir pradinio ugdymo paslaugas vaikams, turintiems negalią;

Sociologinio tyrimo dalyviai

- Tėvai, kurių negalią turintys vaikai mokosi ikimokyklinio ir pradinio ugdymo įstaigose
- Specialistai, teikiantys ikimokyklinio ir pradinio ugdymo paslaugas vaikams, turintiems negalią;
- Mokyklų ir priešmokyklinio ugdymo įstaigų administracijos atstovai.

Sudarant klausimyną buvo vadovaujama Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencija, Jungtinių Tautų parengtomis rekomendacijomis „Monitoring of the Convention on the Rights of persons with disabilities“ (Guidance for human rights monitors), bei Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių komiteto Bendraja pastaba Nr. 4 (2016) dėl teisės į įtraukų švietimą.

Ypatingas dėmesys vykdant tyrimą buvo skiriamas identifikuojant skirtumus tarp atskirties, **segregacijos, integracijos ir įtraukties**. Remiantis Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių komiteto Bendraja pastaba Nr. 4 (2016) dėl teisės į įtraukų švietimą, atskirtis vyksta tada, kai besimokantieji tiesiogiai ar netiesiogiai sudaromos kliūtys į mokslą arba neleidžiama gauti išsilavinimą jokia forma. **Segregacija** vysta tada, kai negalią turintys vaikai ugdomi atskirai nuo negalios neturinčių besimokančiųjų aplinkoje, kuri yra sukurta arba naudojama atsižvelgiant į konkrečius sutrikimus ar įvairias negalias. **Integracija** yra negalią turinčiųjų įjungimo į dabartines bendrojo lavinimo įstaigas procesas, suprantant, kad jie gali prisitaikyti prie tokių institucijų standartinių reikalavimų. **Įtrauktis** reiškia sistemine reformą, apimančią turinio, mokymo metodų, būdų, struktūrų ir strategijų švietimo srityje pokyčius, kad būtų įveiktos kliūtys, siekiant suteikti visiems atitinkamo amžiaus besimokantiejiems lygias galimybes įgyti išsilavinimą aktyviai dalyvaujant mokymo procese ir sukurti sąlygas, kurios geriausiai atitiktų jų reikalavimus ir pageidavimus. Negalią turinčių besimokančiųjų įjungimas į bendrojo lavinimo klases neįgyvendinus atitinkamų struktūrinių pokyčių, pavyzdžiui, nepakeitus organizacijos, mokymo programų ir mokymo bei mokymosi strategijų, nėra **įtrauktis**. Be to, integracija automatiškai neužtikrina perėjimo nuo segregacijos prie įtraukties (Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių komiteto Bendroji pastaba Nr. 4 (2016) dėl teisės į įtraukų švietimą, p. 3).

Taip pat daug dėmesio buvo skiriama Neįgaliųjų teisių komiteto Bendrosios pastabos Nr. 4 (2016) dėl teisės į įtraukų švietimą nuostatai Nr. 16, pagal kurią siekiant įgyvendinti 24 straipsnio 1 dalies b punktą, švietimas turėtų būti skirtas visapusiškai ugdyti negalią turinčių vaikų asmenybę, talentus ir kūrybiškumą, taip pat jų psichinius, fizinius ir bendravimo gebėjimus. Požiūris į negalią turinčių vaikų švietimą **pernelyg dažnai remiasi trūkumais**, akcentuojant faktinę ar suvokiamą negalią ir apribojant galimybes dėl išankstinių neigiamų nuostatų jų potencialo atžvilgiu. Konvencijos šalys turi padėti sudaryti galimybes ugdyti kiekvieno negalią turinčio asmens unikalias stipriąsias savybes ir talentus.

Sudarant anketą ne mažiau svarbi buvo Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių komiteto rekomendacija (1999), kad norint užtikrinti negalią turintiems asmenims teisę į švietimą, švietimo sistema turi turėti keturis tarpusavyje susijusius elementus, tai: **esamumas, prieinamumas, priimtinas ir pritaikomumas**.

Veiksmingumo rodikliai

Dėl vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, mokymosi ypatumų – dažnai daugiau laiko pareikalaujančio žinių įsisavinimo ar gebėjimų susiformavimo, netolygaus raidos profilio ir pan. – šiame ugdymo etape vertinti ugdymo kokybę ir veiksmingumą pagal mokinių pasiekimus nėra tikslinga. Tuo labiau, kad priešmokykliniame ir pradiniam ugdyme pasiekimai nevertinami pažymiais, tai yra, neapskaičiuojami kiekybiškai. Todėl šiame tyrime ugdymo kokybės ir veiksmingumo kriterijai: a) ugdymo aplinkos pritaikymas, b) mokytojų savo kompetencijų ir saviveiksmingumo suvokimas įžvelgiant vaiko poreikius ir pritaikant ugdymo procesą specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems

vaikams, c) vaiko motyvacija eiti į mokyklą ir mokytis, d) tėvų pasitenkinimas ugdymu, e) mokytojų aprūpinimas specialiosiomis ir padedančioms kompensuoti negalią mokymo priemonėmis.

Tyrimo metodai ir instrumentai

Siekiant tyrimo tikslo buvo taikyta kiekybinė metodologija. Pagrindiniai tyrimo metodai: anketinė tėvų, kurių neįgalūs vaikai mokosi ikimokyklinio ir pradinio ugdymo įstaigose; specialistų, teikiančių ikimokyklinio ir pradinio ugdymo paslaugas vaikams, turintiems negalią; ir mokyklų ir priešmokyklinio ugdymo įstaigų administracijos atstovų apklausa.

Anketavimas, tyrimo imties formavimas, duomenų rinkimas ir kontrolė

Siekiant ištirti priešmokyklinio ir pradinio ugdymo sistemos veiksmingumą ir jos teikiamų pagalbos paslaugų ir jų kokybės atitikties Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencijos nuostatoms, užtikrinant vaiko, turinčio negalią, kokybišką ugdymą ir pateikti rekomendacijas, buvo apklausti trijų tikslinių grupių respondentai atsižvelgiant į užsakovo užduotyje suformuotus kriterijus. Buvo parengtos trys skirtingos internetinės anketos:

- Anketa tėvams, kurių neįgalūs vaikai mokosi ikimokyklinio ir pradinio ugdymo įstaigose;
- Anketa specialistams, teikiantiems ikimokyklinio ir pradinio ugdymo paslaugas vaikams, turintiems negalią;
- Anketa mokyklų ir priešmokyklinio ugdymo įstaigų administracijos atstovams.

Siekiami minimali tyrimo imtis:

- 304 mokyklų ir priešmokyklinio ugdymo įstaigų administracijos atstovai;
- 150 tėvų, kurių neįgalūs vaikai mokosi ikimokyklinio ir pradinio ugdymo įstaigose;
- 150 specialistų, teikiančių ikimokyklinio ir pradinio ugdymo paslaugas vaikams, turintiems negalią.

Internetinės apklausos privalumas – didelė skvarba (tikslinės auditorijos pasiekiamumas) ir patogus duomenų surinkimo būdas, tačiau jis susijęs su tam tikromis rizikomis (galimas pakartotinis pildymas, skubėjimo faktorius ir pan.). Absoliuti tiriamosios auditorijos kontrolė nėra užtikrinama nei vienu šiuo metu vykdomu apklausos metodu. Net ir apklausų respondentų namuose situacijose visiškai patikimumas nėra užtikrinamas, tarkime, pasitikimas respondento nurodytu amžiumi, išsimokslinimu, pajamomis, neprašant to užtikrinti oficialiais dokumentais. Siekiant minimizuoti nekokybiškų anketų patekimą į analizę, taikyti keli kontrolės mechanizmai:

- pasikartojančių pildymo atvejų kontrolė per interneto adresu (ip) identifikavimą ir eliminavimą. Tai yra pakankamai efektyvi, tačiau dalinė priemonė, kadangi mobilieji prietaisai nėra „pririšti“ prie statinio ip adreso.
- Post – hoc duomenų analizė ir valymas yra efektyvesnė netinkamų anketų identifikavimo ir eliminavimo priemonė. Taikant kombinuotą filtravimo sistemą (ip, nuo vidurkio ženkliai nukrypstančio pildymo laiko, sutampančių atsakymų blokų ir kt.) pašalinta iki 10% interneto anketų.

Duomenys buvo renkami 2020 m. rugsėjo – spalio mėn. Duomenų rinkimą vykdė Lietuvos sutrikusio intelekto žmonių globos bendrijos „Viltis“ teisininkai Kornelija Krutulytė ir Aidas Gudavičius.

•••

Sociologinio tyrimo rezultatai

Skyriuje pristatomi Neįgaliųjų reikalų departamento užsakymu atlikto tyrimo apie priešmokyklinio ir pradinio amžiaus vaikų, turinčių negalią, ugdymo kokybę rezultatai. Tyrimas apima įvairius ugdymo aspektus ir leidžia įvertinti priešmokyklinio ir pradinio amžiaus vaikų, turinčių negalią, ugdymo atitikimą Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencijos nuostatomis.

Mokytojų ir švietimo specialistų apklausos rezultatai

Tyrimė dalyvavo 222 mokytojai ir švietimo specialistai, atstovaujantys priešmokyklinio ir pradinio amžiaus vaikų ugdymo įstaigas. Apklausti ugdymo specialistai turi skirtingas patirtis dirbant su neįgaliais vaikais: nuo 100 proc. negalios atvejų iki 2 proc. neįgaliųjų vaikų bendroje mokinių populiacijoje. Žr. 1-2 lenteles.

Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų dalis

Vidutiniškai mokytojai ir/arba švietimo specialistai dirba su 16 vaikų, iš jų vidutiniškai du yra turintys negalią (mediana).¹

Lentelė 1. Bendras mokinių ir mokinių su negalia skaičius (N=222)

Kiek iš viso mokinių mokosi Jūsų klasėje (mokytojai)/ su kiek negalią turinčių mokinių dirbate (švietimo specialistai)	Vidurkis	18,5
	Mediana	16
	Min.	1
	Maks.	415
Kiek mokinių, turinčių negalią, mokosi Jūsų klasėje?	Vidurkis	3,6
	Mediana	2
	Min.	1
	Maks.	40

Dalis respondentų (švietimo pagalbos specialistai) teikia specialiąją ir psichologinę pagalbą kelių klasių mokiniams, taigi jie nurodė bendrą vaikų, turinčių negalią, skaičių, su kuriais dirba. Tai paaiškina aukštus rezultatų vidurkius.

Lentelė 2. Neįgaliųjų auklėtinių procentas (mokiniai su negalia/viso mokinių)

Vidutinė ugdomų mokinių su negalia proporcija bendroje mokinių populiacijoje, proc.	34,2
Minimali mokinių su negalia proporcija bendroje mokinių populiacijoje, proc.	2
Maksimalus mokinių su negalia proporcija bendroje mokinių populiacijoje, proc.	100

Aukštą vidutinę ugdomų mokinių su negalia proporciją bendroje mokinių populiacijoje paaiškina aukščiau minėtas faktas, kad imtyje buvo didelė dalis specialistų (pvz., specialieji pedagogai, logopedai), kurie dirba su daugiau nei vienos klasės mokiniais, turinčiais negalią. Kita vertus, anketas buvo

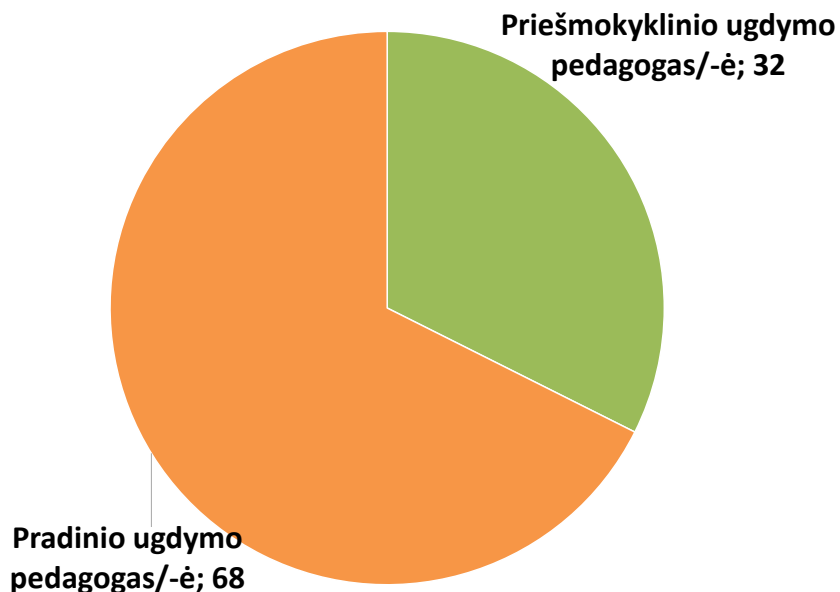
¹ Remiamasi *mediana* – vidurine skaičių eilutės verte. Aritmetinis vidurkis nedidelėse statistinėse imtyse yra labai „jautrus“ statistinėms išskirtims (ženkliai nuo bendros duomenų sklaidos besiskiriančių skaitinių įverčių), tuo tarpu mediana tiksliau atspindi populiacijos charakteristikas.

•••

savanoriška, tad į ją galėjo rinktis atsakyti tie pedagogai, kurie turi vaikų su negalia ugdyme daugiau patirties.

Du trečdaliai apklaustųjų (68 proc.) buvo pradinio ugdymo pedagogai, likę – trečdalis apklaustųjų (32 proc.) atstovavo priešmokyklinio ugdymo institucijas.

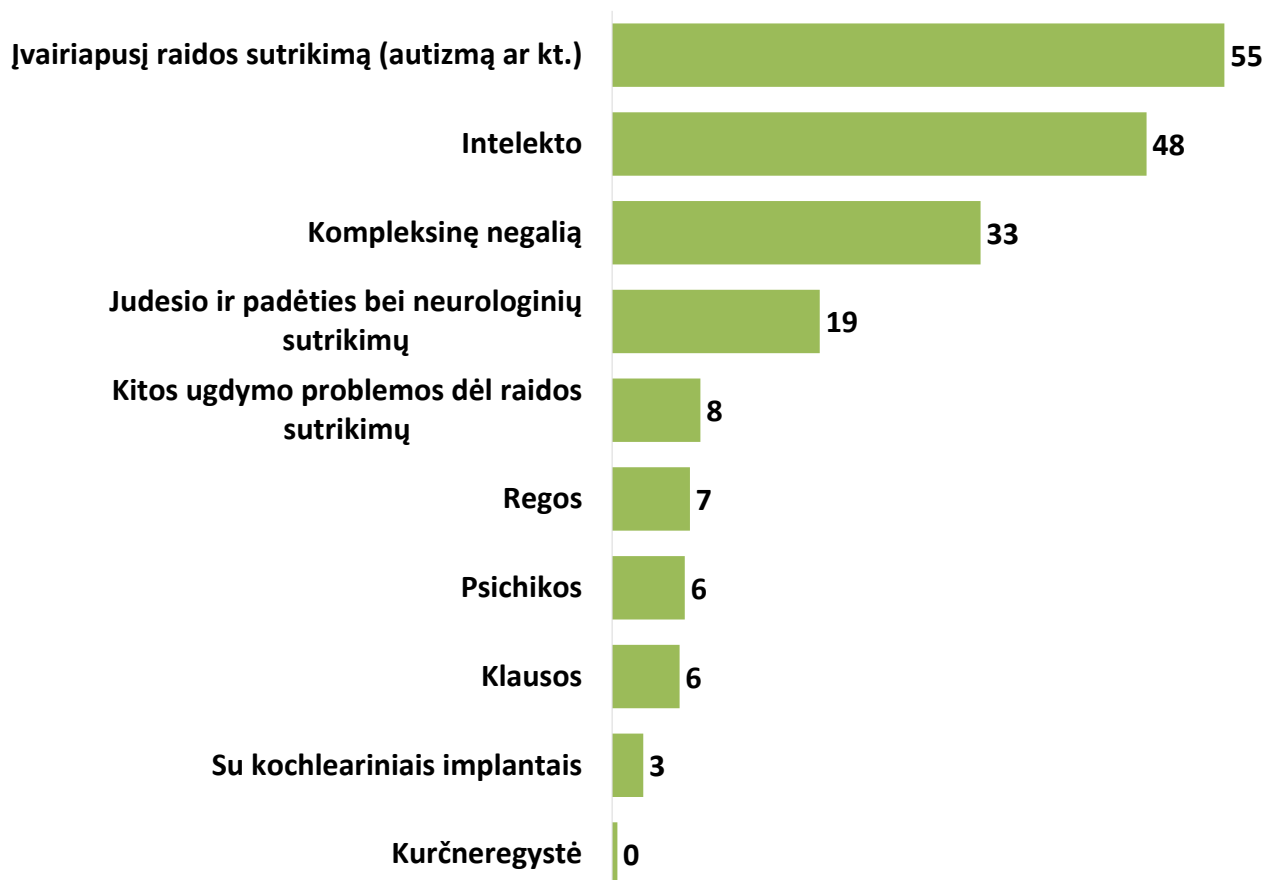
Diagrama 1. Jūs esate: (proc., N=222)

Dažniausiai pasitaikanti ugdytinių negalia buvo įvairiapusis raidos sutrikimas (pvz., autizmas - jį minėjo 55 proc. respondentų) ir intelekto sutrikimai (48 proc.), trečdalis pedagogų įvardijo kompleksinę negalią (33 proc.) (Diagrama 2). Rečiausiai priešmokyklinio ir pradinio ugdymo lygmens informantų klasėse mokosi vaikai su klausos negalia (6 proc.), regos negalia (7 proc.) arba naudojančys kochlearinius implantus (3 proc.). Tokia situacija atspindi ir bendrą sutrikimų spektrą (pvz., 2019 m. iš 1796 berniukų, kuriems pirmą kartą nustatytas neįgalumo lygis, virš 51 proc (924) – psichikos (tame tarpe ir intelekto) sutrikimai), ir tendencijas, kai sensorinių sutrikimų turinčių vaikų tėvai dėl specializuotos pagalbos dažniau renkasi specialiąsias ugdymo įstaigas klausos ir regos sutrikimų turintiems vaikams. Taip yra todėl, kad egzistuoja nuomonė, kad „įprastose mokyklose vaikai su negalia susiduria su blogesnėmis ugdymo sąlygomis nei specialiosiose mokyklose dėl specifinių pedagoginių žinių, specialiųjų pedagogų (tiflopedagogų, surdopedagogų) bei mokymo ir metodinių priemonių trūkumo, personalizuotų sprendimų kokybės ir mokymo metodų ir strategijų įvairovės stokos, nepakankamos mokytojų kompetencijos darbui su įvairių galių ir gebėjimų mokiniais“ (Neįgaliųjų socialinės integracijos veiklos rezultatų bei Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencijos ir jos fakultatyvaus protokolo 2018 m. stebėsenos ataskaita, 2019). Kartu ši tebesitęsianti tendencija rodo, kad bendrojo ugdymo mokyklos vis dar susiduria su sunkumais (dėl santykinai nedidelio mokinių, turinčių regos ar klausos negalią, skaičiaus) organizuodamos šiems mokiniams būtinąją švietimo pagalbą (gestų kalbos vertėją, tiflopedagogą, surdopedagogą ir kt.).

Diagrama 2. Kokias negalias turi Jūsų klasėje besiuđdantys mokiniai? (proc.,N=222)

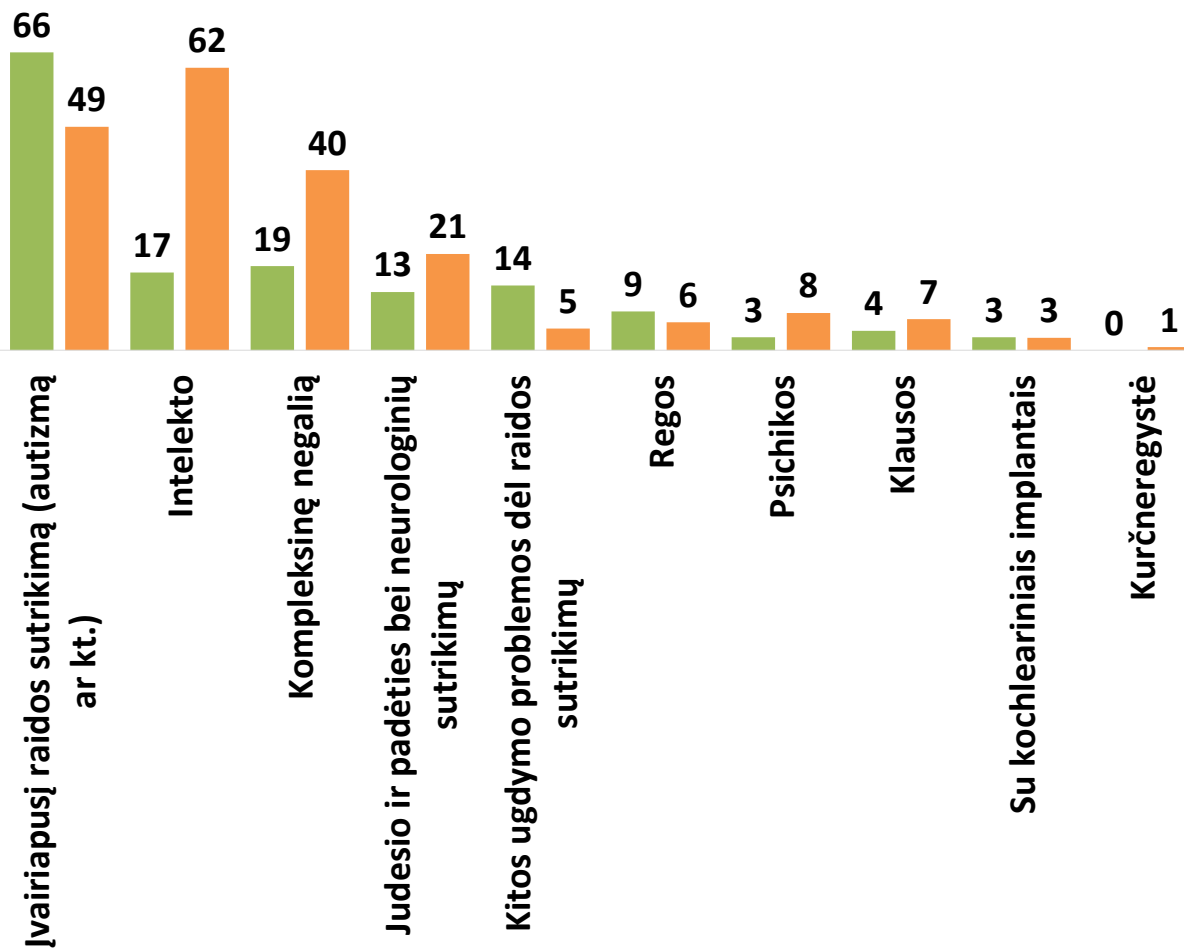

* Atsakymų procentų suma gali viršyti 100%, kadangi respondentai galėjo rinktis po kelis atsakymų variantus.

Pastebėta, kad įvairiapusių raidos sutrikimų turinčių vaikų yra daugiau priešmokyklinio ugdymo įstaigose (66 proc. lyginant su 49 proc. pradinėse mokyklose), o intelekto, kompleksinę ir judesio, padėties bei neurologinių sutrikimų turinčių vaikų – pradinėse klasėse. (žr. Diagrama 3). Didesnį įvairiapusių raidos sutrikimų skaičių priešmokykliniame lygmenyje būtų galima paaiškinti arba a) ankstyvesniu šios negalios identifikavimu lyginant su mažiau pastebimais sutrikimais, arba b) informantams nepakankamai aiškia sutrikimo kategorija (kartais į šią savoką, kaip ir į savoką „kompleksinė negalia“ pedagogai (ne švietimo pagalbos teikėjai) įtraukia ir kitus, mažiau suprantamus, sutrikimus). Tuo tarpu intelekto negalia pradeda ypač atsiskleisti pradinėse klasėse, kuomet iš mokinio jau tikimasi labiau „akademinų“ žinių, kurių įgyti trukdo kognityvinių gebėjimų ribotumas arba nepritaikyta ugdymosi aplinka.

•••

Diagrama 3. Kokias negalias turi Jūsų klasėje besiuogdantys mokiniai? Priėsmokyklinio ugdymo pedagogai ir pradinio ugdymo pedagogai (proc., N=222)

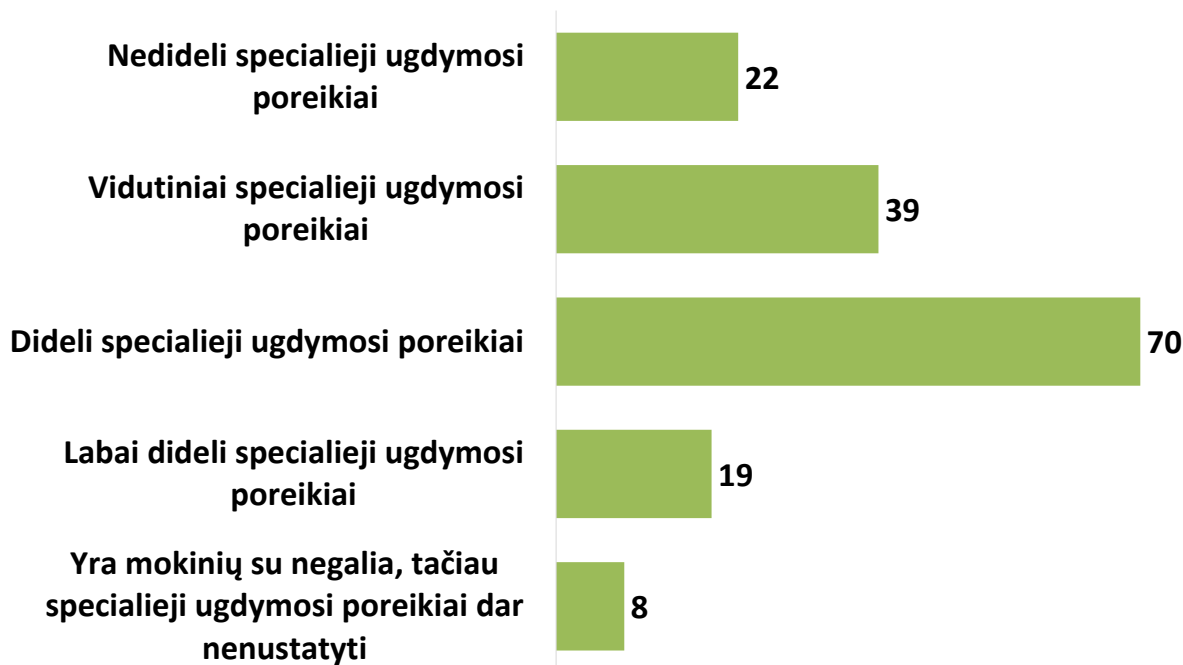
■ Priešmokyklinio ugdymo pedagogas/-ė ■ Pradinio ugdymo pedagogas/-ė

Specialiųjų ugdymosi poreikių laipsnio nustatymą lemia 11 pagrindinių kriterijų, kurių įverčiai priklauso nuo vaiko negalios charakteristikų ir situacijos. Kadangi dviem skirtingiems vaikams, turintiems judesio bei padėties sutrikimą, gali būti nustatyti skirtingo laipsnio ugdymosi poreikiai, Diagrama 4 veikiau konstatuoja faktą nei jį paaiškina. Dauguma (70 proc.) apklaustųjų dirba su didelių specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais vaikais, trečdalis (39 proc.) ugdo vidutinių specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius vaikus. Dažniausiai didelius ir labai didelius SUP lemia intelekto sutrikimo ir kitos negalios deriniai, tad šiuos skaičius patikslina Diagramoje 2 pateiktos negalios. Maždaug vienodos yra nedidelių ir labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų proporcijos – tokių yra po penktadalį. Svarbu, kad 8 proc. vaikų, turinčių negalią, specialieji ugdymosi poreikiai dar nėra nustatyti. Tokia situacija atspindi ŠMM nuostatą neskubėti „užklijuoti“ mažam vaikui etiketės (diagnozės), jei jis vystosi savitai (pvz., Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos, 2015), o jį stebėti, pritaikant ugdymo metodus ir

•••

priemonės. Tačiau tai, kad informantai – pradinių klasių ir priešmokyklinio ugdymo pedagogai – galimai išvelgia specifinius vaiko poreikius, rodo šių pedagogų kompetenciją.

Diagrama 4. Specialiųjų ugdymosi poreikių laipsnis (proc., N=219)

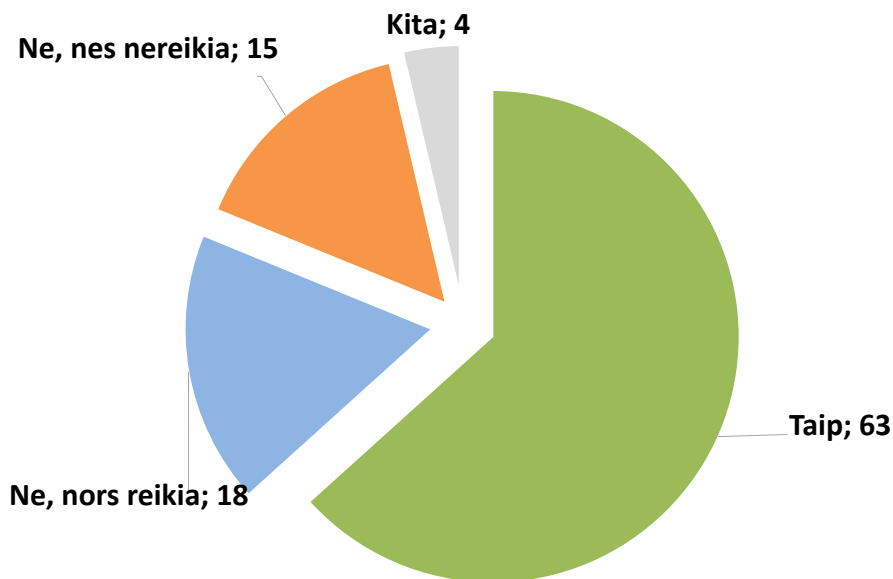
* Atsakymų procentų suma gali viršyti 100%, kadangi respondentai galėjo rinktis po kelis atsakymų variantus.

Mokytojams teikiama švietimo pagalba

LR Švietimo ir mokslo ministro įsakyme „Dėl specialiosios pagalbos teikimo mokyklose (išskyrus aukštąsias mokyklas) tvarkos aprašo patvirtinimo“ (2011) nurodoma, kad mokytojo padėjėjo paslaugos teikiamos mokiniui ar (ir) mokinių grupei, turintiems vidutinių, didelių ar labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių ir dėl įgytų ar įgimtų sutrikimų negalintiems savarankiškai dalyvauti ugdymo procese. Informantų vadovaujamosiose klasėse (grupėse) tokių vaikų skaičius (žr. Diagramą 4) yra didelis, tačiau mokytojo padėjėjas skirtas ne visiems, kuriems tokios pagalbos reikėtų (18 proc. apklaustųjų tokios pagalbos neturi, nors norėtų) ir tokia pagalba numatyta pagal įstatymą, taip pat ir tada jei mokinys turi įvairiapusių raidos sutrikimų (LR Švietimo ir mokslo ministro įsakyme „Dėl 2019–2020 ir 2020–2021 mokslo metų pradinio ugdymo programos bendrojo ugdymo plano patvirtinimo“, IV skyrius, 5 skirsnis). Daugiau nei dviem trečdaliams apklaustųjų ugdymo specialistų (63 proc.) tokia pagalba teikiama, o 15 proc. nejaucia poreikio turėti mokytojo padėjėją, ir tai gali būti susiję su tuo, kad 22 proc. mokinių turi tik nedidelius specialiuosius ugdymosi poreikius.

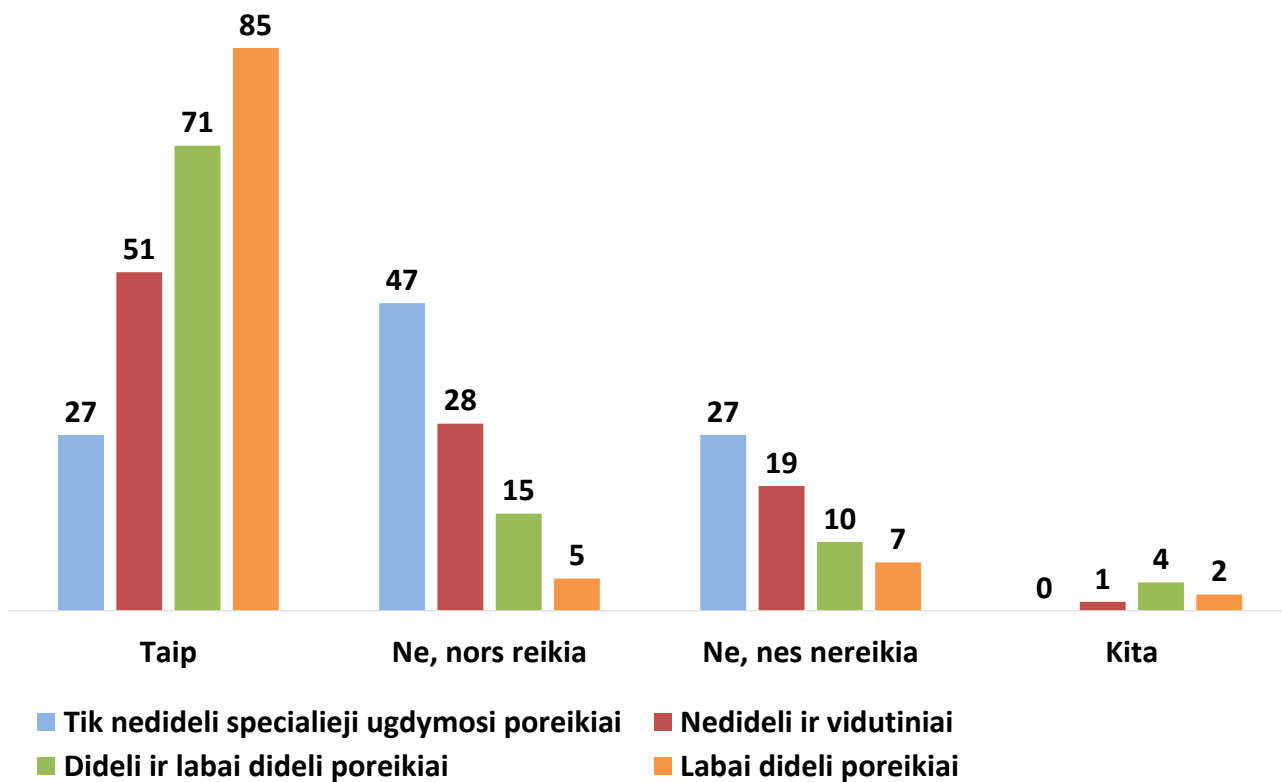
•••

Diagrama 5. Ar Jums skirtas mokytojo padėjėjas? (proc., N=218)

Pedagogams, dirbantiems su vaikais, turinčiais labai didelių specialiųjų poreikių, mokytojo padėjėjas paprastai skiriamas (žr. Diagrama 6).

Diagrama 6. Ar Jums skirtas mokytojo padėjėjas? Mokiniai pagal poreikius (proc., N=218)

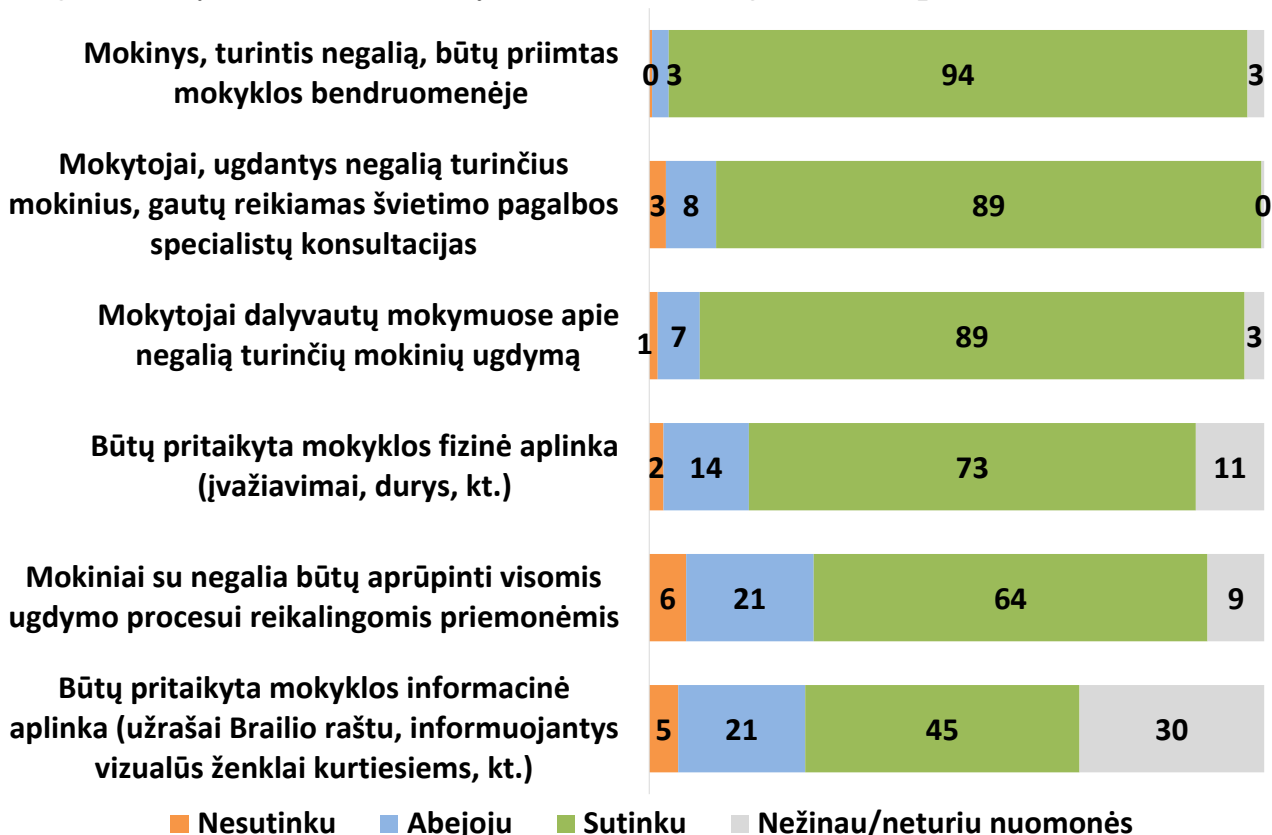

* Atsakymų procentų suma gali viršyti 100%, kadangi respondentai galėjo rinktis po kelis atsakymų variantus.

•••

Dauguma tyrimo dalyvių pastebi mokyklos vadovų dedamas pastabas organizuojant negalią turinčių vaikų ugdymui palankią ugdymosi aplinką (Diagrama 7): pripažįstamos vadovų pastangos siekti, kad mokiniai su negalia būtų priimti mokyklos bendruomenėje (94%), kad mokytojai gautų švietimo pagalbos specialistų konsultacijas ir dalyvautų specializuotuose mokymuose (šias pastangas konstatavo po 89% apklaustųjų). Kiek mažiau stebimos mokyklos vadovų pastangos (arba galimybės – žr. toliau vadovų apklausos rezultatus) pritaikyti ugdymosi aplinką judėjimo negalią turintiems vaikams (tokias pastangas mato 73 proc. respondentų). *Fizinės* aplinkos pritaikymas dažniausiai yra regimas „paprasta akimi“, todėl 11-os proc. respondentų „nežinojimas“, ar tokie pakeitimai daromi, gali reikšti, jog pritaikytų įvažiavimų, durų, kt. tiesiog nėra. Abejonės, ar vadovai stengiasi pritaikyti *informacinę* ugdymosi aplinką sensorinių negalią turintiems vaikams (kad „taip“ sutinka tik 45 proc.) gali būti susijusios su tuo, kad regos ar klausos negalią turinčių vaikų mokykloje arba nėra, arba yra vienetai, tad tam arba neskiriama deramo dėmesio mokyklos lygmenyje, arba trūksta savivaldybės pagalbos sprendžiant ugdymosi aplinkos pritaikymo jiems klausimus (tą patvirtina mokyklų vadovų apklausa, žr. toliau). Žemiausiai respondentai įvertino mokyklos vadovų pastangas apsirūpinti juos ugdymo procesui reikalingomis priemonėmis (to pasigedo 27 proc. pedagogų). Maždaug pusė mokyklos vadovų taip pat minėjo su tuo susijusias problemas (žr. toliau).

Diagrama 7. Įvertinkite, ar mokyklos vadovai stengiasi, kad: (proc., N=215)

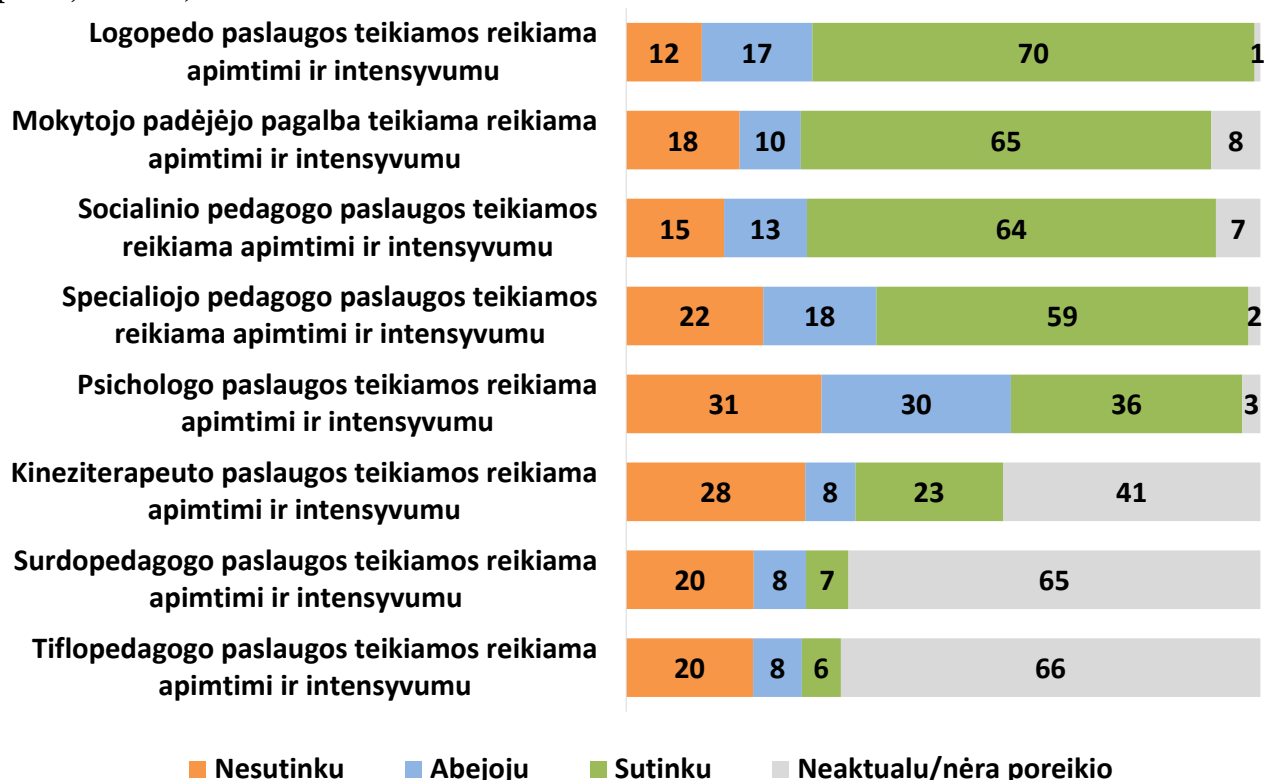

Įvertindami švietimo pagalbos negalią turintiems vaikams prieinamumą ir įvairovę jų mokyklose (Diagrama 8), tyrimo dalyviai geriausiai vertino logopedo paslaugų teikimą – 70 proc. nuomone, šios paslaugos teikiamos reikiama apimtimi ir intensyvumu. Panašiai palankiai vertinamas ir mokytojo padėjėjo (65 proc.), socialinio (64 proc.) ir specialiojo pedagogo (59 proc.) paslaugų prieinamumas. Prasčiausiai tyrimo dalyviai įvertino psichologo paslaugų prieinamumą (tik 36 proc. sutinka, kad jos teikiamos reikiama apimtimi). Tiflopedagogo ir surdopedagogo paslaugų poreikis yra mažesnis, ir tai

•••

paaiškinama vaikų su klausos ir regos negalia proporcija apklaustose švietimo įstaigose, lyginant su kitą negalią turinčiais vaikais (Diagrama 2). Kineziterapeuto paslaugų prieinamumas mokyklos lygiu maždaug atitinka pedagogų poreikį su jais konsultuotis (Diagrama 9).

Diagrama 8. Įvertinkite švietimo pagalbos vaikui prieinamumą ir įvairovę Jūsų mokykloje: (proc., N=222)

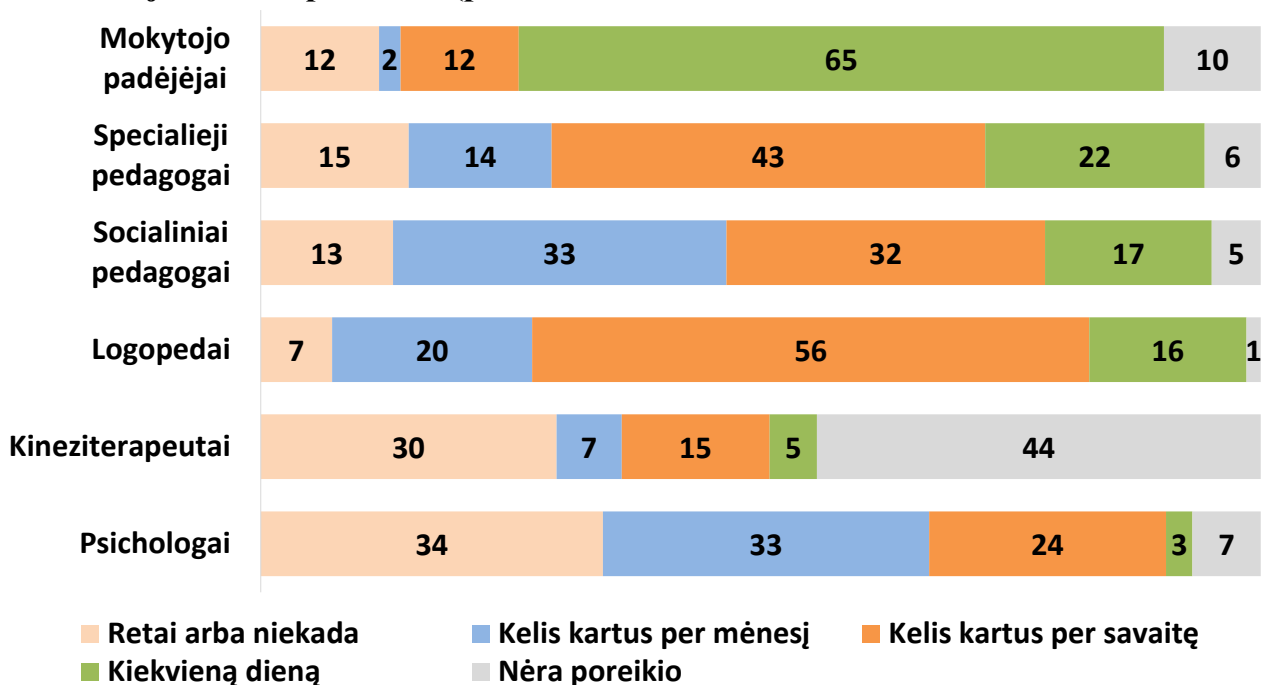
Tinkamas ugdymo proceso negalių turintiems vaikams pritaikymas reikalauja specifinių žinių, nes bendrųjų pedagogikos žinių nebepakanka. Todėl priešmokyklinio ir pradinio ugdymo pedagogams būtina švietimo pagalbos specialistų ir kitų specialistų parama (Diagrama 9). Intensyviausiai bendradarbiaujama su mokytojo padėjėjais (kiekvieną dieną su jais konsultuojasi 65 proc. apklaustųjų, kelis kartus per savaitę – 12 proc.), ir tai paaiškinama tuo, kad mokytojo padėjėjas dažnai kasdien padeda pedagogui pamokose (kartais mokytojo padėjėju „dalijamasi“ tarp klasių / grupių priklausomai nuo užsiėmimo ar pamokos pobūdžio ir mokinio poreikių, todėl bendradarbiavimas gali būti retesnis). Dažnai bendradarbiaujama su specialiaisiais pedagogais (kiekvieną dieną arba kelis kartus per savaitę su jais konsultuojasi 65 proc. apklaustųjų), socialiniais pedagogais (kiekvieną dieną arba kelis kartus per savaitę su jais konsultuojasi 49 proc.) ir logopedais (kasdien ar kelis kartus per savaitę su jais bendrauja 16 proc. ar 56 proc. apklaustųjų atitinkamai).

Pakankamai intensyvus konsultavimasis su psichologais gali rodyti mokytojams kylančius sunkumus, kurie kelia vaikų, turinčių įvairiapusių raidos sutrikimų, elgesio ypatumai ar kitų vaikų savijauta ar bendravimo sunkumai. Visgi net trečdaliui pedagogų (34 proc.) neprireikia psichologo konsultacijos, o tai gali rodyti tiek jų kompetenciją patiems spręsti vaiko elgesio ir emocijų iššūkius mikrolygiu, tiek mokyklos vadovų dėmesį palankaus psichosocialinio mokyklos klimato kūrimui (žr. 7 diagramą). Tai, kad nėra poreikio konsultuotis su kineziterapeutais paaiškinama tuo, kad tik 19 proc. ugdomų mokinių turi judesio ir padėties sutrikimų (kineziterapeuto pagalba dažniausiai teikiama šį sutrikimą ir

•••

kompleksinių sutrikimų, kurių sudėtyje yra judesio ir padėties sutrikimas, vaikams). Visgi 22 proc. pedagogų turi galimybę konsultuotis su kineziterapijos specialistais kelis kartus per savaitę ar per mėnesį, ir tai liudija apie pedagogų dėmesį ne tik vaiko žinioms bei gebėjimams, bet ir jų laikysenai ir sveikatai.

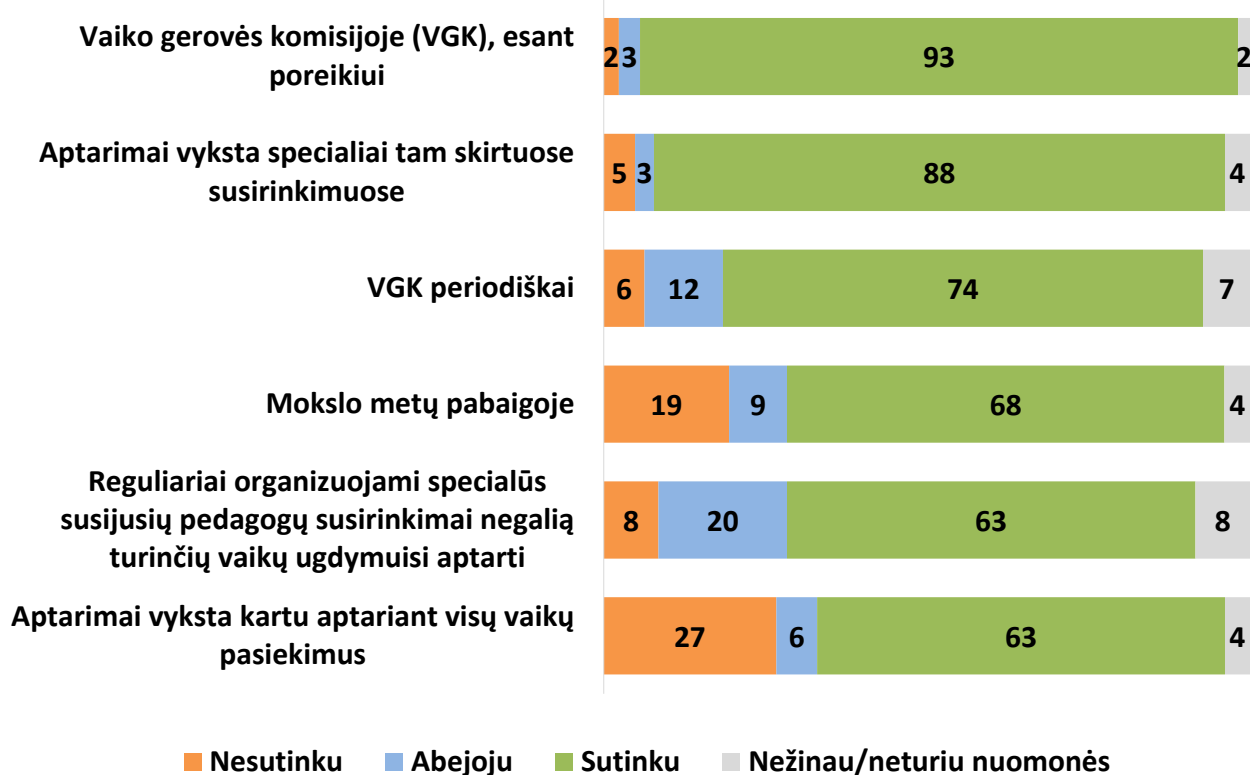
Diagrama 9. Su kokiais švietimo pagalbos ar specialiosios pagalbos specialistais konsultuojatės ir kaip dažnai: (proc., N=222)

Negalią turinčių vaikų ugdymo organizavimas aptariamas įvairiais formatais (Diagrama 10), dažniausiai – Vaiko gerovės komisijoje esant poreikiui (93 proc.) ir periodiškai (74 proc.), taip pat – specialiuose tam skirtuose susirinkimuose (88 proc.). Visgi šiuo požiūriu galima pasigesti didesnio reguliarumo, nes tinkamai organizuojant ugdymą, negalią turinčio vaiko pažanga turėtų būti stebima ir aptariama nuolat, kad būtų galima suderinti skirtingų švietimo pagalbos specialistų ir pradinių ar priešmokyklinio ugdymo pedagogų „matymą“, tolesnius tikslus ir metodus. Klausimų kelia ir tai, kad 33 proc. pedagogų nuomone negalią turinčių vaikų pasiekimai yra aptariami atskirai nuo kitų klasės vaikų pasiekimų: nors toks pasirinkimas turi pagrindą (pavyzdžiui, jei vaikas mokosi pagal individualizuotą programą ir jo ugdymosi turinys ir tempas labai skiriasi nuo kitų vaikų), visgi toks vaiko atskyrimas aptariant pasiekimus iš dalies gali vesti prie tolesnės vaiko atskirties.

•••

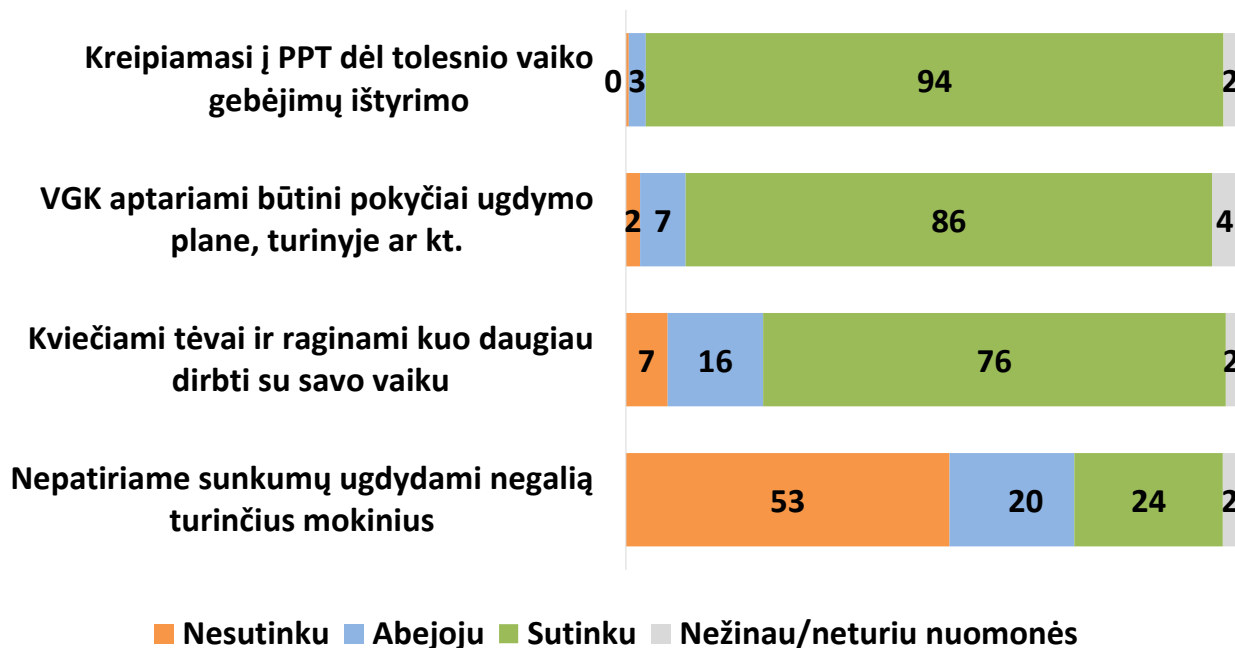
Diagrama 10. Koku būdu / kada pedagogų bendruomenėje aptariamas negalią turinčių vaikų ugdymo organizavimas, ugdymo procesas, rezultatai? (proc., N=222)

Kilus sunkumams dėl negalią turinčių vaikų ugdymo, dažniausiai kreipiamasi į Pedagoginę psichologinę tarnybą prašant tolesnio vaiko gebėjimų ištyrimo (Diagrama 11). Ši ugdymo problemų sprendimo būdą kaip dažniausią minėjo beveik visi (94 proc.) apklaustųjų. 86 proc. respondentų konstatavo, jog poreikį pakeisti ugdymo planą aptaria Vaiko gerovės komisijoje (toliau – VGK), bendradarbiavimą su tėvais ir jų skatinimą daugiau padėti vaikui – 76 proc. tyrimo dalyvių. Visi šie būdai išspręsti negalią turinčių vaikų ugdymo sunkumus rodo gana intensyvių pedagogų komandos bendradarbiavimą. Tai, jog vidutinių, didelių ir labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų pedagogai patiria sunkumų juos ugdydami (tokių yra virš 80 proc.), rodo ne pedagogų nekompetenciją, o veikiau jų pastangas ir savikritišką ir reiklų požiūrį į savo gebėjimus, kurie yra būtinas pagrindas ugdymo kokybei ir veiksmingumui. Vaikų, turinčių negalią, pažinimo ypatumai neretai yra sunkiai nuspėjami, o raida neatitinka bendrųjų vaiko raidos dėsningumų, todėl ne tik pradinį ir priešmokyklinių klasių mokytojai, bet ir švietimo pagalbos specialistai turi nuolat stebėti, išbandyti įvairius metodus, koreguoti numatytus tikslus.

•••

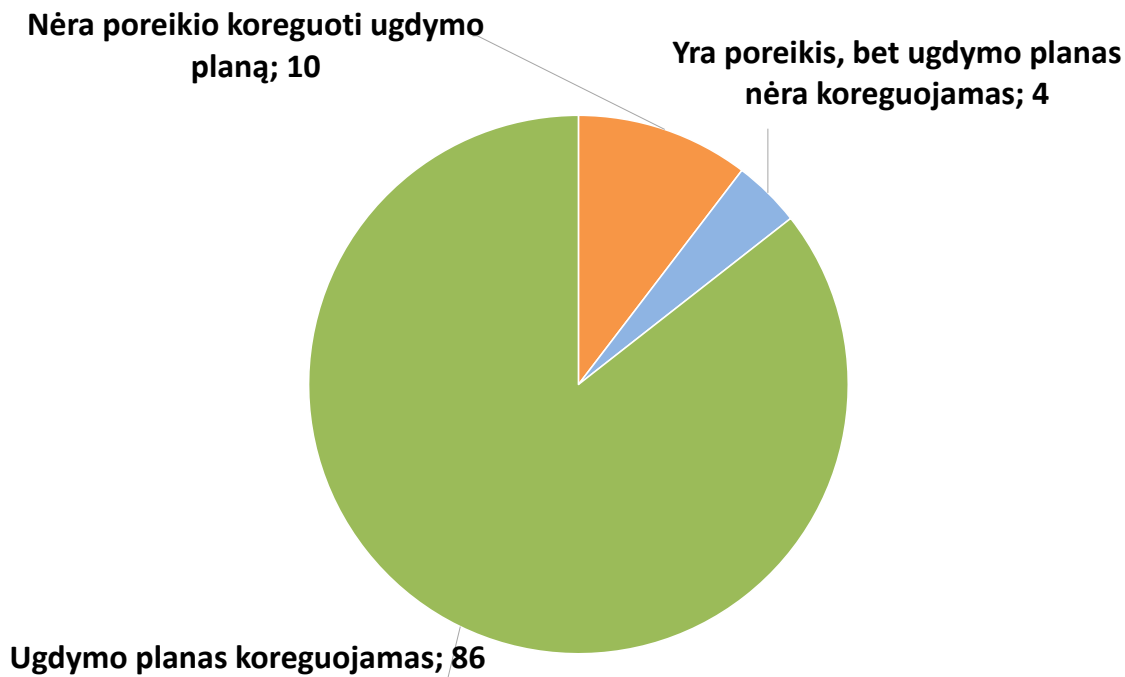
Diagrama 11. Kaip mokykloje sprendžiami su negalia turinčių vaikų ugdymosi sunkumais susiję klausimai (proc., N=222)

Atsakymai į klausimą, ar vaikui, turinčiam negalią, koreguojamas ugdymo planas, koreliuoja su Diagramoje 12 pateiktu atsakymu, kad VGK aptariami pokyčiai ugdymo plane (į abu klausimus „taip“ atsakė 86 proc. respondentų). 10 proc. respondentų minėjo, jog tokių korekcijų neprireikia, ir to priežastis galimai yra vaiko negalios pobūdis arba specialiųjų ugdymosi poreikių laipsnis (nedideli). Kita vertus, net 8-iems proc. negalią turinčių vaikų specialieji ugdymosi poreikiai dar nėra oficialiai nustatyti, taigi ir ugdymo plano korekcija negalima.

•••

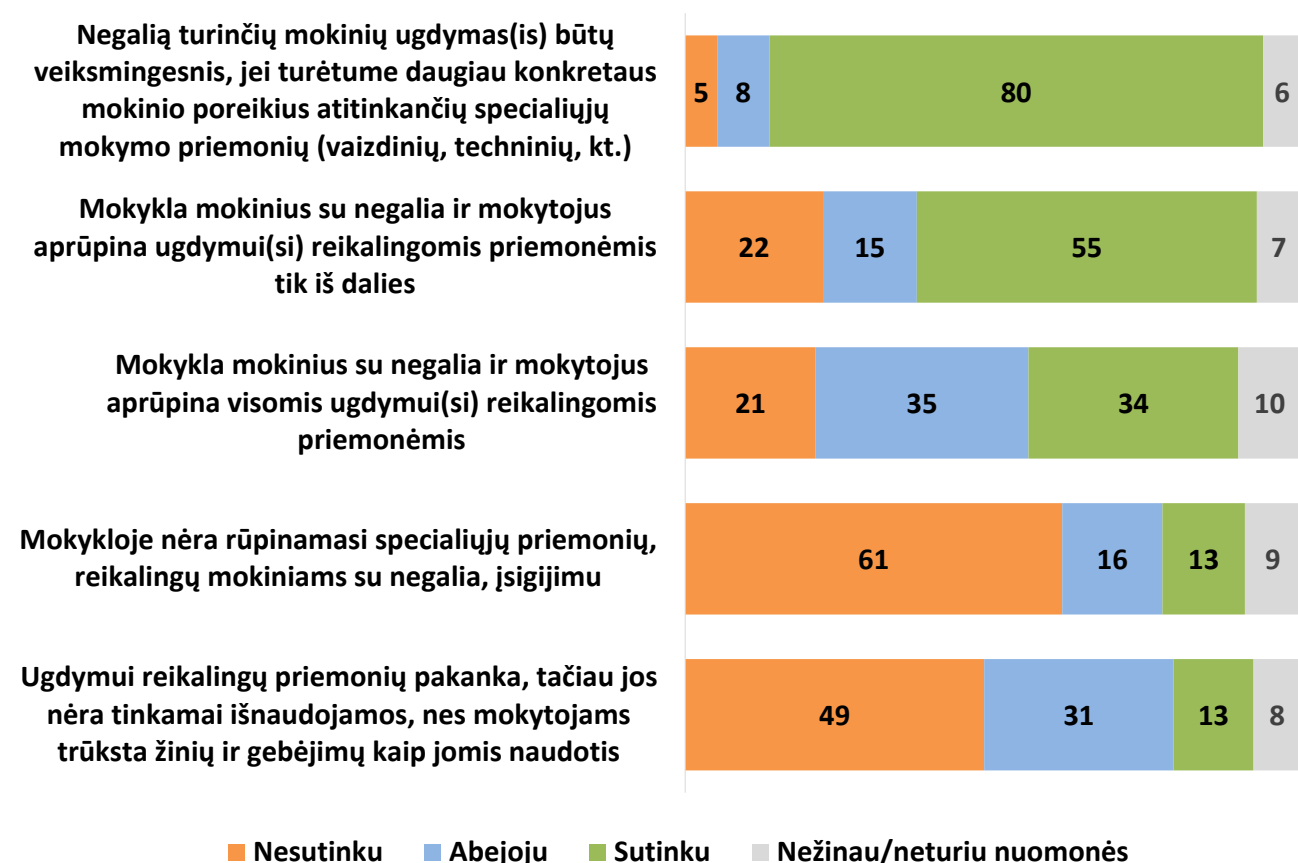
Diagrama 12. Ar vaikui, turinčiam negalia, koreguojamas ugdymosi planas? (proc., N=222)

Negalia turinčių vaikų, kuriems nustatyti (arba ketinami nustatyti) specialieji ugdymosi poreikiai, kokybiškam mokymuisi dažnai reikalingos specialios, atskirų funkcijų lavinimui pritaikytos, vaiko motorikos ar kognityvinius gebėjimus atitinkančios, padedančios kompensuoti sensorinius sutrikimus, mokymo priemonės. Jos yra svarbi ugdymo sėkmės dalis. Diagramoje 7 (žr. aukščiau) parodyta, kad 27 proc. pedagogų mano, jog mokyklos vadovų dėmesys aprūpinimui tokiomis priemonėmis yra nepakankamas. Diagramoje 13 pedagogų, išreiškusių nepasitenkinimą dėl jų ir vaikų aprūpinimo ugdymuisi reikalingomis priemonėmis skaičius dar didesnis – tuo abejoja ar nesutinka, kad yra visapusiškai aprūpinti, 56 proc. respondentų, o 55 proc. teigimu, tokių priemonių pakanka tik iš dalies (maždaug 15 proc. mokyklų vadovų pasigenda šioje srityje ir savivaldybės dėmesio, žr. žemiau 50 ir 60 diagramas). Trečdalis tyrimo dalyvių (34 proc.) nuomone, mokykla pakankamai aprūpina mokinius su negalia ir jų mokytojus ugdymui reikalingomis priemonėmis. Daugumos respondentų (80 proc.) suvokimas, kad ugdymo veiksmingumą padidintų konkretaus mokinio poreikius atliepančios mokymo priemonės, rodo jų gebėjimą pastebėti individualius mokinio poreikius. Kita vertus, 13 proc. pedagogų teigia stokojantys žinių kaip turimomis priemonėmis naudotis, o tai rodo poreikį specialiems mokymams. Pastebėtina, kad 13 proc. apklaustųjų teigė, jog mokykla visai nesirūpina tokių priemonių įsigijimu, o iki dešimtadalio tyrimo dalyvių teigė neturintys nuomonės apie aprūpinimą specialiosiomis priemonėmis, taigi arba tuo nesidomėjo, arba nebuvo apie jų įsigijimą (jei toks buvo) informuoti.

•••

Diagrama 13. Prašome įvertinti mokinių aprūpinimą priemonėmis, padedančiomis kompensuoti negalia: (proc., N=222)

Mokytojų kompetencija ugdyti specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius vaikus

Paprašyti išskirti pagrindinius sau, kaip mokytojams, svarbiausius gebėjimus, kad sėkmingai ugdytų negalią turinčius vaikus (Diagrama 14), respondentai dažniausiai vardijo gebėjimą parinkti negalią turinčiam vaikui tinkamus mokymo metodus ir juos derinti su tais, kurie taikomi visai klasei (63 proc.); gebėjimą remtis mokinio stiprybėmis (49 proc.) ir sudominti bei motyvuoti veiklai negalią turintį vaiką (46 proc.). Nors pastarieji gebėjimai yra svarbūs, siekiant vaiko su negalia, ugdymo sėkmės, visgi pernelyg mažai dėmesio kreipiama į vertinimo individualizavimą (o tai ypač svarbu, kad vaikas nesijaustų atskirtyje ir patirtų ugdymosi sėkmę – tą paminėjo tik trečdalis respondentų) bei gebėjimą padėti susidraugauti įvairių gebėjimų turintiems vaikams (tik ketvirtadaliui tai yra svarbu). Tačiau labiausiai nepakankamą pedagogų kompetenciją rodo tai, kad tik 18 proc. jų svarbiu laiko gebėjimą formuluoti vaiko poreikius ir gebėjimus atitinkančius ugdymo tikslus (tokį gebėjimą kaip ypač svarbų paminėjo ir tik 31 proc. mokyklos vadovų, žr. žemiau). Netinkamai suformulavus tikslą (vaikui nepasiekiamą arba, priešingai, nekeliantį iššūkio), pedagogams nepavyksta tinkamai organizuoti ugdymo proceso ir adekvačiai vertinti vaiko pažangą. Mažiausiai (tik 3 proc. apklaustųjų) akcentavo popamokinės veiklos organizavimą ir laiko planavimą užduotims atlikti (8 proc.).

Diagrama 14. Pažymėkite kurie trys, Jūsų nuomone, mokytojų gebėjimai yra svarbiausi ugdant negalią turinčius vaikus? (proc., N=222)

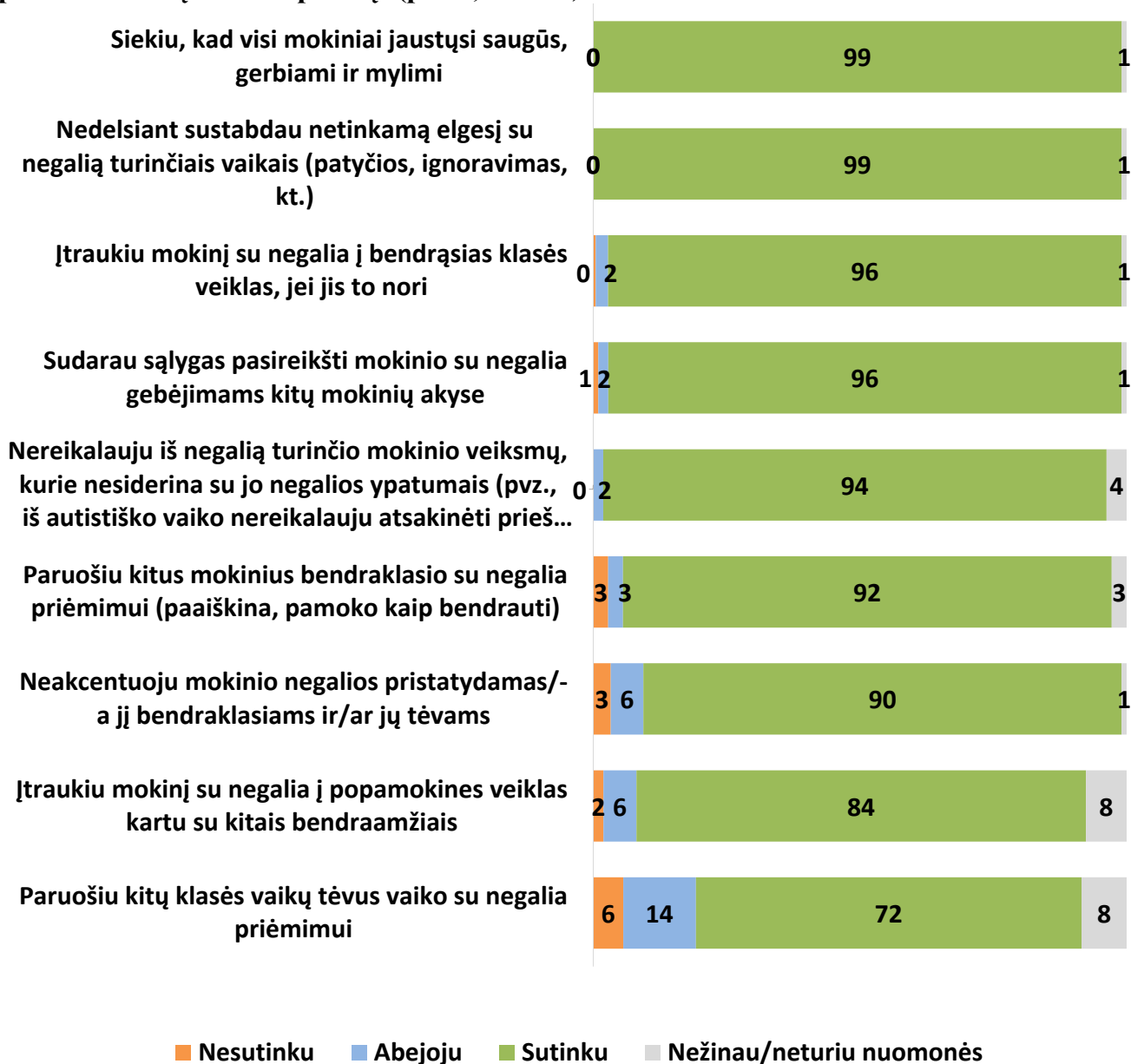

* Atsakymų procentų suma gali viršyti 100%, kadangi respondentai galėjo rinktis po kelis atsakymų variantus.

Vertindami savo pastangas sukurti negalią turintiems vaikams palankią psichosocialinę aplinką savo klasėje, tyrimo dalyviai neteikė prioriteto jokiai konkrečiai būdai – jie vadovaujasi kompleksiniu požiūriu tiek organizuodami ugdymo procesą, tiek rūpindamiesi bendra klasės atmosfera. Sąlyginai mažiausiai dėmesio skiriama kitų klasės vaikų tėvų paruošimui, bet atsakymas „tai neaktuali“ gali rodyti, kad vaiko negalia iš tikrųjų tokia „nematoma“, kad nebūtino dėmesio į tai atkreipimas nėra reikalingas. Duomenys Diagramoje 14 rodo, kad, nors savo gebėjimą padėti mokiniams bendrauti ir žaisti kartu svarbiu laiko tik 22 proc. respondentų, savo pastangas (Diagrama 15) tokį bendravimą skatinti ir palaikyti dauguma jų (virš 90 proc.) vertina teigiamai. Šitokią kontrastą tarp gebėjimo svarbos suvokimo ir jo realaus taikymo paaiškina tai, jog 14-oje diagramoje respondentai rinkosi tarp įvairių sričių gebėjimų, tad hierarchijos viršuje atsidadė gebėjimai, specifiniai mokymo procesui. Tuo tarpu 15-oje diagramoje dėmesys sutelkiamas išskirtinai į psichosocialinę sritį, tad čia išskirti gebėjimai vertinami savo pačių kontekste. Ypač atkreiptinas dėmesys, kad net 99 proc. respondentų siekia, kad visi vaikai būtų saugūs, gerbiami ir mylimi ir nedelsiant stabdo netinkamą elgesį su negalią turinčiais vaikais. Apskritai visi atsakymai rodo pedagogų pagarbų dėmesį mokinio pasirinkimui, kas liudija apie kuriamą palankią psichosocialinę ugdymosi aplinką.

•••

Diagrama 15. Įvertinkite savo pastangas sukurti negalia turintiems vaikams palankią psichosocialinę klasės aplinką: (proc., N=222)

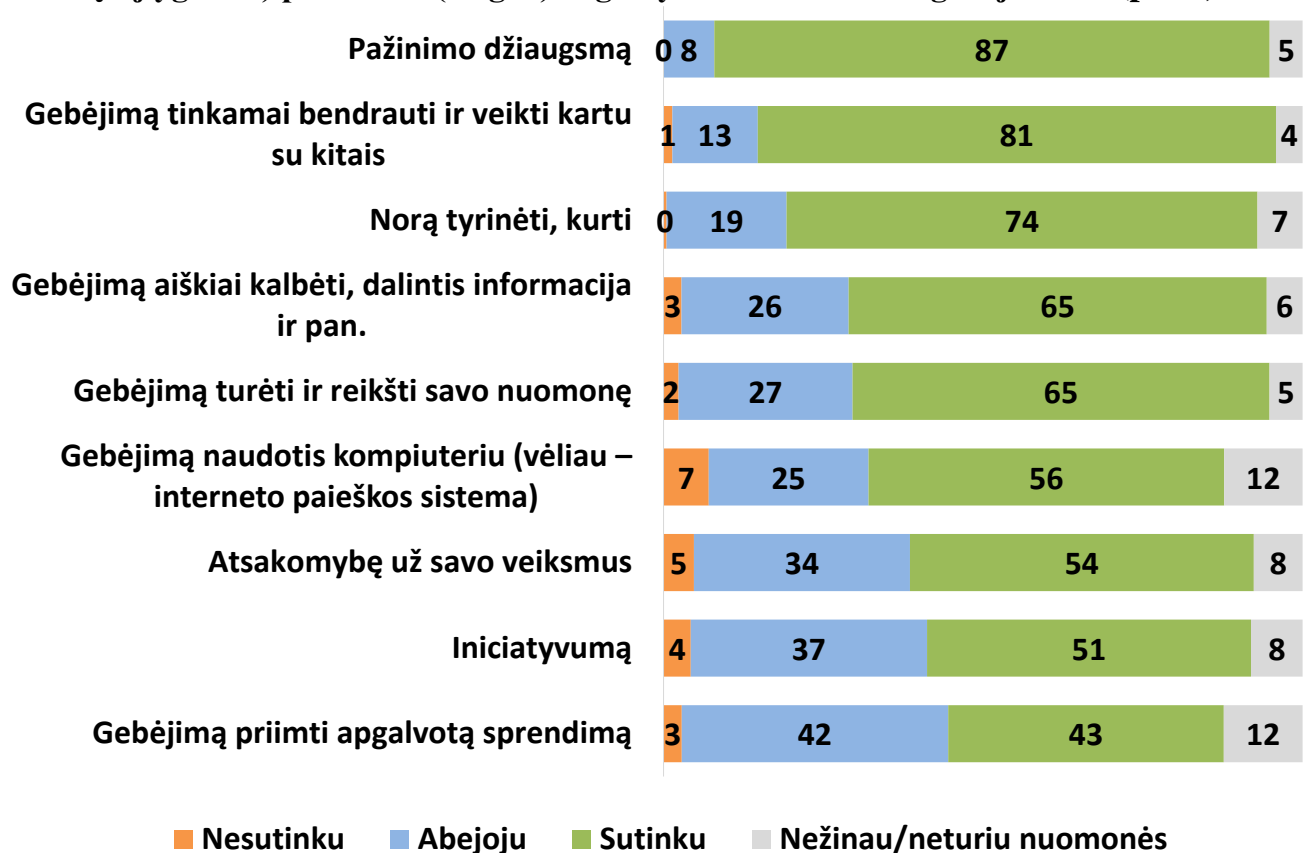

Ugdymas klasėje ir gaunama švietimo pagalba padėjo pedagogams išugdyti įvairius vaiko gebėjimus ir įgūdžius (Diagrama 16). Tyrimo dalyviai ypač išskyrė augantį vaikų pažinimo džiaugsmą (taip teigia 87 proc. mokytojų, ir su tuo sutinka 83 proc. tėvų (žr. Diagrama 16), gebėjimą tinkamai bendrauti ir veikti kartu su kitais (82 proc. mokytojų ir 75 proc. tėvų) bei norą tyrinėti ir kurti (74 proc. mokytojų ir 78 proc. tėvų). Mažiausiai išvystytu respondentai laiko gebėjimą priimti apgalvotą sprendimą (jį minėjo 43 proc. apklaustųjų mokytojų ir 59 proc. tėvų), taip pat respondentai abejoja dėl vaikų iniciatyvumo (jį, kaip ugdymo pasiekimą mini 37 proc. mokytojų, bet net 64 proc. tėvų), vaiko gebėjimo atsakyti už savo veiksmus (tokį pastebi 34 proc. mokytojų ir 68 proc. tėvų). Gebėjimas priimti apgalvotą sprendimą (turimi galvoje vaikų amžiui adekvatūs sprendimai) gali susiformuoti vėlesniuose ugdymosi etapuose, tuo labiau kad net 48 proc. respondentų ugdomų vaikų turi intelekto sutrikimą, o daugiau kaip pusė –

•••

įvairiapusį raidos sutrikimą, kurio vienas iš požymių irgi gali būti sutrikusi intelekto raida. Kartu reikia pastebėti, kad tėvų požiūris į savo vaiko kompetencijų plėtrą yra net pozityvesnis nei pedagogų.

Diagrama 16. Įvertinkite, kiek ugdytas Jūsų klasėje ir gaunama švietimo pagalba (jei mokinys ją gauna) paskatino (išugdė) negalia turinčio mokinio gebėjimus?: (proc., N=222)

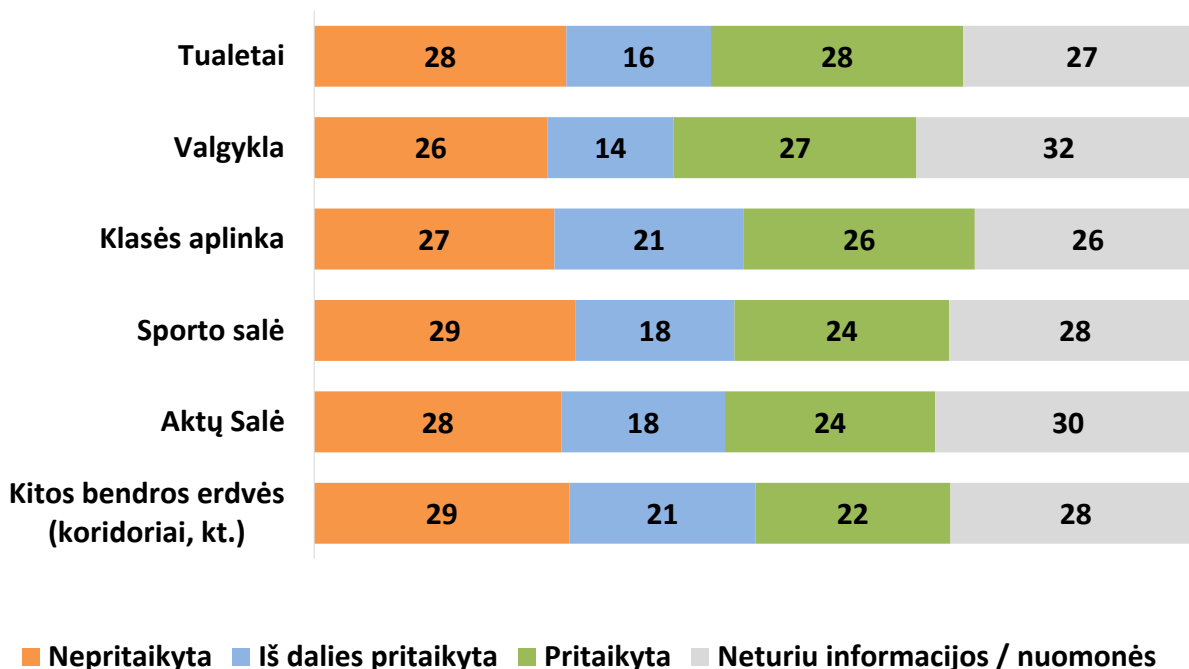

Mokyklos ir klasės aplinkos pritaikymas

Ugdymo aplinkos prieinamumo užtikrinimas yra viena iš Neįgaliųjų teisių konvencijos nuostatų. Respondentų tarpe ryškiausiai išsiskyrė informacijos ir/arba nuomonės neturinčiųjų apie fizinės aplinkos pritaikymą regos sutrikimą turintiems mokiniams skaičius (Diagrama 17). Tokių buvo daugiau nei ketvirtadalis iš visų apklaustųjų, ir šią proporciją galima paaiškinti nedideliu skaičiumi respondentų, ugdančių regos sutrikimą turinčius vaikus (7 proc., Diagrama 2) arba menku informuotumu apie tokių mokinių poreikius. Panašus apklaustųjų skaičius minėjo ir nepritaikytą aplinką klasėje, tualetuose, bendroje mokyklos erdvėje (koridoriuose, sporto salėje, valgykloje). Respondentų nuomone, nė viena mokyklos zona neišsiskyrė ypač geru pritaikymu regos sutrikimą turintiems mokiniams.

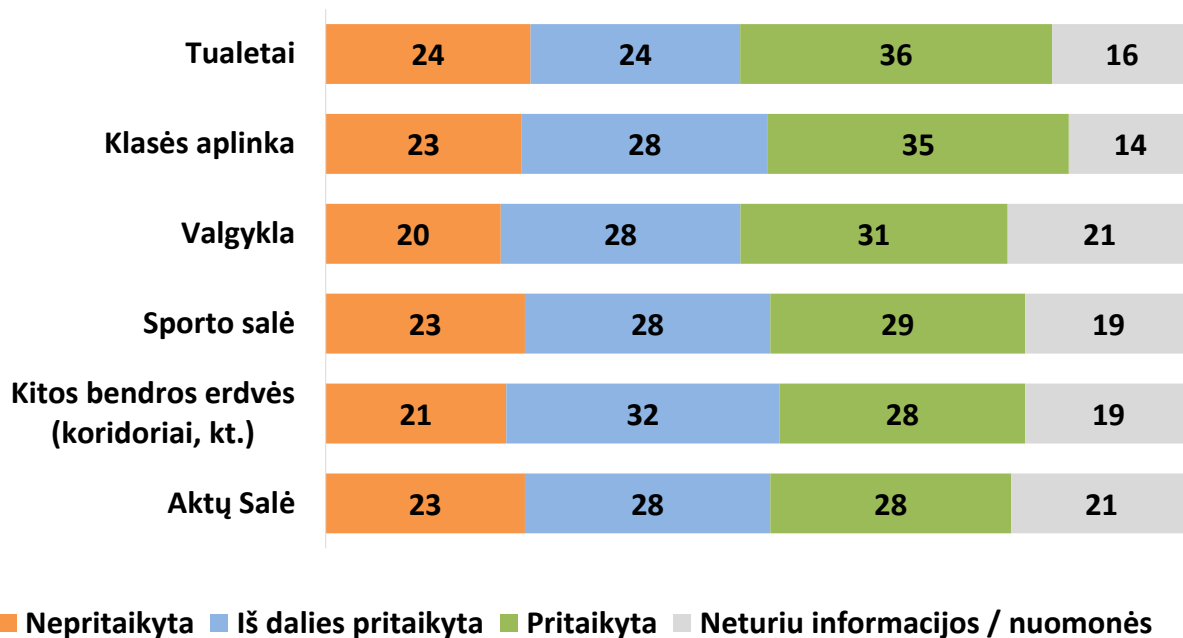
Diagrama 17. Įvertinkite mokyklos fizinės aplinkos pritaikymą regos sutrikimą turintiems asmenims (proc., n=222)

Vertindami mokyklų fizinės aplinkos pritaikymą *judesio ir padėties bei neurologinių sutrikimų* turintiems mokiniams, daugiau nei pusė respondentų teigė, jog visos mokyklos zonos (klasės, tualetai, bendrosios mokyklos erdvės (koridoriai, sporto salė, valgykla) yra pritaikytos arba iš dalies pritaikytos šių moksleivių poreikiams (Diagrama 18). Čia vėl išsiskyrė sąlyginai aukštas (beveik penktadalis) nuomonės ir/arba informacijos šiuo klausimu neturinčių respondentų skaičius. Kaip minėta aukščiau, fizinės aplinkos pritaikymas judesio ir padėties sutrikimų turintiems asmenims dažniausiai matomas vizualiai, tai yra, pastebima, ar yra nuovaža, ženklas tualete ar daugiau erdvės kabinoje ir pan. Tad atsakymas „neturiu nuomonės“ galbūt paaiškinamas klausime esančiu „neurologiniu sutrikimu“, kuris galimai nebuvo pilnai suprantamas respondentams (tyrimo autoriai klausimyne pavartojo negalią apibrėžiančią sąvoką, vartojamą galiojančiame LR Švietimo ir mokslo ministro įsakyme „Dėl Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašo patvirtinimo“ (2011)).

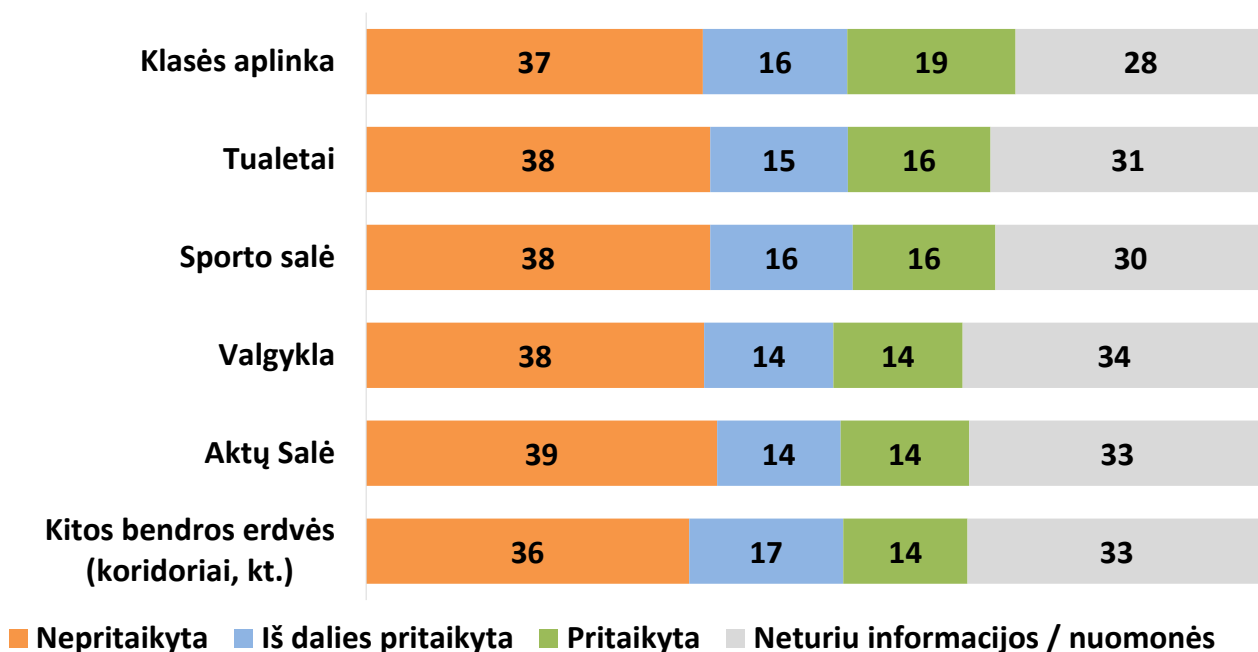
Diagrama 18. Įvertinkite mokyklos fizinės aplinkos pritaikymą asmenims, turintiems judesio ir padėties bei neurologinių sutrikimų (proc., N=222)

Jei fizinės aplinkos pritaikymo *judėjimo negalią* turintiems asmenims laipsnis dažnai matomas, tai informacinės aplinkos (ne)pritaikymo samprata reikalauja daugiau žinių. Neįgaliųjų teisių konvencijos (2008) 9-ame straipsnyje konstatuojama apie būtinybę skatinti „pagalbos ir paramos neįgaliesiems formas, kad užtikrintų jiems galimybę gauti informaciją“, ir tokių formų pasirinkimas priklauso nuo negalios pobūdžio. Respondentų požiūris į informacinės aplinkos pritaikymą regos sutrikimą turintiems moksleiviams atskleidė informacijos stoką šiuo klausimu – tokių buvo beveik trečdalis (Diagrama 19). Panašus atsakiusiųjų skaičius (iki trečdaliao) nurodė, kad visa informacinė mokyklos aplinka yra pritaikyta arba iš dalies pritaikyta šiai moksleivių grupei. Didžioji dalis (36-39 proc.) nurodė, jog jokios mokyklos erdvės informaciniu požiūriu regos sutrikimą turintiems moksleiviams nėra pritaikytos.

•••

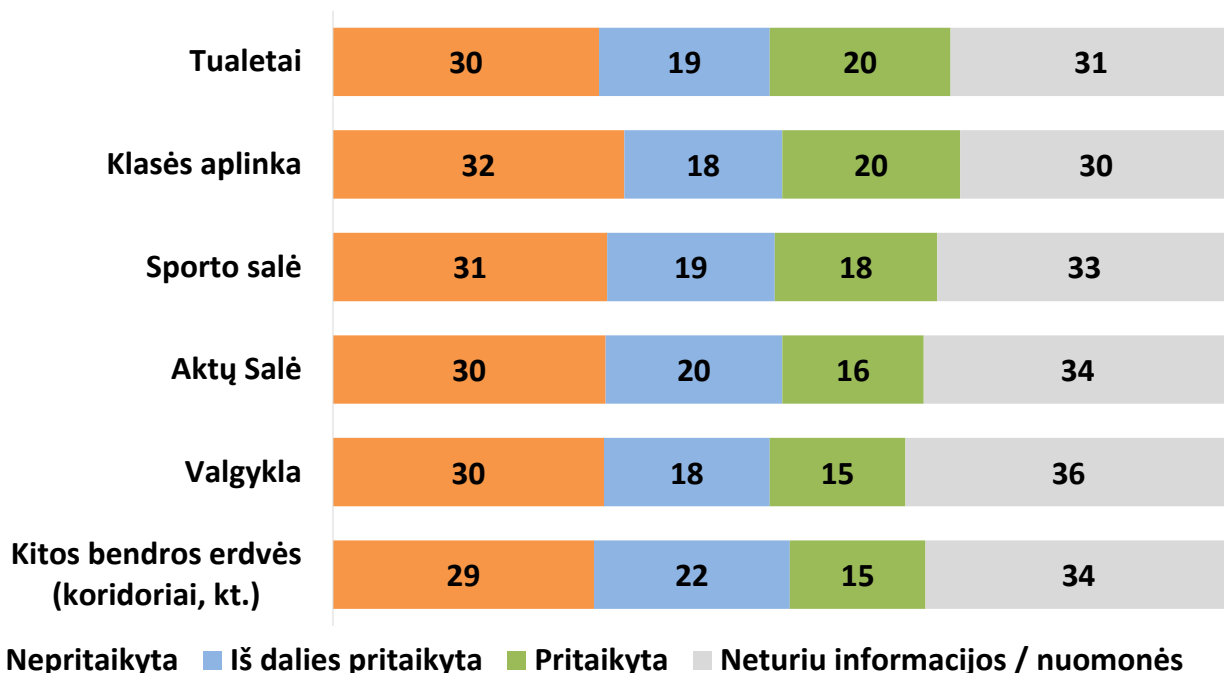
Diagrama 19. Įvertinkite mokyklos informacinės aplinkos pritaikymą asmenims, turintiems regos sutrikimą (proc., N=222)

Vertindami mokyklų informacinės aplinkos pritaikymą klausos sutrikimą turintiems mokiniams (Diagrama 20), respondentai dalijosi į tris panašaus dydžio grupes: po trečdalį atsakiusiųjų nurodė, jog ši aplinka nėra pritaikyta; yra pritaikyta visiškai arba iš dalies; ir neturi nuomonės ar informacijos šiuo klausimu. Kaip minėta aukščiau, informacinės aplinkos (ne)pritaikymo supratimas reikalauja žinių, tad pedagogų neturėjimas nuomonės šiuo klausimu rodo apie kompetencijos suprasti klausos sutrikimą turinčių vaikų poreikius, stoką.

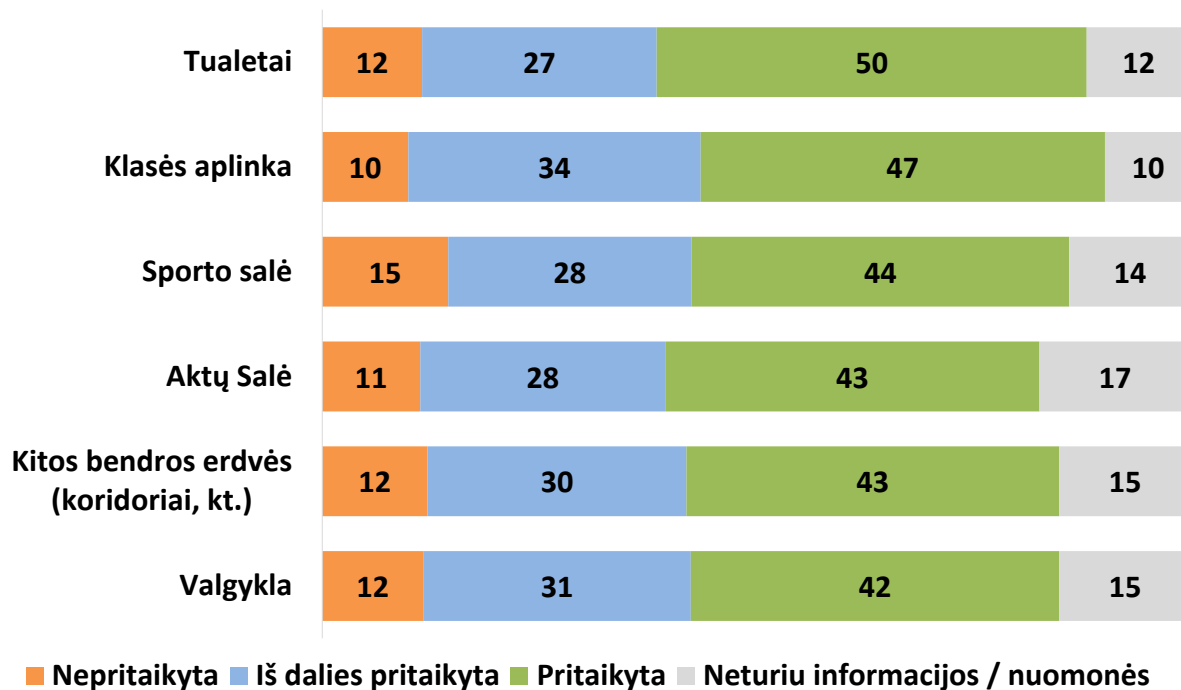
Diagrama 20. Įvertinkite mokyklos informacinės aplinkos pritaikymą asmenims, turintiems klausos sutrikimą (proc., N=222)

Vertindami mokyklų informacinės aplinkos pritaikymą *sutrikusio intelekto moksleiviams*, didžioji dalis respondentų (nuo 71 iki 81 proc.) nurodė, jos ji yra pritaikyta arba iš dalies pritaikyta jų poreikiams, mažiau (vidutiniškai apie 15 proc.) buvo nurodžiusių, jog stokoja informacijos arba šiuo klausimu neturi nuomonės (Diagrama 21). Informacinės aplinkos pritaikymas intelekto sutrikimą turintiems vaikams reiškia, kad joje yra paprastų užrašų, simbolių, ženklų ar paveikslėlių, informuojančių apie patalpos paskirtį ar kt. Priešmokykliniame ugdymo etape ir iš dalies – pradiniame – tokie simboliai, paveikslėliai naudojami ir kitų vaikų, dar gerai neskaitančių, informavimui, tad tai ir galėjo lemti teigiamus respondentų atsakymus. Be to, paprasti užrašai, aiškios nuorodos yra svarbios ir įvairiapusių raidos sutrikimų turintiems vaikams, tad Diagrama 21 iš dalies atskleidžia informacinės aplinkos pritaikymą šiai vaikų grupei.

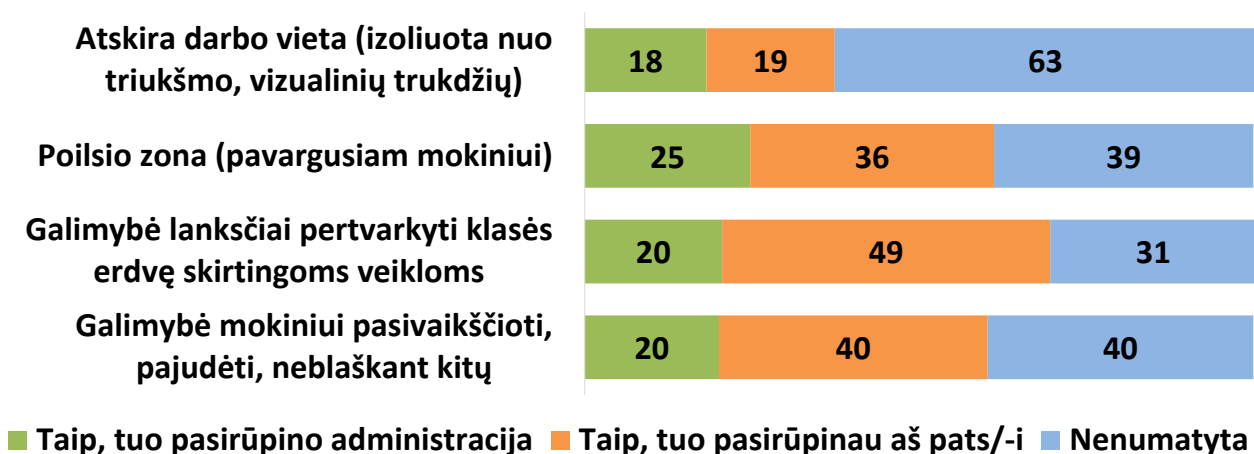
Diagrama 21. Įvertinkite mokyklos informacinės aplinkos pritaikymą asmenims, turintiems intelekto sutrikimą (proc., N=222)

Klasėje mokantis negalią turinčiam vaikui (pavyzdžiui, turinčiam įvairiapusį raidos ar intelekto sutrikimą), gali būti poreikis parūpinti atskirą, nuo trikdžių izoliuotą darbo ir poilsio vietą. Kad tokią vietą turi atitinkamai minėjo atitinkamai 37 ir 51 proc. respondentų (Diagrama 22), sudaroma galimybė pasivaikščioti netrikdant kitų moksleivių (60 proc.), sudaryti galimybę lanksčiai perorganizuoti klasės erdvę pagal ugdymo poreikius ar užduotis (69 proc.). Dažniausiai tokios vietos įrengimu pasirūpina pats pedagogas arba mokyklos administracija. Maždaug pusė tėvų (žr. Diagrama 22) pripažįsta, jog jų vaikų klasėje / grupėje yra poilsio zona, galimybė pasivaikščioti, lanksčiai perorganizuoti mokymosi erdvę. Visgi nemažoje dalyje klasių / grupių tokių vietų nėra numatyta, o tai gali apsunkinti tinkamą užsiėmimo / pamokos organizavimą vaikui, kuriam reikia dažnesnių pertraukėlių, ar pajudėjimo jam įprastu būdu (pvz., autistiškam vaikui).

•••

Diagrama 22. Ar Jūsų klasėje yra numatytos specifinės sąlygos (proc., N=222)

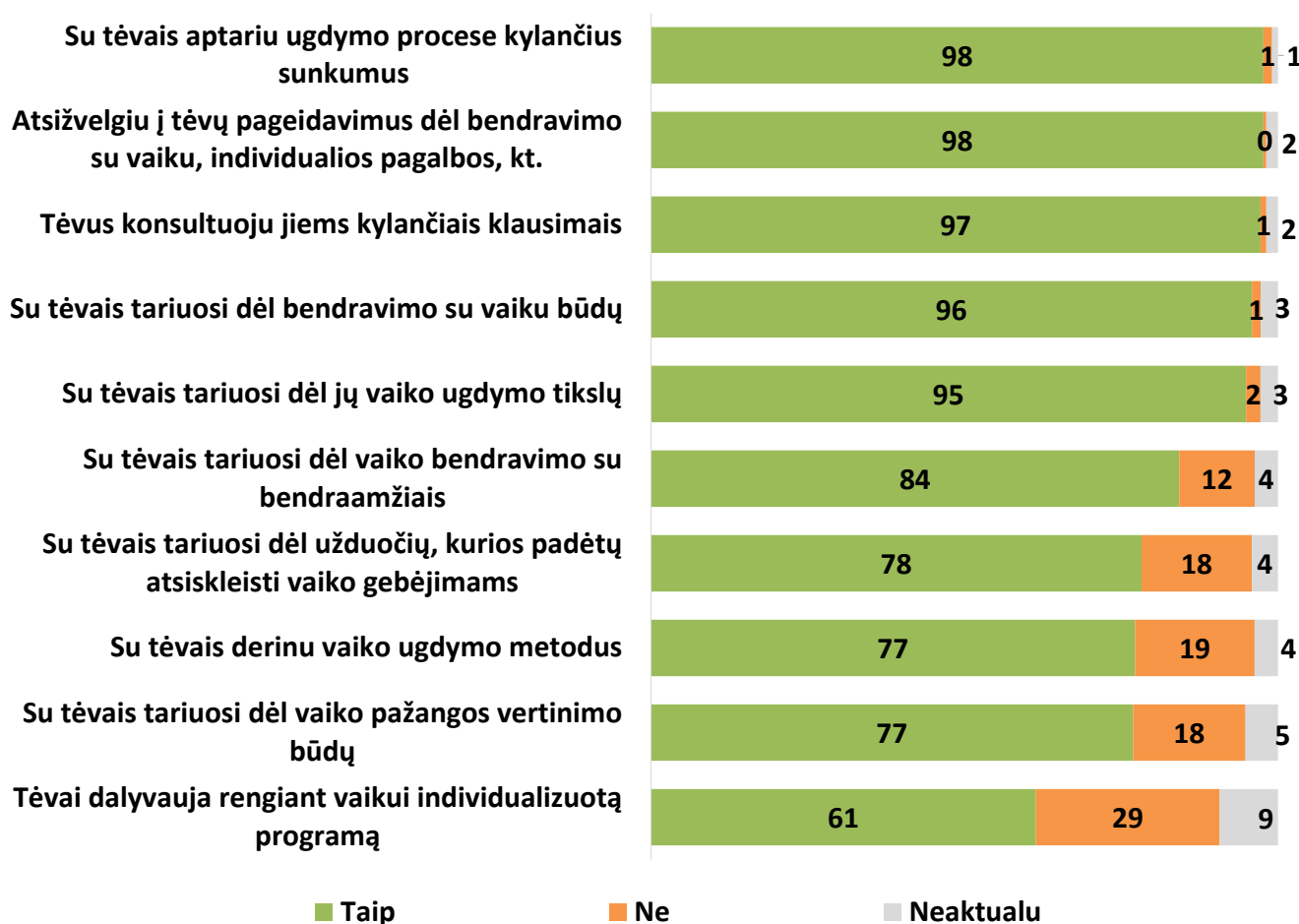

Bendravimas ir bendradarbiavimas su tėvais ir skirtingais ugdymo lygmens pedagogais

Priešmokykliniame ir pradiniame ugdymo etape bendradarbiavimas su negalią turinčių vaikų tėvais yra svarbi ugdymo sėkmės ir veiksmingumo prielaida. Tėvai, kaip savo vaiko kasdienybės ekspertai, gali padėti pedagogams geriau suprasti vaiko poreikius. Savo ruožtu, pedagogai, profesionaliai atradę tinkamus mokymo metodus, informuoja tėvus ir padeda jų išmokti, kad šie galėtų padėti vaikui namuose. Atsakymai rodo, kad su tėvais tyrimo dalyviai bendrauja visais reikšmingais klausimais: absoliuti dauguma (95-98 proc.) respondentų minėjo atsižvelgiantys į jų pageidavimus dėl bendravimo su vaiku, jo ugdymo, su tėvais aptariamais ugdymo proceso sunkumais, tėvai sulaukia iš mokytojų konsultacijų, tariamasi dėl ugdymosi tikslų (Diagrama 23). Palankiai vertintina pedagogų nuostata pasitarti su tėvais dėl užduočių, kurios padėtų atsiskleisti vaiko gebėjimams (78 proc.), nes tai rodo į vaiko stiprybes, o ne silpnybes orientuotą požiūrį. Rečiausiai (61 proc. atvejų) tėvai įtraukiami rengiant vaikui individualizuotą programą. Ši užduotis yra specifinė, reikalaujanti profesinės kompetencijos ir švietimo pagalbos specialistų konsultavimo, todėl pedagogai neretai ją laiko netinkama aptarti su tėvais. Visgi siekiant ugdymo sėkmės, pageidautina tėvus iš dalies įtraukti bei konsultuotis su jais ir šiame etape, nes jie gali pasiūlyti veiklos būdų, atitinkančių vaiko interesus ir perspėti apie sritis, kurios gali kelti vaikams baimių ar kitų neigiamų emocijų (pvz., autizmo atveju).

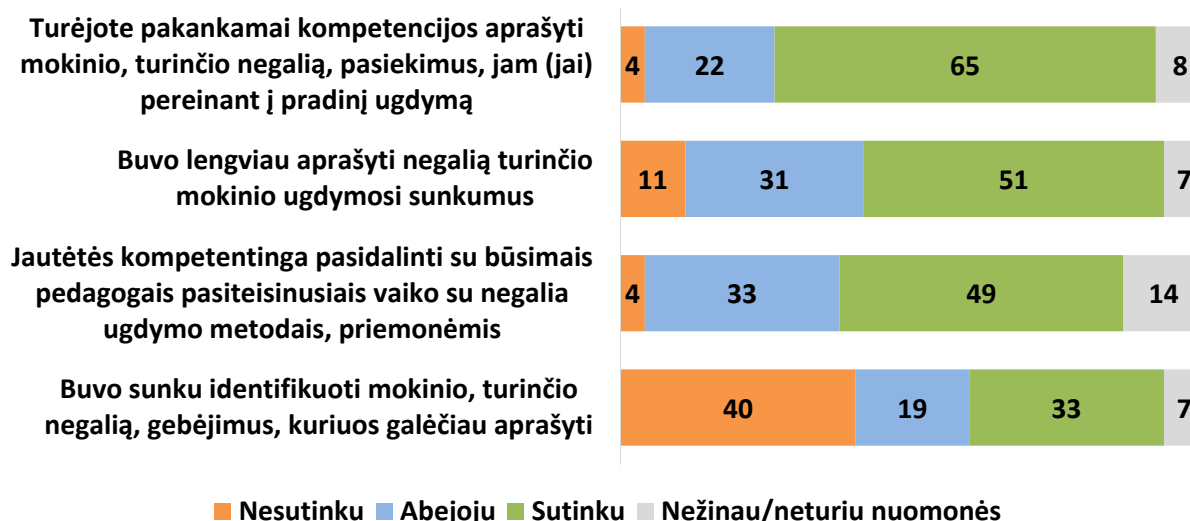
Diagrama 23. Kokiais būdais bendraujate su negalia turinčių vaikų tėvais? (proc., N=222)

Siekiant vaikų ugdymo kokybės ir bereikalingo pedagogų resursų (kompetencijų ir laiko prasme) švaistymo, ne mažiau reikšmingas yra bendradarbiavimas tarp skirtingų ugdymo lygmenų, kurio vienas iš komponentų – tinkamos informacijos apie ugdyto vaiko gebėjimus ir poreikius suteikimas aukštesnio ugdymo lygmens pedagogui. Lietuvoje tai vis dar yra sunkiai įveikiama užduotis. Neretai pedagogams lengviau aprašyti, ko mokinys *negeba*, nei ką jis išmoko ir *geba*. Paradoksaliai, du trečdaliai (65 proc.) priešmokyklinio ugdymo pedagogų teigė turėję pakankamai kompetencijos aprašyti negalia turinčio mokinio **pasiekimus** (Diagrama 24), tačiau tik 33 proc. apklaustųjų nurodė, jog buvo lengva identifikuoti moksleivio **gebėjimus**, taigi gali būti, kad pasiekimų aprašyme dominavo (tegu ir implicitiškai) vaiko silpnybės. Tą patvirtina ir atsakymas, jog pusei apklaustųjų (51 proc.) priešmokyklinio ugdymo pedagogų paprasčiau buvo įvardyti ugdymosi sunkumus. Tai rodo, kad yra poreikis tobulinti pedagogų kompetenciją identifikuoti vaiko stiprybes, kuriomis galima remtis tolesniame ugdyme. Privalumas, kad pusė (49 proc.) respondentų jautėsi kompetentingi pasidalinti pasiteisinusiais ugdymo metodais ir priemonėmis. Tai yra teigiamos tendencijos, rodančios augančią pedagogų kompetenciją reflektuoti savo darbą ir analizuoti ugdymo procesą.

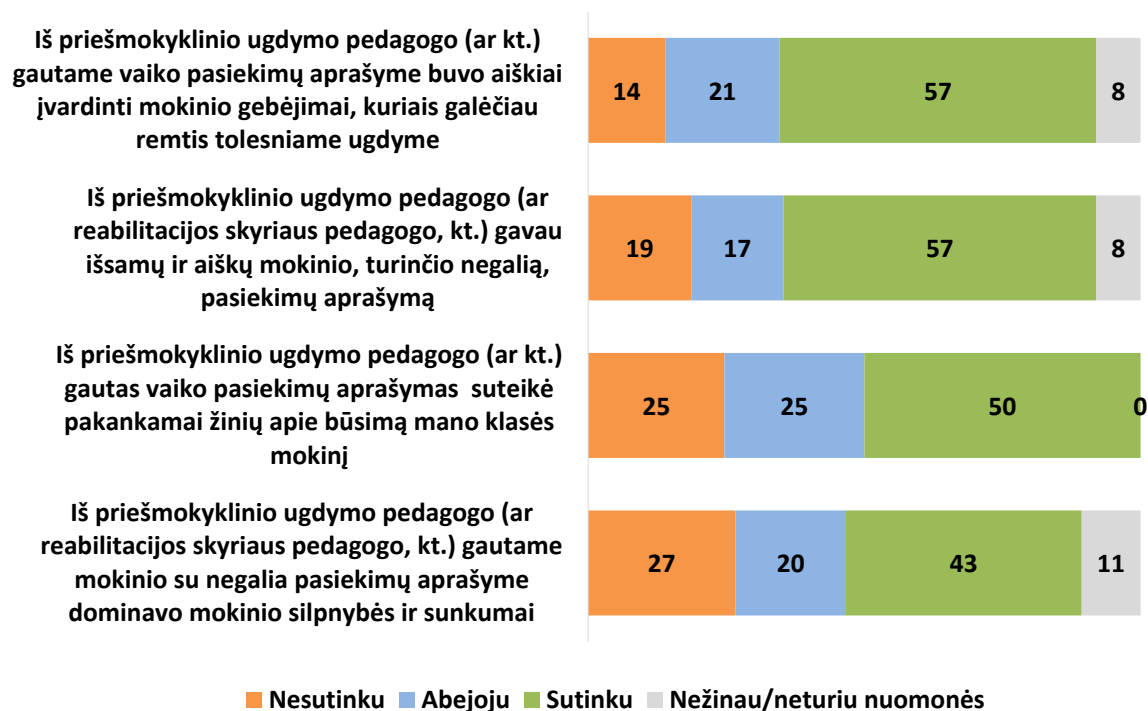
•••

Diagrama 24. Įvertinkite bendradarbiavimą tarp skirtingų ugdymo lygmenų ar formų: Priėmokyklinio ugdymo pedagogas/-ė (proc., N=72)

Priėmokyklinio ugdymo pedagogų išreikštus sunkumus visapusiškai aprašyti vaiko su negalia gebėjimus atliepia pradinio ugdymo pedagogų atsakymai (25 diagrama). Nors beveik pusė pradinio ugdymo pedagogų teigė iš priešmokyklinio ugdymo pedagogo gaunantys reikiamą informaciją apie mokinį, apimančią jo pasiekimų ir gebėjimų aprašymą (po 57 proc.), kurie pusei apklaustųjų (50 proc.) suteikia pakankamai žinių apie būsimą mokinį, visgi 43 proc. mokinių su negalia pasiekimų aprašymų dominavo mokinio silpnybės ir ugdymosi ar kiti sunkumai.

Diagrama 25. Įvertinkite bendradarbiavimą tarp skirtingų ugdymo lygmenų ar formų: Pradinio ugdymo pedagogas/-ė (proc., N=150)

•••

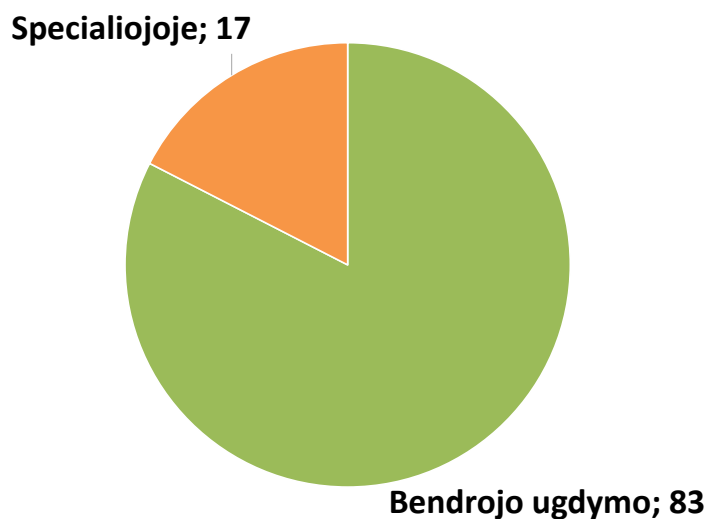
Priešmokyklinio ir pradinio amžiaus vaikų, turinčių negalią, tėvų požiūris į ugdymo kokybę.

Vaiko charakteristika ir ugdymas

Vidutinis tėvų nurodytas tikslinės grupės vaikų amžiaus vidurkis – 8 metai. Minimalus atstovaujamo vaiko amžius – 6, maksimalus – 12.

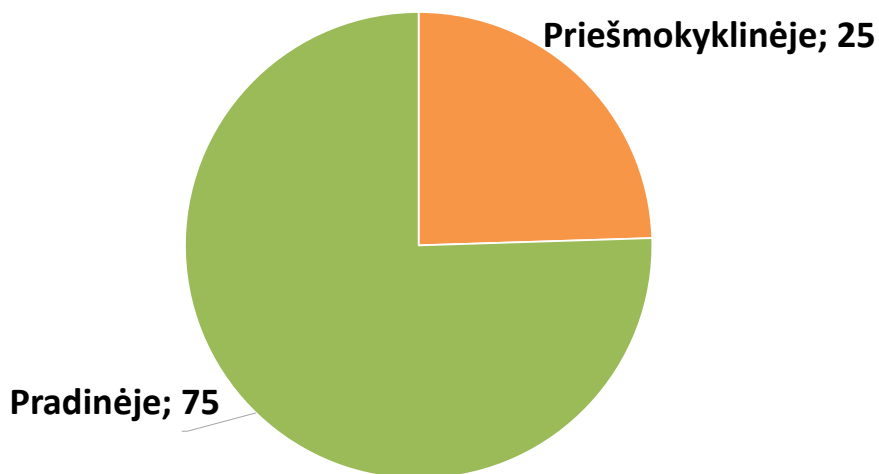
Daugumos (83 proc.) apklaustų tėvų vaikai mokosi bendrojo ugdymo mokykloje, likę 17 proc. – specialiojoje.

Diagrama 26. Kokio tipo mokykloje mokosi Jūsų vaikas? (proc., N=151)

Ketvirtadalis vaikų buvo ugdomi priešmokyklinėse grupėse, likę 75 proc. – pradinėse klasėse.

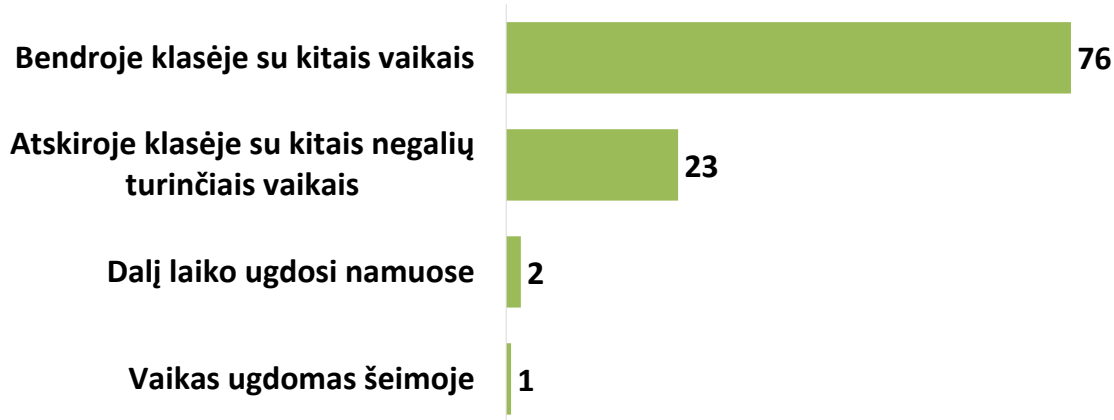
Diagrama 27. Kurioje klasėje mokosi Jūsų vaikas? (proc., N=151)

•••

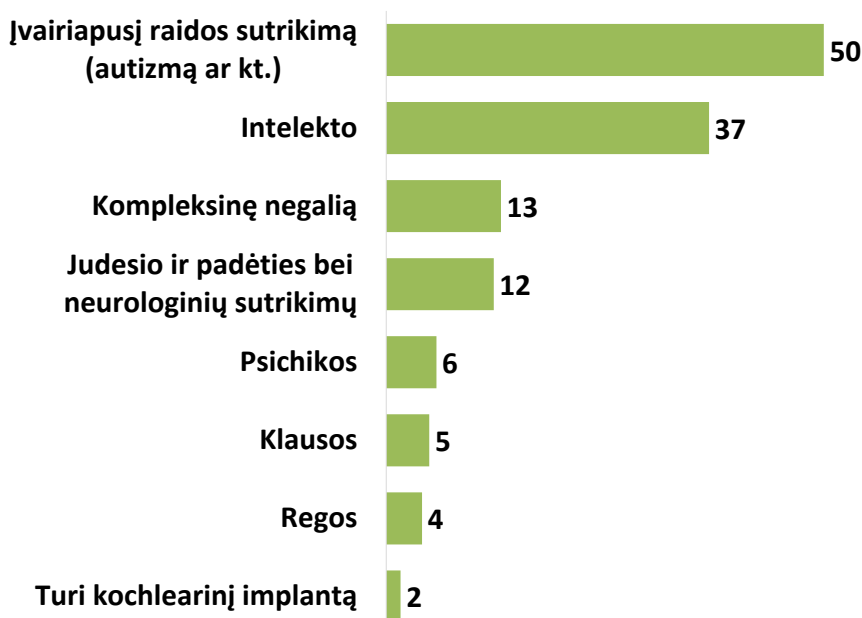
Trys ketvirtadaliai (76 proc.) vaikų mokosi bendrose klasėse su negalios neturinčiais vaikais, mažiau nei ketvirtadalis (23 proc.) – atskiroje klasėje su kitais negalią turinčiais vaikais (Diagrama 28). Tarp respondentų pasitaikė ir tėvai, kurių vaikai dalį (2 proc.) arba visą laiką (1 proc.) ugdomi namuose. Kadangi net 83 proc. respondentų vaikų lanko bendrojo ugdymo įstaigas (žr. Diagramą 26), negalią turinčių vaikų ugdymasis tiek kartu su negalios neturinčiais vaikais, tiek ir atskirose klasėse su kitais negalią turinčiais vaikais rodo, kad mokyklose taikomos įvairios ugdymo formos. Egzistuojanti palankiausia vaikui ugdymosi aplinkos samprata nepaneigia tokios įvairovės, jei ugdymasi atskiroje klasėje (negalią turintiems vaikams) suponuoją dideli specialieji vaiko ugdymosi poreikiai. Pavyzdžiui, Olandijoje (Miltenienė, Mielienė, 2010), bendrojo lavinimo mokyklose kartais būna organizuojamos specialios mokymo aplinkos emocijų ir elgesio sutrikimų prevencijai ar valdymui.

Diagrama 28. Vaiko ugdymosi forma: (proc., N=151)

Pusė apklaustų tėvų augino vaiką, turintį įvairiapusį raidos sutrikimą, daugiau nei trečdalis (37 proc.) – intelekto sutrikimą, mažiausiai vaikų turėjo klausos (7 proc.), regos (4 proc.) ar psichikos (6 proc.) negalią (Diagrama 29). Tai, kad tik 17-os proc. respondentų vaikų ugdomi specialiosiose mokyklose, rodo, kad bendrojo lavinimo įstaigose yra stengiamasi sudaryti sąlygas įvairių negalią turintiems vaikams.

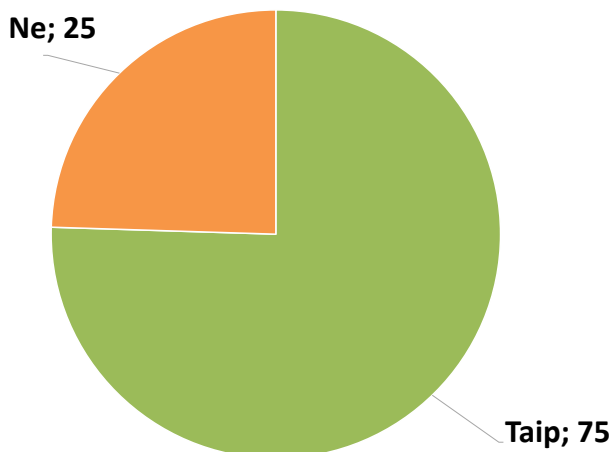
Diagrama 29. Kokią negalią (negalias) turi Jūsų vaikas? (proc., N=151)

•••

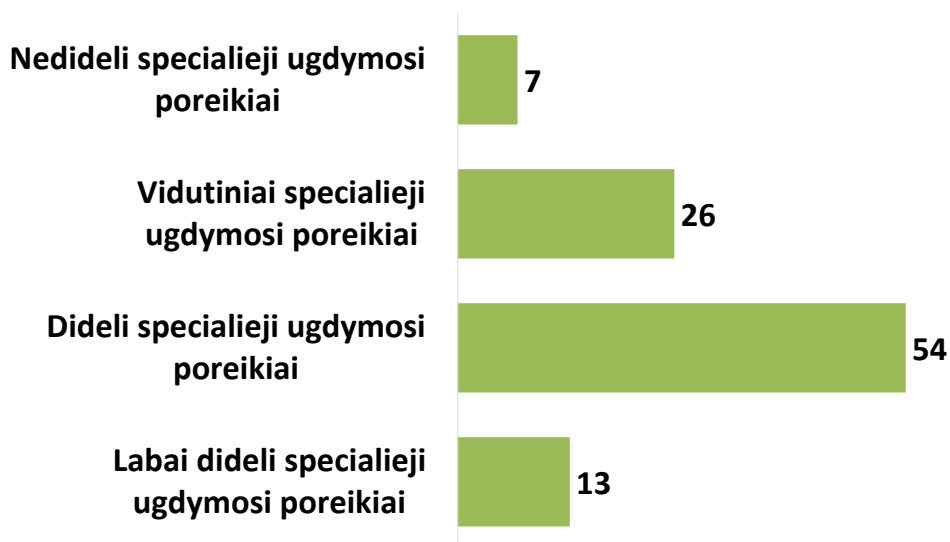
Negalią turinčių vaikų ugdymo kokybei užtikrinti svarbu, ar ir kokie jiems yra nustatyti specialieji ugdymosi poreikiai, nes jų buvimas suponuoja švietimo pagalbos teikimą. Tyrime daugumai (75 proc.) vaikų yra nustatyti specialieji ugdymosi poreikiai, ketvirtadalis tėvų teigė, jog jų vaikams šie poreikiai nebuvo nustatyti (Diagrama 30). Atsižvelgiant į tai, kad ketvirtadalio respondentų vaikai mokosi priešmokyklinėje klasėje, tai – įprasta situacija, nes tuo atveju, jei negalia nėra labai žymi, specialieji ugdymosi poreikiai gali išryškėti vaikui perėjus į aukštesnį ugdymo etapą, kur yra sudėtingesnė akademinė veikla.

Diagrama 30. Ar Jūsų vaikui nustatyti specialieji ugdymosi poreikiai? (proc., N=151)

Daugiau nei pusė (54 proc.) apklaustų tėvų minėjo, jog jų vaikai turi didelius specialiuosius ugdymosi poreikius, 13 proc. – labai didelius (Diagrama 31). Kadangi didžioji dalis vaikų mokosi bendro ugdymo įstaigose, tokia tendencija – atverti mokyklų duris didelių specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams – rodo ne tik įstatymų vykdymą, bet ir mokyklų įdirbį siekiant pritaikyti tokiems vaikams ugdymo aplinką. Ketvirtadalis (26 proc.) tėvų nurodė, jog jų vaikai turi vidutinius, ir tik 7 proc. – nedidelius specialiuosius ugdymosi poreikius (31 diagrama).

Diagrama 31. Kokio laipsnio specialieji ugdymosi poreikiai nustatyti Jūsų vaikui? (proc., N=151)

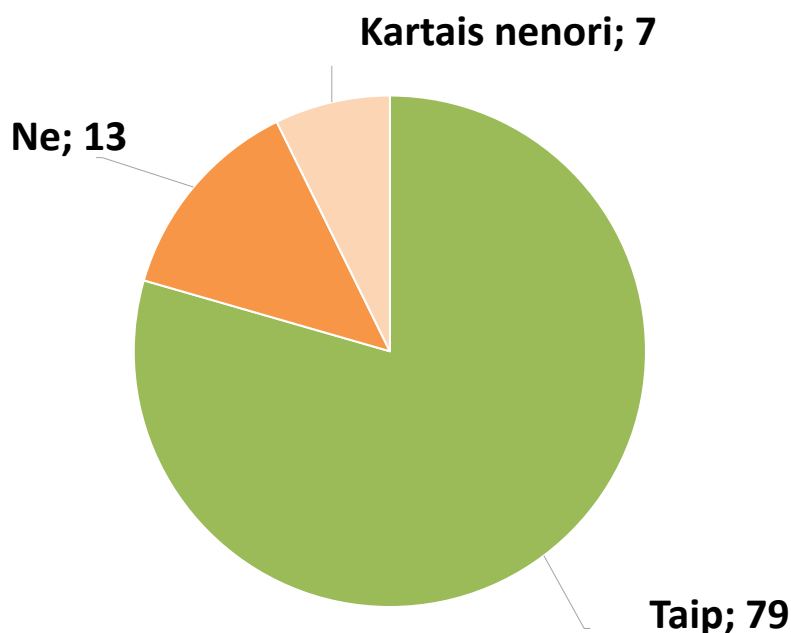

Vienas svarbiausių ugdymo (plačiąja prasme) kokybės rodiklių – vaikų noras arba nenoras eiti į mokyklą. Daugumos apklaustų tėvų teigimu, jų vaikai į mokyklą eina noriai – tokių yra 79 proc. (Diagrama 32). Tyrimai rodo (pavyzdžiui, Kaas, 2009), kad jau ankstyvajame ugdymo etape vaikas nori dalyvauti ugdomojoje veikloje, jei ji jam prasminga, siejasi su jo interesais ir jis jaučiasi vaikų grupės dalimi. Tą patvirtina ir tyrime išryškėjusios pagrindinės priežasčių grupės, dėl kurių negalia turintys vaikai nori eiti į mokyklą:

- Bendravimas (su draugais, bendraklasiais, mokytojais, kitais ugdymo pagalbos specialistais) – jį minėjo dauguma apklaustų tėvų, kurių vaikai noriai eina į mokyklą, ir būtent bendravimo vaikai labiausiai pasiilgsta karantino metu negalėdami lankyti pamokų. Dalis tėvų minėjo, jog vaikui pradėjus lankyti mokyklą atsirado pirmųjų draugų: „vaikų santykiai geri, pagaliau atsirado draugų“.
- Konkrečios pamokos, tarp kurių – labai įvairios, pradedant nuo itin mėgstamų dailės, muzikos kūno kultūros pamokų ar baseino, baigiant matematika, informacinėmis technologijomis, kalbomis ir tyrinėjimais.
- Mokytojai. Jie yra bendravimo, vaikų sutelkimo, draugiškos aplinkos kūrimo iniciatoriai, prasmingai organizuojantys ugdymo procesą. Tėvai dažnai minėjo, jog vaikas „myli mokytoją“ arba „kasdien nori pamatyti savo mokytoją“.
- Aplinka – vaikams svarbu būti kitur, ne namuose, svarbu aplinkos struktūruotumas, užimtumas; draugiška pedagogų ir vaikų bendravimo atmosfera leidžia vaikams su negalia siekti gerų ugdymosi rezultatų.

Taigi galima teigti, kad didžiosios vaikų dalies ugdymas yra kokybiškas bendraja prasme, nes užtikrina vaiko teigiamą požiūrį į mokymąsi, mokyklos bendruomenę, ir, plačiąja prasme, – vaiko gerovę mokykloje (Gordeeva et al., 2019), kuri yra visaapimantis kokybiško ugdymo rodiklis.

Diagrama 32. Ar jūsų vaikas nori eiti į mokyklą? (proc., N=151)

Tėvų, nurodžiusių, kad jų vaikai visiškai nenori eiti į mokyklą buvo 13 proc., kad nenori kartais – 7 proc. Tarp mokinių, kurie visiškai nenorėjo eiti į mokyklą, dauguma ugdėsi bendrojo lavinimo mokyklose bendrojo lavinimo klasėse (apie 90 proc.), pusė jų turėjo įvairiapusį raidos, trečdalis – intelekto sutrikimą. 70 proc. jų buvo nustatyti dideli specialieji ugdymosi poreikiai. Tikėtina, kad ši aplinkybių triada – sudėingi sutrikimai, lemiantys didelius ugdymosi poreikius, ir aukšti bendrojo lavinimo aplinkos reikalavimai, galimai viršijantys mokinių galimybes, – ir lėmė šių mokinių neigiamą požiūrį į mokyklą. Kitos priežastys, lemiančios negalią turinčių vaikų nenorą eiti į mokyklą, apima:

- probleminį santykį su kitais vaikais (konfliktai, triukšmas, įtemptos situacijos, kylančios tarp vaikų dėl vieno iš jų negalios nesupratimo),
- nepriimtina dienos struktūrą (nepatinka anksti keltis, mokyklos taisyklės, režimas),
- nepakankamas vaiko sudominimas mokslu („nuobodu“, „neįdomu“, „nepritaikyta, jam neįdomi mokymo programa ir metodai“)
- nepatinkantys konkretūs mokymosi dalykai („anglų, lietuvių“) ar namų darbų ruošimas
- problemos, susijusios su ugdymo proceso organizavimu („veiklos trūkumas, dėmesio stoka, mažai pagalbos, prasmingo užimtumo“, neatsižvelgiama, kad „geriau susikaupia individualiuose užsiėmimuose, ar dviese grupelėje su kitu vaiku“).

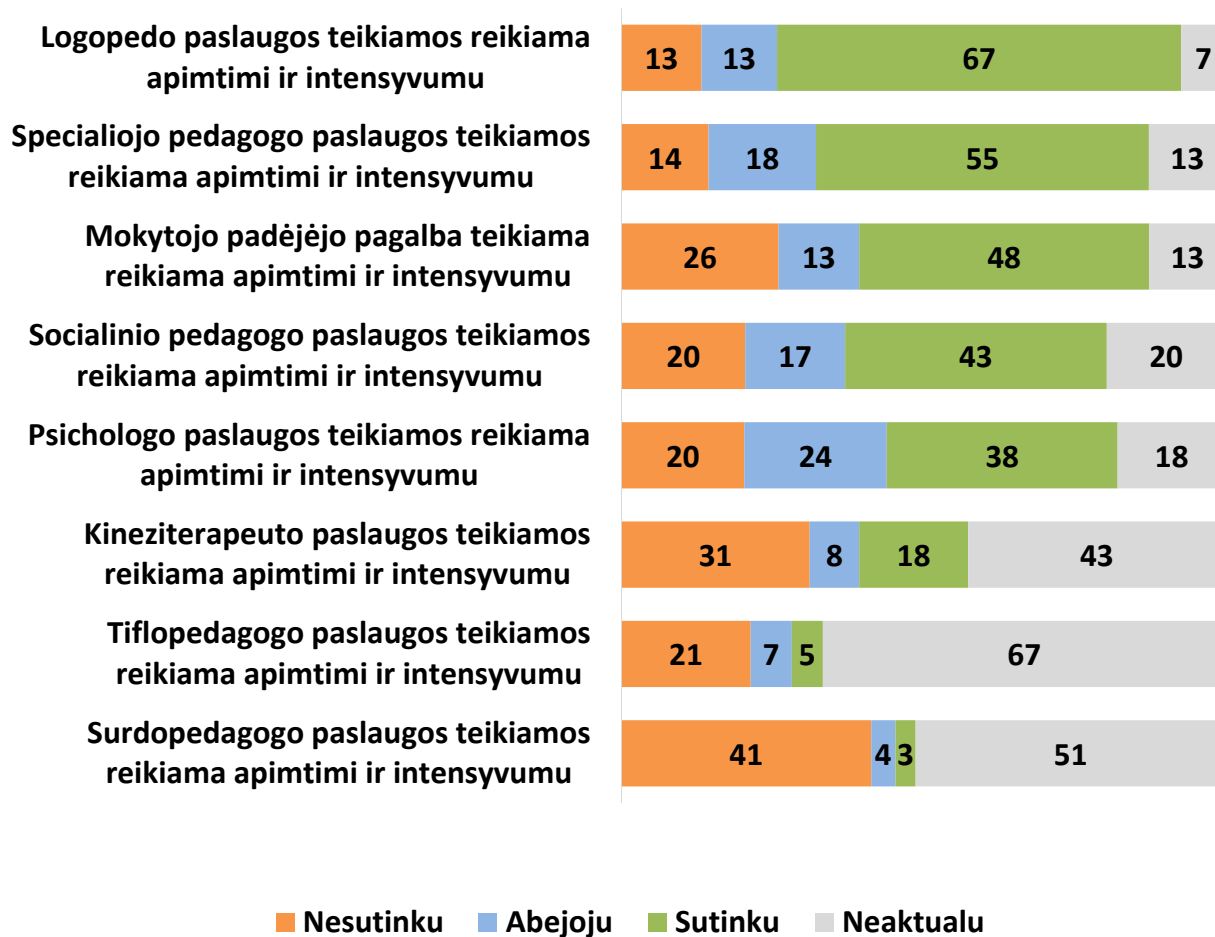
Kai kurios šių priežasčių yra subjektyvios (nepatinka keltis, nepatinka konkretus mokymosi dalykas ar pan.), susijusios su vaiko asmenybės ypatumais, kitos, tokios kaip netinkamai organizuojama veikla (jei vaikas geriau dirba individualiai, o ne didesnėse grupėse), adekvačios paramos mokymuisi stoka, prasmingos veiklos nebuvimas nurodo į tobulintinas ugdymo proceso sritis.

Mokiniam, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, mokykloje turi būti teikiama psichologinė pagalba, socialinė pedagoginė pagalba, specialioji pedagoginė ir specialioji pagalba. Ją teikia įvairūs specialistai: tiflopedagogai, logopedai, surdopedagogai, psichologai, mokytojo padėjėjai, gestų kalbos vertėjai, skaitovai ir kt. (ŠMM, 2011). Tyrimo dalyvių teigimu (Diagrama 33), geriausiai ugdymo įstaigose jų vaikams yra prieinamos logopedo paslaugos – du trečdaliai tėvų pritarė, kad jos teikiamos reikiama apimtimi ir intensyvumu, specialiojo pedagogo (55 proc.) ir mokytojo padėjėjo (48 proc.) paslaugos. Daugiau nei trečdalis tėvų buvo patenkinti teikiamų socialinio pedagogo (43 proc.) ir psichologo (38 proc.) paslaugų apimtimi ir intensyvumu. Procentas tėvų, nurodžiusių, jog gauna pakankamai tiflopedagogo (5 proc.) paslaugų, beveik sutampa su tėvų, auginančių regos sutrikimą turinčių vaikus (4 proc.) skaičiumi. Surdopedagogo paslaugų apimtį ir intensyvumą palankiai vertina kiek mažiau – 3 proc. tėvų, lyginant su 5-iais proc. tėvų, nurodžiusių, jog augina klausos sutrikimą turinčius vaikus ir 2-iem proc. tėvų, auginančius vaikus su kochleariniu implantu.

Daugumai tėvų dėl siauros tifliopedagogo ir surdopedagogo specializacijos jų paslaugos nėra aktualios, tačiau tai, kad nemaža dalis tėvų nesutiko su tuo, kad surdopedagogo ir tiflopedagogo paslaugos teikiamos reikiama apimtimi ir intensyvumu (41 proc. ir 21 proc. atitinkamai) gali reikšti, kad klausos ir regos negalios yra *kompleksinės* negalios sudėtyje (tokią nurodė 13 proc. vaikų tėvų) arba tėvai nesuprato klausime minėtų specializacijų. Nors judesio ir padėties sutrikimą, kuomet dažniausiai paskiriamos kineziterapeuto paslaugos, turi tik 12 proc. respondentų vaikai, net 39 proc. tėvų nurodė, kad kineziterapeuto paslaugos nėra pakankamos (Diagrama 33). Poreikį joms gali turėti ir kompleksinę negalią turintys bei įvairiapusių raidos sutrikimų turintys vaikai, kuriems neretai būdingi motorikos sutrikimai (Navickienė et al. 2019), taigi kineziterapeuto paslaugos turėtų būti prieinamos platesniam negalią turinčių vaikų skaičiui.

•••

Diagrama 33. Kokie švietimo pagalbos ar specialiosios pagalbos specialistai teikia Jūsų vaikui paslaugas? (proc., N=151)

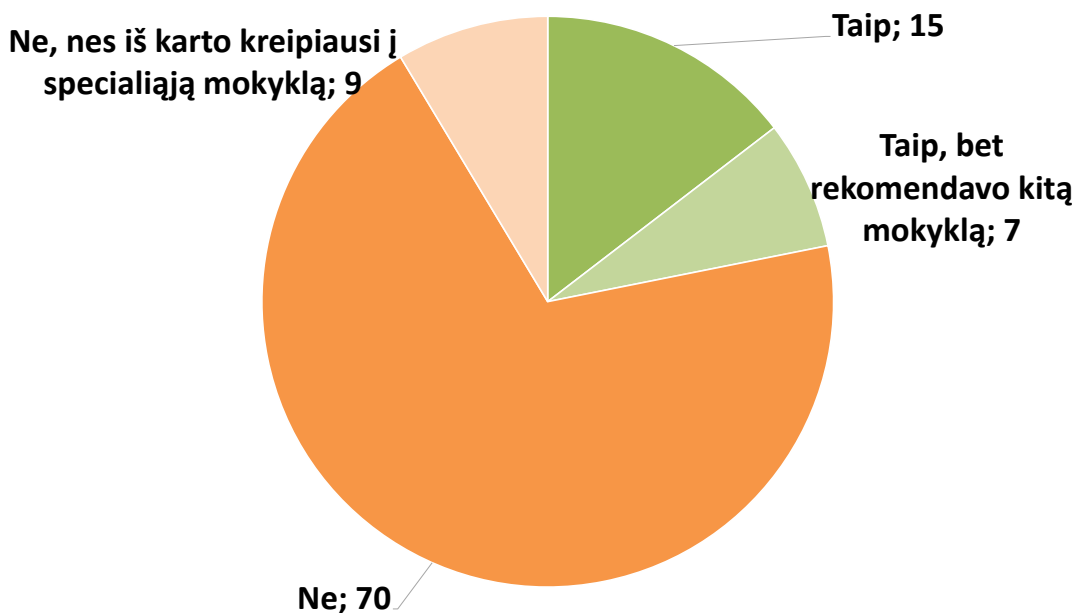
Vaiko (ne)priėmimas į mokyklą

LR Švietimo įstatyme (1991) garantuojamas švietimo prieinamumas mokiniui, turinčiam specialiųjų ugdymosi poreikių, sudaromos sąlygos ugdytis arčiau jo gyvenamosios vietos esančioje ikimokyklinio ugdymo, bendrojo ugdymo mokykloje arba bet kurioje mokykloje, skirtoje mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdyti. Visgi žiniasklaidoje nuskambėdavo atvejai, kai vaikas nebuvo priimamas į mokyklą, nes, mokyklos administracijos teigimu, joje nebuvo tinkamų sąlygų vaikui ugdyti. Apskritai, ŠMM duomenimis, 2019-2020 mokslo metais didžioji dalis mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, mokėsi bendrosios paskirties mokyklose, tai sudaro apie 92 proc. nuo visų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, vaikų. Iš jų visiškos integracijos forma besiuogančių vaikų, kuriems specialieji ugdymosi poreikiai nustatyti dėl negalios, yra apie 30 proc. Dalinės integracijos forma ugdomi apie 7 proc. negalią turinčių vaikų. 44-iose specialiosiose mokyklose mokosi daugiau kaip 3 000 mokinių, turinčių didelių ir labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių. Dar apie 1 500 vaikų mokosi specialiosios paskirties ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Šiame tyrime 70 proc. tyrime dalyvavusių tėvų neigė susidūrę su vaiko nepriėmimo į mokyklą situacija, tačiau beveik ketvirtadalis (22 proc.) teigė turėję tokios patirties (Diagrama 34). Komentuodami plačiau, tėvai pateikė skaudžios patirties, „atviros diskriminacijos“ atvejų pavyzdžių, kai jų vaiką atsisakė priimti septynios mokyklos, ir padėjo tik viešumas bei pagrasinimas teismais. Šis vaikas turėjo įvairiapusį raidos sutrikimą, jam buvo nustatyti

•••

vidutiniai specialieji ugdymosi poreikiai. Tyrimo vykdymo metu jis mokėsi bendroje klasėje, bendrojo ugdymo pradinėje mokykloje. Kitu atveju vaikas, nors ir priimtas į pirmą klasę, buvo visai neugdomas, gavo vos kelis logopedo ir specialiojo pedagogo užsiėmimus per visus metus, mokytojų komunikacija su tėvais buvo minimali ir apsiribojo vaiko ugdymo problemų išryškiniu. Šis vaikas turėjo judesio ir padėties bei neurologinių sutrikimų, jam buvo nustatyti dideli specialieji ugdymosi poreikiai. Tyrimo metu jis mokėsi bendroje klasėje, bendrojo ugdymo pradinėje mokykloje. Nors šio tyrimo duomenys rodo pozityvesnę situaciją, lyginant su 2019 m. Švietimo, specialiojo ugdymosi ir švietimo pagalbos prieinamumo neįgaliems vaikams tyrimu, įvertinant JT Neįgaliųjų teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimo efektyvumą Lietuvoje (tuomet maždaug 26 proc. atsakė, kad šalia nebuvo mokyklos, kuri sutiktų priimti vaiką su negalia), šis pokytis nėra žymus.

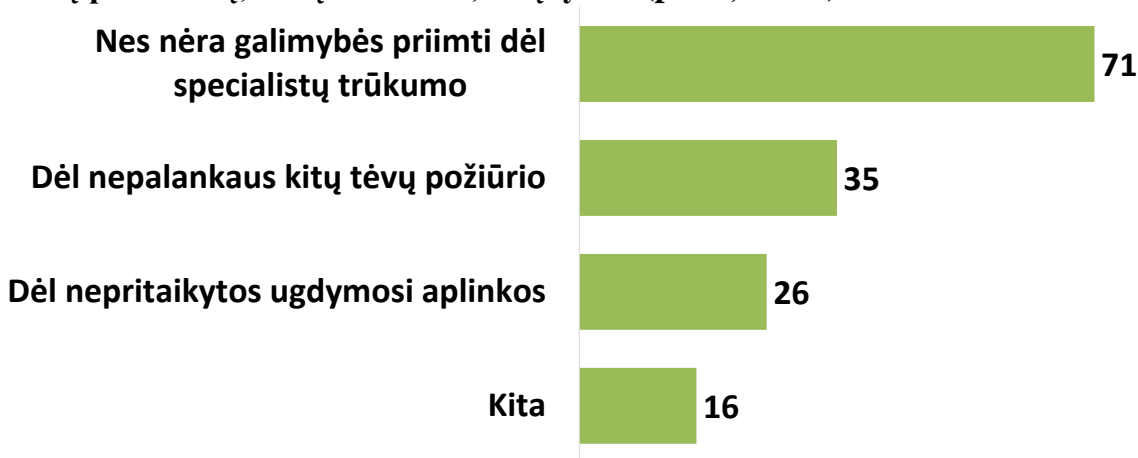
Diagrama 34. Ar susidūrėte su situacija, kai dėl vaiko negalios jo(s) nenorėjo priimti į mokyklą? (proc., N=151)

Pagrindinė priežastis, dėl kurios negalią turinčiam vaikui mokykla buvo atsakyta, minėta specialistų stoka (ją įvardijo 71 proc. tėvų), nepalankus kitų tėvų požiūris (35 proc.) bei nepritaikyta ugdymosi aplinka (26 proc.) (Diagrama 35). Jei vaikas ir būtų buvęs priimtas į tokią mokyklą, jis vis tiek negautų kokybiškų švietimo paslaugų. Tokia situacija rodo kompleksinę problemą: tiek mokyklos negebėjimą ar nenorą pritaikyti ugdymosi aplinką, tiek pedagogų kompetencijų ugdyti negalią turinčius vaikus stoką. Kita vertus, jei vaiko negalia žymi, itin svarbios švietimo pagalbos specialistų paslaugos, tad jų trūkumas irgi tampa pretekstu nepriimti vaiko su negalia. 2020 birželio mėn. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Švietimo įstatymo pakeitimus, kurie naikina diskriminuojančias nuostatas negalią ir specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų atžvilgiu: jie galės lankyti artimiausias jų gyvenamoje vietoje esančias bendrojo lavinimo mokyklas, bus priimami visiškai lygiais pagrindais su kitais mokiniais. Taip pat gerokai išsiplės pagalbos sistema mokyklose. Numatoma galimybė, kad pamokose bei kitose mokinių veiklose dalyvautų du mokytojai, švietimo pagalbos specialistai, mokinio padėjėjai, numatoma daugiau alternatyvios komunikacijos priemonių, kai mokykloje ugdomas autistiškas, regėjimo ar klausos negalią turintis mokinytis.

•••

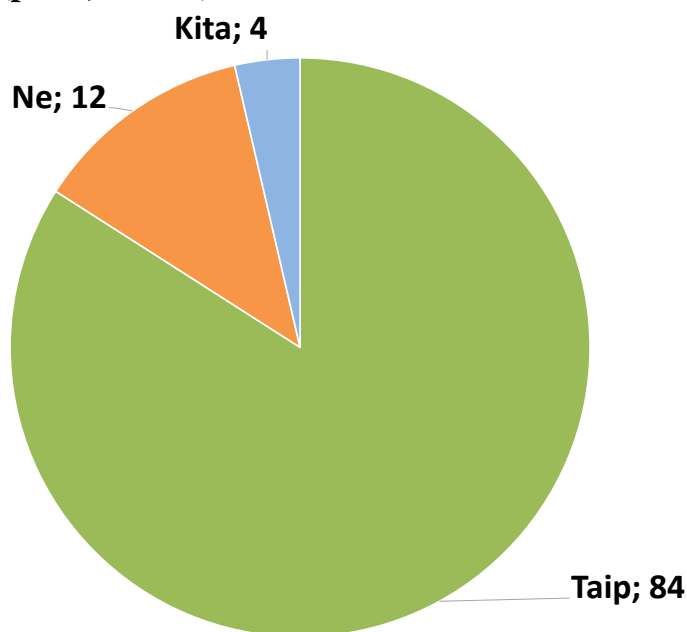
Diagrama 35. Jei susidūrėte su situacija, kai Jūsų vaiko nenorėjo priimti į mokyklą, dėl kokių priežasčių, Jūsų nuomone, tai įvyko? (proc., N=33)

Atsižvelgimas į vaiko raidos ypatumus ir poreikius

Vaiko, turinčio negalią, ugdymas visada reikalauja individualizuoto požiūrio, nes net tą pačią negalią turintys vaikai skiriasi savo gebėjimais ir poreikiais. Daugumoje atvejų (84 proc.) mokytojai atsižvelgia į vaiko mokymosi ypatumus, tačiau 12 proc. tėvų pasigenda tokio individualizuoto požiūrio į savo vaiko, turinčio negalią, poreikius (Diagrama 36). Gali būti, kad mokytojai, kurių klasėje / grupėje besiuogančiam vaikui dar nėra nustatyti specialieji ugdymosi poreikiai (tokių yra 25 proc.), mažiau stengiasi tokiam vaikui pritaikyti ugdymo procesą. Tokia situacija rodo mokytojo formalų požiūrį ir / arba kompetencijos stoką.

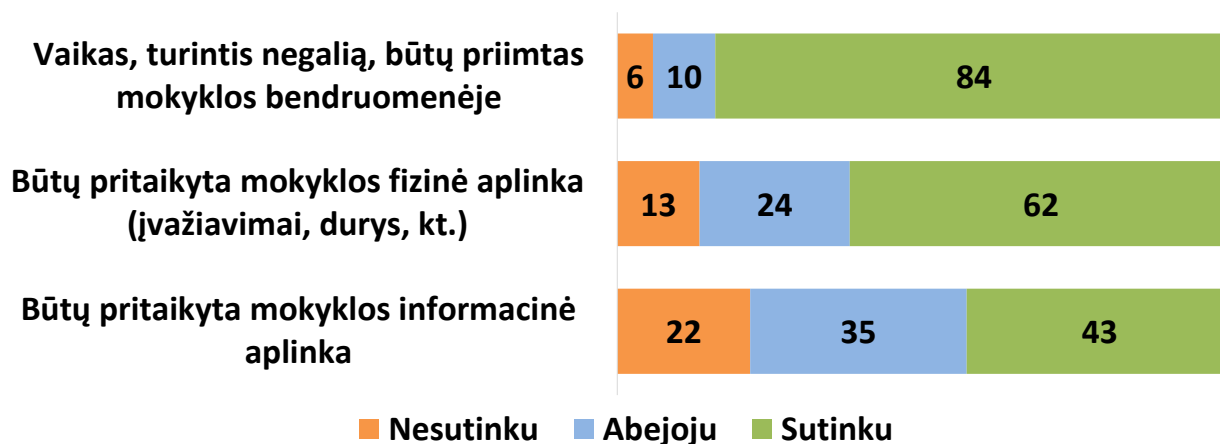
Diagrama 36. Ar dėl vaiko negalios klasės mokytoja(s) atsižvelgia į vaiko mokymosi ypatumus? (proc., N=138)

•••

Vaiko bendrai savijautai mokykloje, taigi ir motyvacijai, turi įtakos mokyklos administracijos ir visos bendruomenės pastangos paversti mokyklą iš tikrųjų įtraukia. Dauguma tėvų (84 proc.) pritarė teiginiui, jog mokyklos bendruomenėje dedamos pastangos priimti vaiką, beveik du trečdaliai (62 proc.) nurodė pastangas pritaikyti mokyklos fizinę aplinką pritaikymą ir 43 proc. – informacinę aplinką (Diagrama 37). Turint galvoje, kad fizinės ir informacinės aplinkų pritaikymo vertinimas veikiausiai siejasi su tėvų auginamų vaikų negalia (apytiksliai 30-čiai proc. vaikų galimai reikalingi specifiniai pritaikymai dėl judesio ir padėties, regos ar klausos sutrikimų), toks mokyklos socialinio įtraukumo rodiklis vertintinas teigiamai.

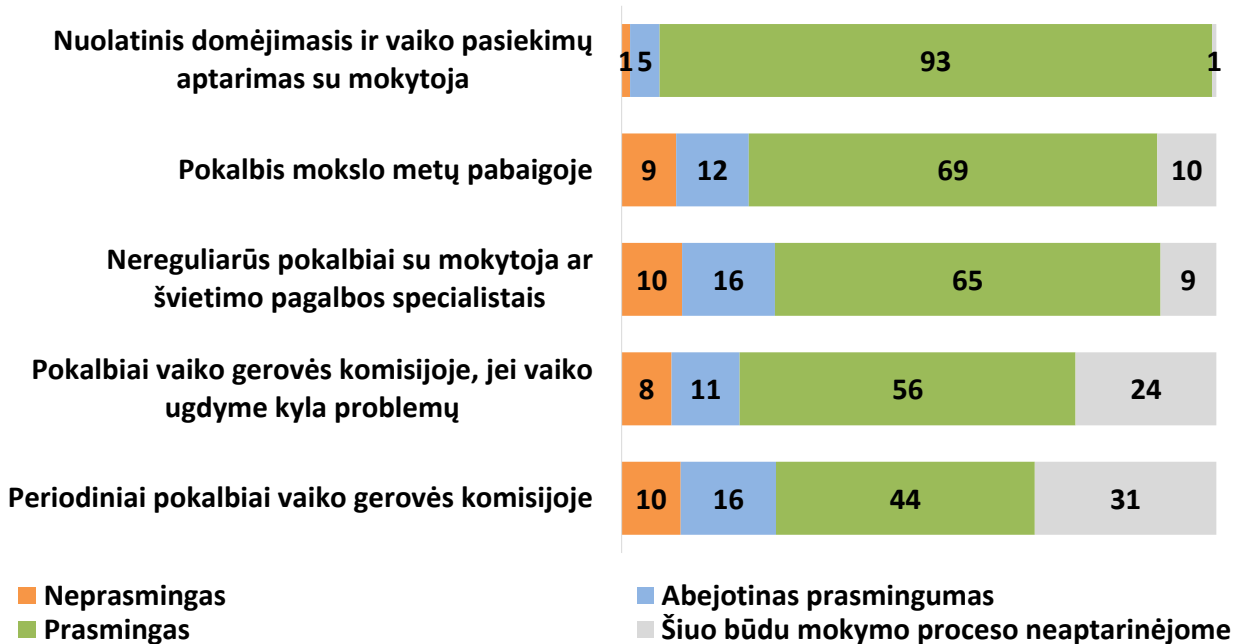
Diagrama 37. Mokykloje stengiamasi, kad: (proc., N=151)

Visi tyrimai rodo, kad tiek vaiko motyvacijos mokytis, tiek mokymosi sėkmės, tiek bendros savijautos mokykloje svarbi prielaida yra tėvų požiūris į jų vaiko ugdymą ir ypač bendradarbiavimo su mokytojais kokybę. Bendradarbiavimas vyksta įvairiomis formomis, tačiau svarbu, kad tiek tėvai, tiek mokytojai apskritai rastų laiko pasikalbėjimui ir kad būtų atsižvelgiama į tėvams palankiausią bendravimo formą ir laiką. Respondentų nuomone (Diagrama 38), prasmingiausias būdas aptarti negalią turinčio vaiko ugdymosi procesą yra pokalbiai su mokytoja (ši variantą pasirinko 93 proc. tėvų), mažiausiai prasmingi – periodiniai pokalbiai vaiko gerovės komisijoje (VGK) (44 proc.). Vaiko ugdymosi ypatumų aptarimas VGK dažnai būna tėvams stresą keliantis įvykis, nes tai reiškia akistatą su visais vaiko mokytojais ar švietimo pagalbos specialistais, kurių pusė (tą rodo mokytojų apklausa) susiduria su sunkumais įvardindami teigiamus vaiko mokymosi aspektus, o labiau susikoncentruoja į trūkumus ir sunkumus (žr. Diagramas 24-25). Todėl mokymasis formuluoti tinkamus tikslus, tinkamai vertinti pažangą ir ją įvardinti yra svarbi mokytojo kompetencijos dalis.

•••

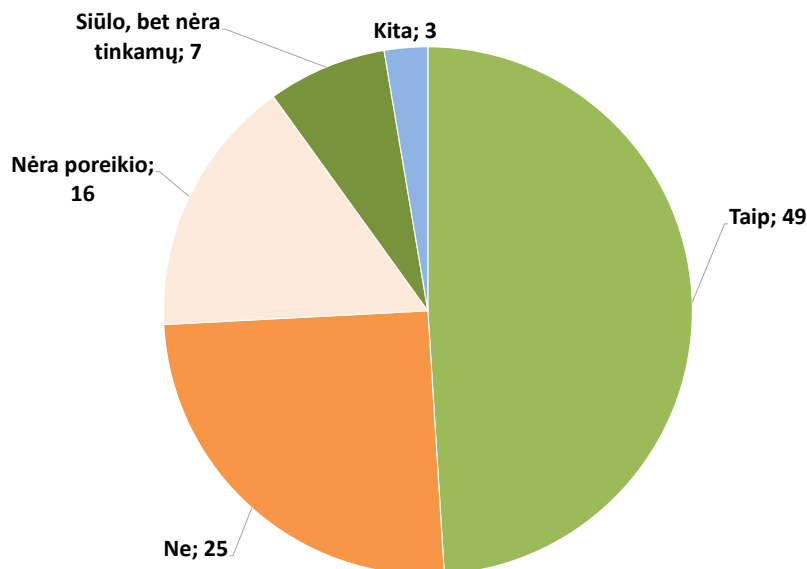
Diagrama 38. Kurie, Jūsų nuomone, vaiko ugdymosi proceso aptarimo būdai yra prasmingi, o kurie - ne? (proc., N=151)

Popamokinė veikla

Popamokinė veikla, įgalinanti plėtoti vaiko gebėjimus, yra svarbi tiek vaiko kognityvinei raidai, tiek jo bendrajai gerovei. Mažiau nei pusė (49 proc.) tėvų nurodė, jog jų vaikams siūlomos popamokinės veiklos, ketvirtadalis pasigedo tokių siūlymų (Diagrama 39).

Diagrama 39. Ar Jūsų vaikui siūlomos popamokinės veiklos? (proc., N=151)

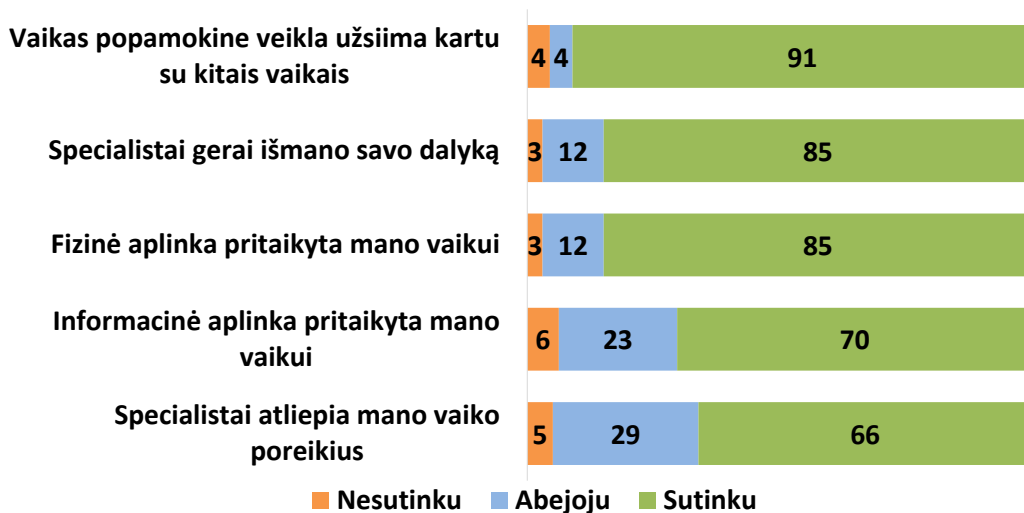

Tie tyrimo dalyviai, kurių vaikai dalyvauja būreliuose ir pan., popamokinę veiklą dažniausiai vertino palankiai: negalią turintys jų vaikai gali užsiimti popamokine veikla kartu su kitais vaikais, užsiėmimus

•••

veda gerai savo dalyką išmanantys specialistai, neblogai pritaikyta fizinė ir informacinė aplinka (Diagrama 40). Visgi, kadangi popamokinė veikla svarbi ir negalią turinčių ir jos neturinčių vaikų santykių formavimuisi, tai, kad trečdalis teigia, kad tokių progų vaikas turi per mažai, rodo neišnaudotą bendravimo galimybių potencialą.

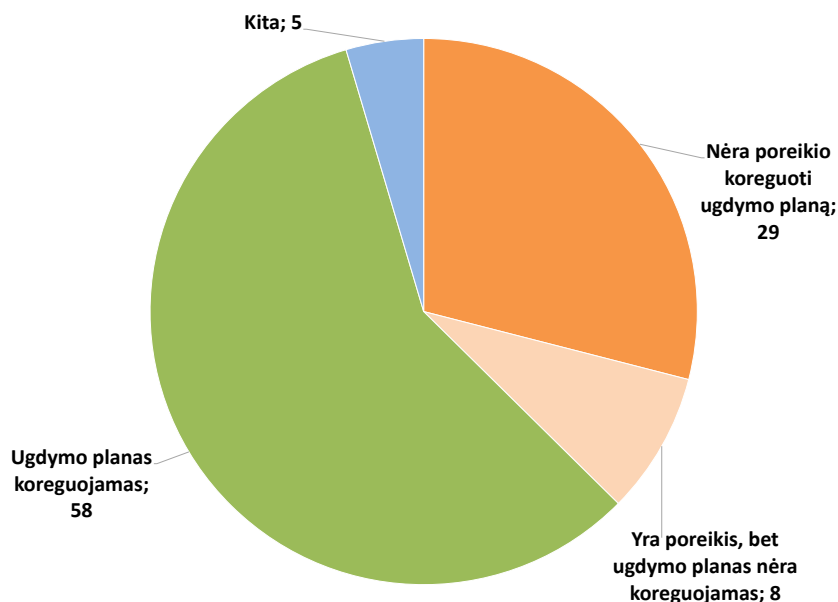
Diagrama 40. Kaip popamokinė veikla tenkina Jūsų vaiko poreikius? (proc., N=151)

Ugdymosi planas ir ap(si)rūpinimas priemonėmis

Ugdymo plano koregavimas yra vienas iš svarbių ugdymo proceso pritaikymo aspektų. Daugiau nei pusė (58 proc.) apklaustų tėvų teigė, kad jų vaikams ugdymo planas yra koreguojamas, 29 proc. – kad tokio poreikio nėra. 8 proc. nurodė, kad, jų nuomone, yra poreikis plano korekcijoms, tačiau jos nėra atliekamos (Diagrama 41). Veikiausiai, tai – tėvai, kurių vaikams specialieji ugdymosi poreikiai dar nėra nustatyti.

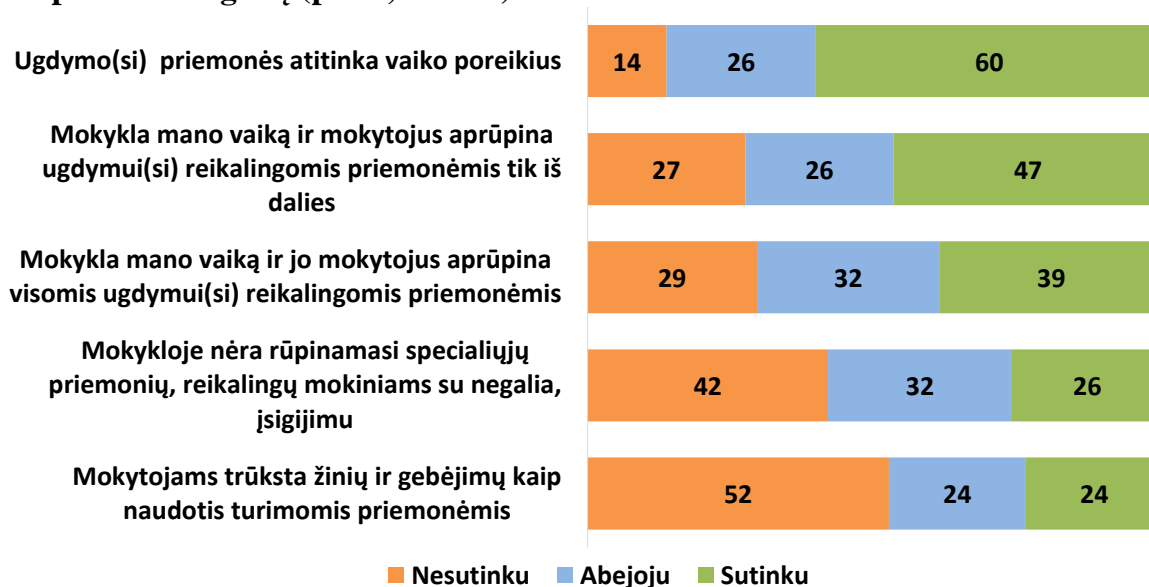
Diagrama 41. Kaip Jūsų vaikui, turinčiam negalią, koreguojamas ugdymo planas? (proc., N=131)

•••

Aprūpinimas mokymosi priemonėmis, kurios padėtų negalią turintiems vaikams ugdytis ir patirti ugdymosi sėkmę, yra kita svarbi ugdymo veiksmingumo ir kokybės prielaida. CRPD 24 str. nurodoma, kad mokyklose turi būti įdarbinti mokytojai, įskaitant neįgalius mokytojus, mokantys gestų kalbą ir (arba) Brailio abėcėlę, kad pedagogai ir personalas būtų apmokyti alternatyvių bendravimo būdų, gebėtų naudoti priemones, metodikas ir medžiagą, kuri leistų suteikti paramą negalią turintiems vaikams. Tame pačiame 24 straipsnyje nurodoma, kad skatinant akademinį ir socialinį vystymąsi, ugdymo aplinkoje turėtų būti naudojamos veiksmingos individualizuotos paramos priemonės, suderinamos su visiškos įtraukties tikslu. Tik kiek daugiau nei trečdalis (39 proc.) apklaustų tėvų patvirtino, kad mokykla vaiką ir mokytojus aprūpina visomis ugdymuisi reikalingomis priemonėmis, beveik pusė teigė, jog jų vaikai šiomis priemonėmis aprūpinti tik iš dalies (Diagrama 42). Daugiau nei ketvirtadalis (26 proc.) tėvų nurodė, jog mokykloje nėra rūpinamasi specialiuoju priemonių, reikalingų mokiniams su negalia, įsigijimu. Panašus skaičius (24 proc.) mano, jog mokytojai stokoja žinių, kaip naudotis jau turimomis mokymo priemonėmis. Kadangi modernių mokymo priemonių, technologijų panaudojimas reikalauja specialių mokymų, tokia nuomonė gali rodyti pagalbą mokytojams stoką tiek mokyklose, tiek savivaldybės lygiu - tikslinių seminarų, mokymų trūkumą.

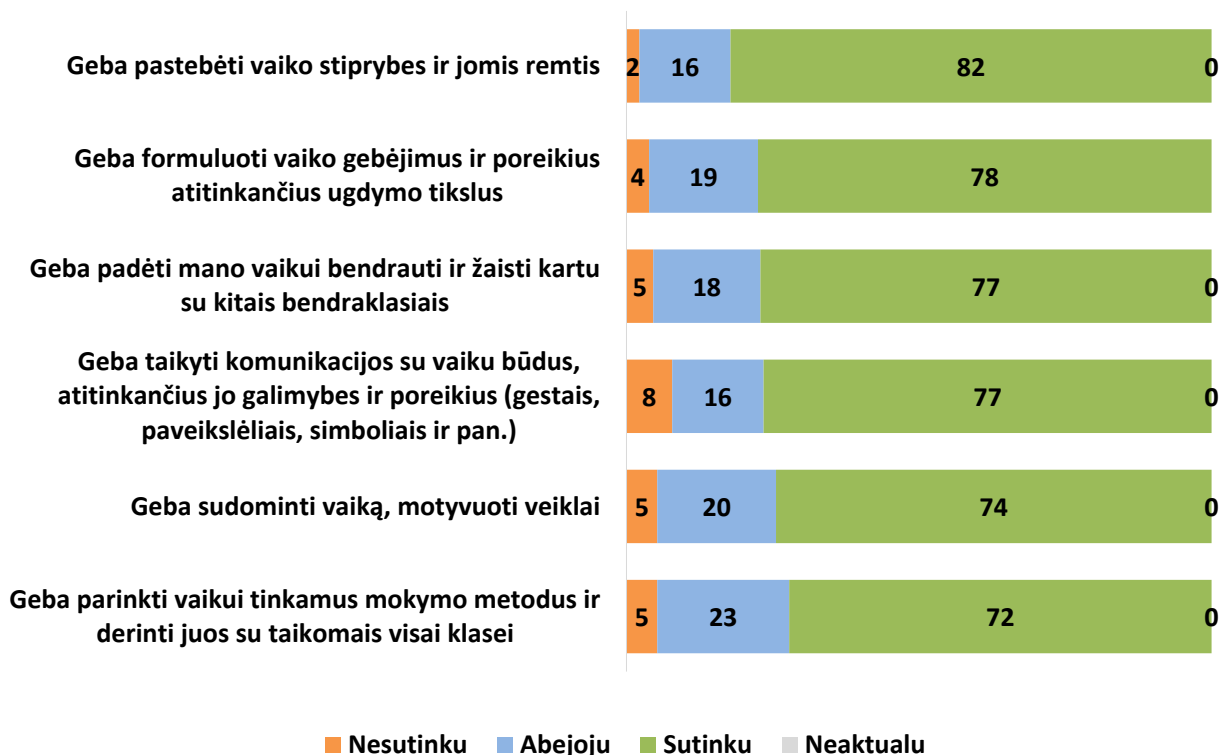
Diagrama 42. Prašome įvertinti mokinių aprūpinimą priemonėmis, padedančiomis kompensuoti negalią (proc., N=151)

Didžioji dalis (nuo 82 iki 72 proc.) tėvų pritarė, kad mokytojai yra gerai pasirengę dirbti su negalią turinčiais vaikais (Diagrama 43). Ypač svarbu, kad, tėvų nuomone, mokytojai geba pastebėti ir remtis vaiko stiprybėmis (82 proc. tam pritaria) ir formuluoti adekvačius ugdymo tikslus. Daugiausia abejonių (jas išreiškė 23 proc. tėvų) sukėlė mokytojų gebėjimas parinkti vaikui tinkamus ugdymo metodus ir derinti juos su taikomais visai klasei. Vertinant objektyviai, ugdymo metodų parinkimas, ypač pradinuose ugdymo etapuose, dažnai yra iššūkis, reikalaujantis ir glaudaus bendradarbiavimo su tėvais. Pažindami savo vaiką, jie gali ir turi informuoti mokytojus apie vaikui priimtinausius bendravimo, klaidos ar elgesio koregavimo, vertinimo būdus, kuriuos mokytojas pritaiko mokymo procesui. Ypač šių dalykų išsiaiškinimas aktualus dirbant su autistiškais vaikais, kuriems skirtingų metodų namie ir mokykloje ar darželyje taikymas gali išprovokuoti nenusėjamą elgesio reakcijas. Apskritai, tėvai mokytojų pasirengimą ugdyti priešmokyklinio ir pradinio amžiaus vaikus vertina itin teigiamai.

•••

Diagrama 43. Įvertinkite klasės mokytojos (-ų) pasirengimą ugdyti negalia turinčius vaikus: (proc., N=151)

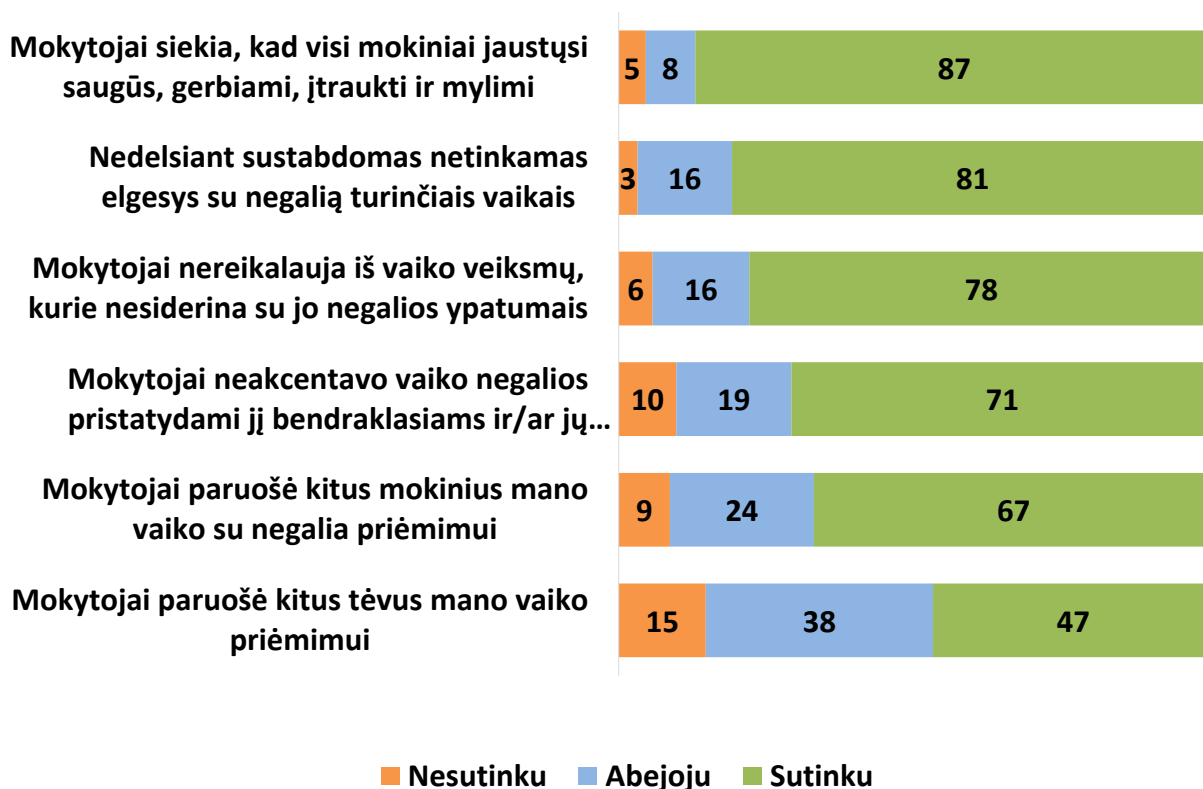

Ugdymosi aplinka

Ypač teigiamai didžioji dauguma tėvų vertina mokytojų pastangas ir gebėjimus kurti įtraukią, saugią ir draugišką klasės psichologinę atmosferą, užkirsti kelią patyčioms ar kitam netinkamam elgesiui su negalia turinčiais bendraklasiais, individualizuotą požiūrį į negalia turinčių vaikų bendravimo ir mokymosi ypatumus, ir pan. (Diagrama 44). Didžiausia dalis apklaustų tėvų (53 proc.) pasigedo parengiamojo įdirbio parengiant kitų klasės moksleivių tėvus negalia turinčio vaiko atėjimui į klasę. Viena vertus, toks vertinimas gali reikšti, jog nebuvo išspręstos „rizikos“, kad neigiama kitų vaikų tėvų nuomonė gali formuoti jų vaikų požiūrį į negalia turinčius bendraamžius, taigi ir daryti įtaką vaiko savijautai klasėje (tokių atvejų buvo nustatyta kituose tyrimuose), kita vertus, tai gali rodyti mokytojo pastangas nepabrėžti to, kas galbūt nėra lengvai pastebima. Visgi, kadangi kalbama apie negalių nulemtus elgesio, bendravimo ypatumus, neigiamu reiškiniu laikytina tai, kad 33 proc. tėvų nuomone, kiti klasės vaikai nebuvo paruošti suprasti negalia turintį bendraklasį ir mokytis su juo bendrauti.

•••

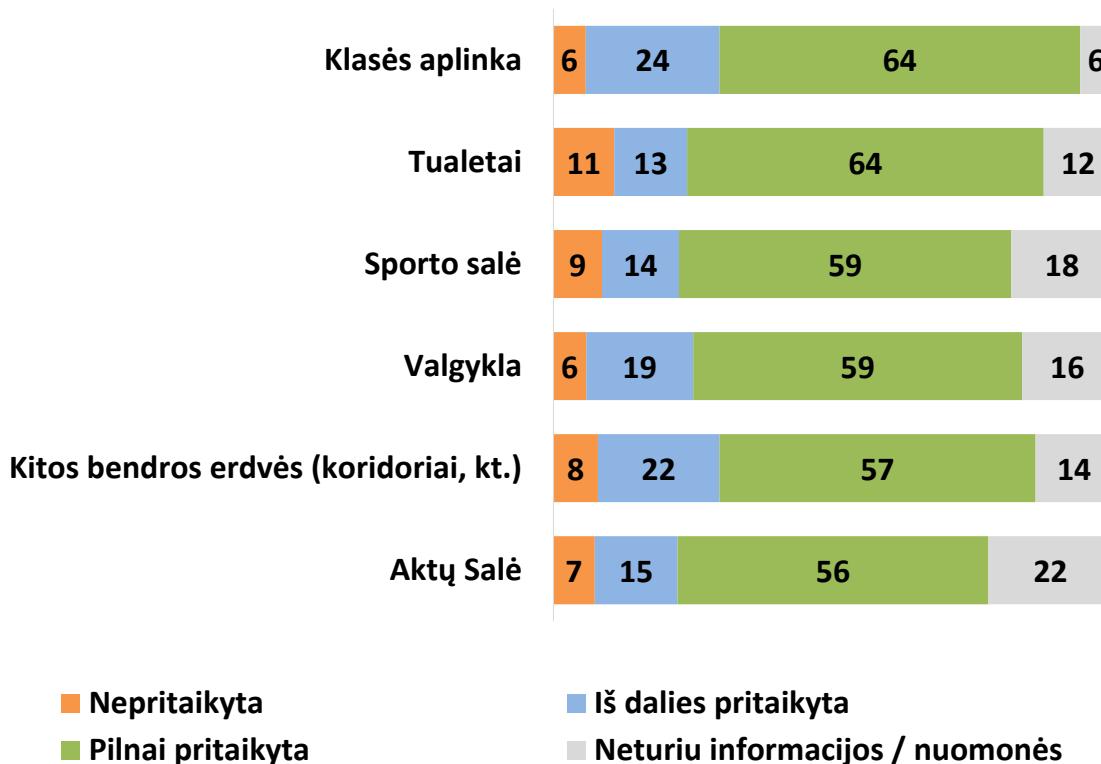
Diagrama 44. Įvertinkite mokytojo gebėjimą kurti klasės psichologinę atmosferą: (proc., N=151)

Mokyklos aplinkos pritaikymas yra svarbus tiek negalią turinčių mokinių psichologinei, tiek fizinei gerovei. Didžioji dalis (apie du trečdalius) tėvų palankiai vertina mokyklos fizinės aplinkos pritaikymą savo vaiko poreikiams, įskaitant vaiko lankomą klasę ir bendrąsias erdves (bet tik 12 proc. vaikų turėjo fizinę negalią ir 13 - kompleksinę, tad kitiems tėvams ir jų vaikams tai tiesiog galėjo būti neaktuali) (Diagrama 45).

•••

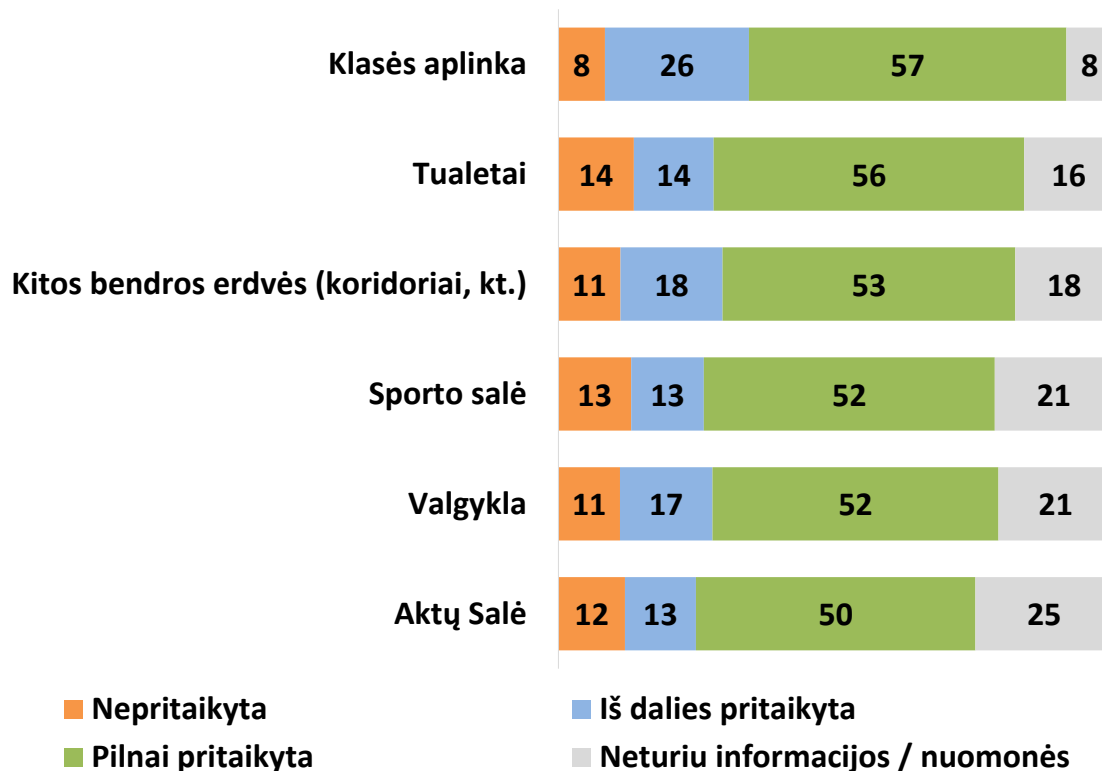
Diagrama 45. Įvertinkite, kiek mokyklos fizinė aplinka pritaikyta Jūsų vaikui? (proc., N=151)

Informacinės aplinkos pritaikymą mokykloje tėvai vertino sąlyginai prasčiau; kiek daugiau nei pusė nurodė, jog ji yra pilnai pritaikyta (Diagrama 46). Tokį vertinimą galėjo lemti dominuojantis respondentų vaikų negalios pobūdis: pusė jų turi įvairiapusį raidos sutrikimą, daugiau kaip trečdalis – intelekto sutrikimą, nedidelė dalis – regos ir klausos sutrikimus. Tai – negalios, kurias turintiems vaikams yra ypač svarbu pritaikyti užrašus, nuorodas, kitą informaciją ugdymosi aplinkoje.

•••

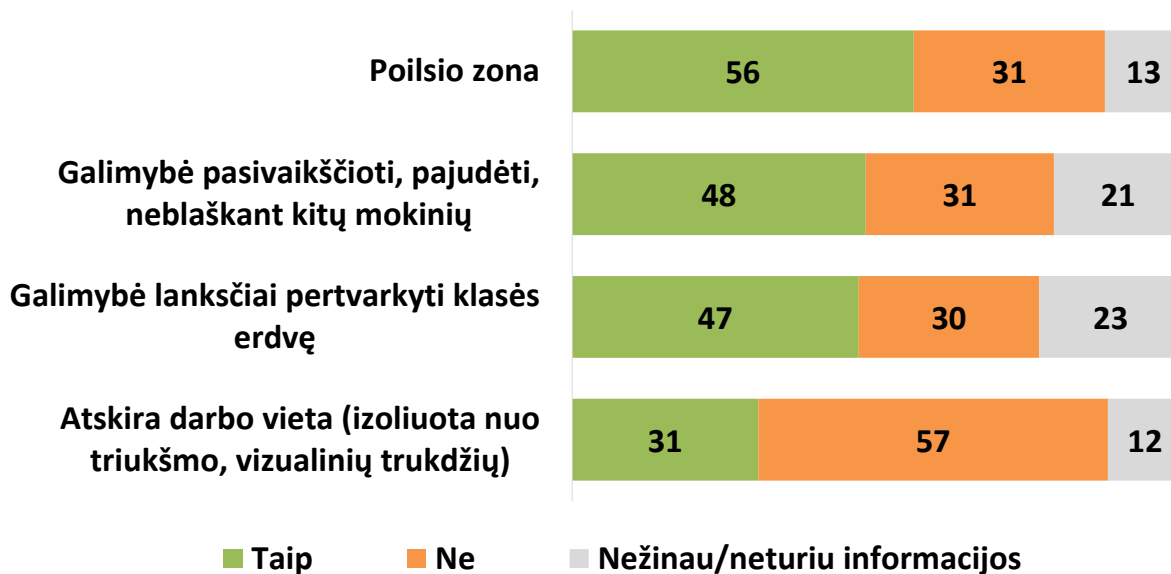
Diagrama 46. Įvertinkite, kiek mokyklos informacinė aplinka pritaikyta Jūsų vaikui? (proc., N=151)

Vienas iš ugdymo kokybės aspektų – ugdymo proceso lankstumas, galimybė pamokos metu derinti įvairias veiklos formas su poilsiu. Tai ypač aktualu mokiniams, turintiems dėmesio trūkumų, intelekto sutrikimą, autistiškiems, turintiems judesio ir padėties sutrikimų ir kt. Priėmimo ir pradinio ugdymo specifika, suponuojanti laisvesnį, žaidybinį mokymosi pobūdį, šiuo požiūriu yra palanki lanksčiai pamokos eigai. Daugiau nei pusėje klasių (56 proc.) numatyta poilsio zona (Diagrama 47). Taip pat tėvai žinojo apie jų vaikams sudaromą galimybę pasivaikščioti, pajudėti pamokų metu neblaškant kitų vaikų (48 proc.), klasės erdvės pertvarkymo galimybę (47 proc.). Visgi tik mažiau nei trečdalis (31 proc.) teigė, jog klasėje yra izoliuota nuo trikdžių atskira darbo vieta, kuria gali pasinaudoti negalia turintis mokinys. Turint galvoje, kad tokios vietos dažniausiai reikia autistiškiems vaikams, kurių negalią paminėjo 50 proc. tėvų, tokios vietos neturėjimas klasėje laikytinas trūkumu.

Diagrama 47. Ar Jūsų vaiko klasėje yra numatyta: (proc., N=151)

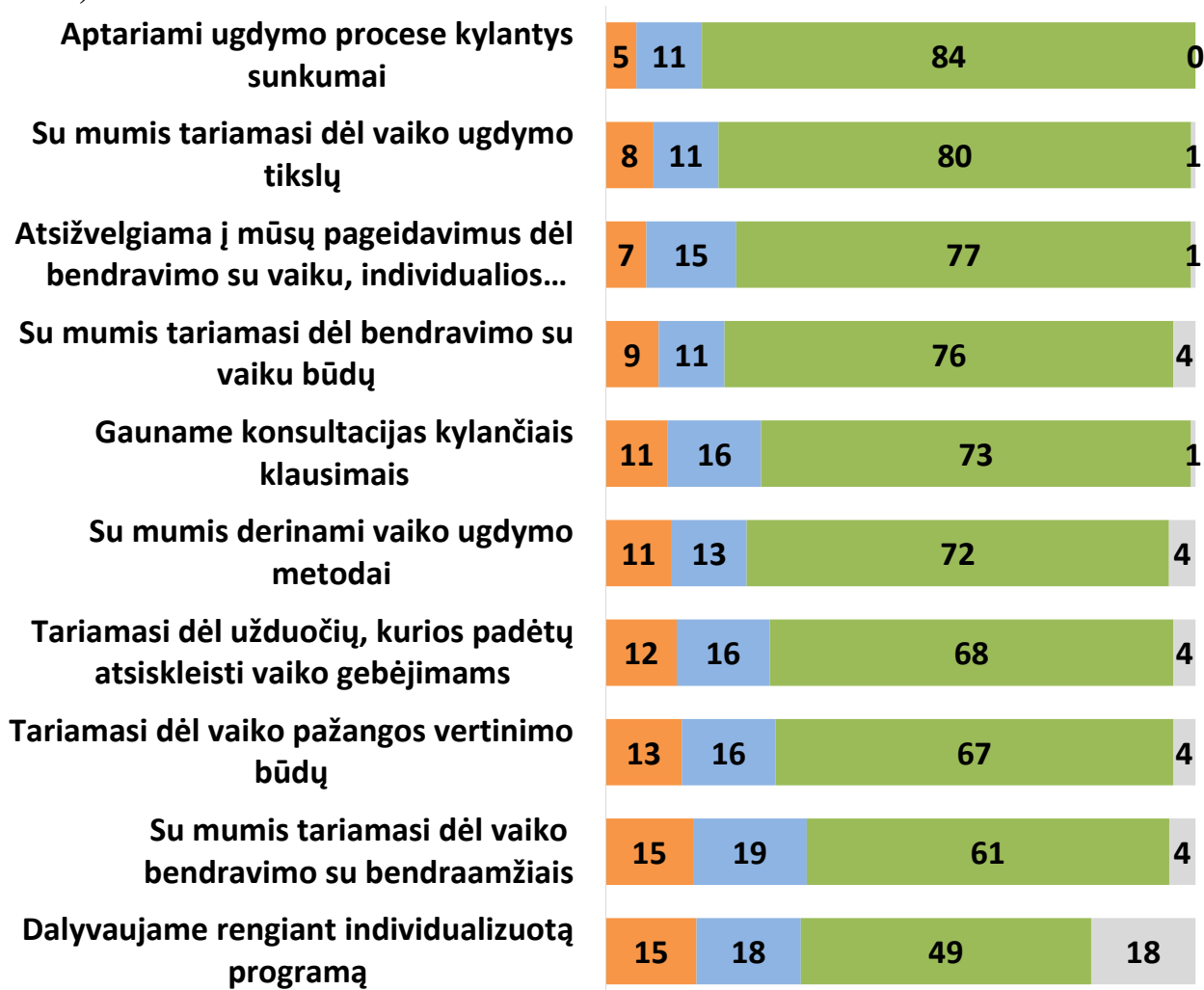

Bendradarbiavimas ir ugdymo kokybė

Kaip minėta aukščiau (Diagrama 38), tėvams labiausiai priimtina bendradarbiavimo su pedagogais forma – tiesioginis kasdienis ugdymo klausimų aptarimas su vaiko mokytoja. Dauguma tėvų nurodė komunikuojantys su mokytojais įvairiais jų vaiko ugdymosi klausimais – dažniausiai aptariami sunkumai, kylantys ugdymosi procese (84 proc.), tariamasi dėl ugdymosi tikslų (80 proc.), atsižvelgiama į tėvų pageidavimus (77 proc.), tariamasi dėl bendravimo su vaiku būdų (76 proc.) ir kiti svarbūs klausimai (Diagrama 48). Rečiausiai tėvai įtraukiami į individualizuoto plano rengimą (tokį bendradarbiavimo pobūdį nurodė tik pusė (49 proc.) respondentų). Nors ugdymo plano individualizavimas iš tikrųjų reikalauja pedagoginės kvalifikacijos, tačiau, priklausomai nuo vaiko negalios pobūdžio, į jį gali būti iš dalies įtraukiami ir tėvai, tokiu būdu informuojant juos apie programos keitimą ar specialiuosius ugdymo metodus.

•••

Diagrama 48. Įvertinkite klasės mokytojų bendradarbiavimą su Jumis, Jūsų šeima (proc., N=151)

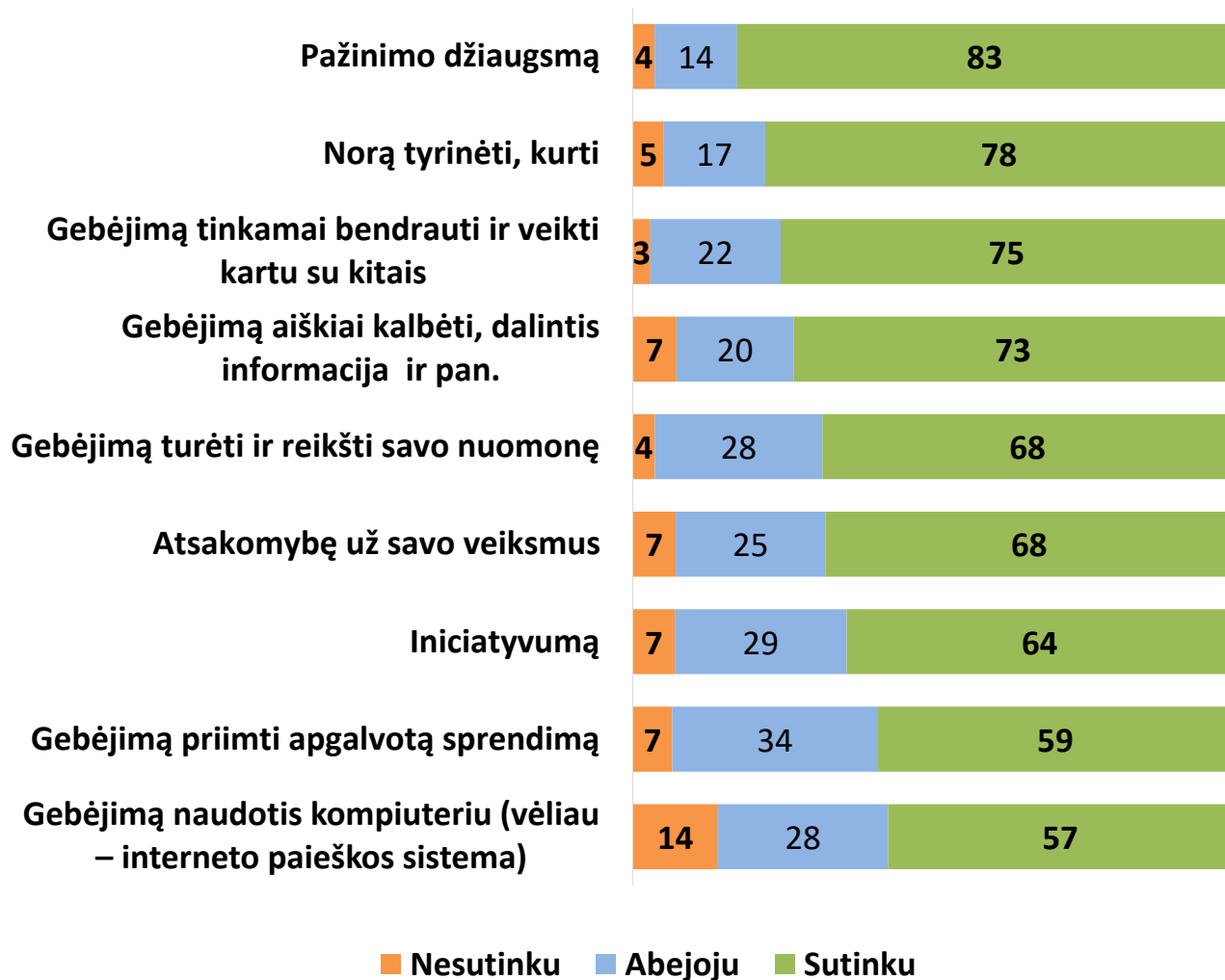

■ Nesutinku ■ Abejoju ■ Sutinku ■ Neaktualu

Apibendrinami savo vaikų ugdymo kokybę, tyrime dalyvavę tėvai teigiamai vertino ugdymo poveikį savo vaikams, pritardami teiginiais apie vaikams diegiamą pažinimo džiaugsmą, norą tyrinėti, gebėjimą bendrauti ir bendradarbiauti, dalintis informacija, reikšti nuomonę, ir pan. (48 diagrama). Žemiausiai buvo įvertintas techninis įgūdis – naudojimas kompiuteriu (dėl jo užtikrinti tik 57 proc. tėvų), gebėjimas priimti sprendimus (tuo neabejoja tik 59 proc. tėvų) ir iniciatyvumas (tokį išugdytą gebėjimą savo vaikuose mato 64 proc. tėvų). Pastarieji gebėjimai reikalauja kognityvinių gebėjimų, kurių stokoja intelekto sutrikimą, kompleksinių ar kt. negalių turintys vaikai, be to, jie pilnai atsiskleidžia tik aukštesniuose ugdymo etapuose. Kompiuterio naudojimas galėjo būti žemiau įvertintas ir dėl to, kad neretai šiuos gebėjimus vaikai susiformuoja dar šeimos aplinkoje (Diagrama 49).

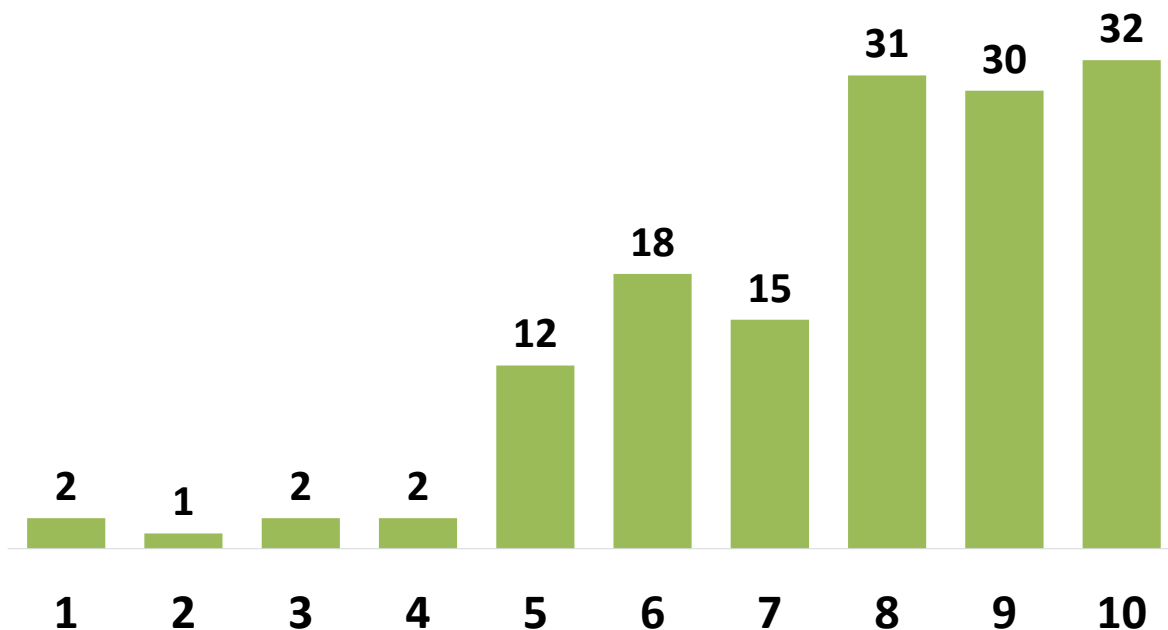
Diagrama 49. Įvertinkite, ar, Jūsų manymu, ugdymas paskatino / lavino Jūsų vaiko gebėjimus: (proc., N=151)

•••

Apskritai, tėvai palankiai vertino savo vaiko ugdymo kokybę savo vaiko mokykloje, vidutiniškai skirdami 8 balus iš dešimties galimų. Du trečdaliai tėvų skyrė aukštus 8 ir aukštesnius balus, penktadalis tėvų skyrė maksimalius – dešimtį balų (Diagrama 50).

Diagrama 50. Kaip apskritai vertinate savo vaiko ugdymo kokybę mokykloje? (proc., N=146)

•••

Mokyklų administracijos atstovų požiūris į priešmokyklinio ir pradinio amžiaus vaikų, turinčių negalią, ugdymosi kokybę

Vaikų charakteristika ir poreikiai

Vidutinis pedagogų skaičius apklaustose įstaigose – 25, vidutinis mokinių skaičius besimokančių priešmokyklinėse klasėse – 22, pradinėse – 71.²

Lentelė 3. Apklaustųjų mokyklų statistiniai duomenys

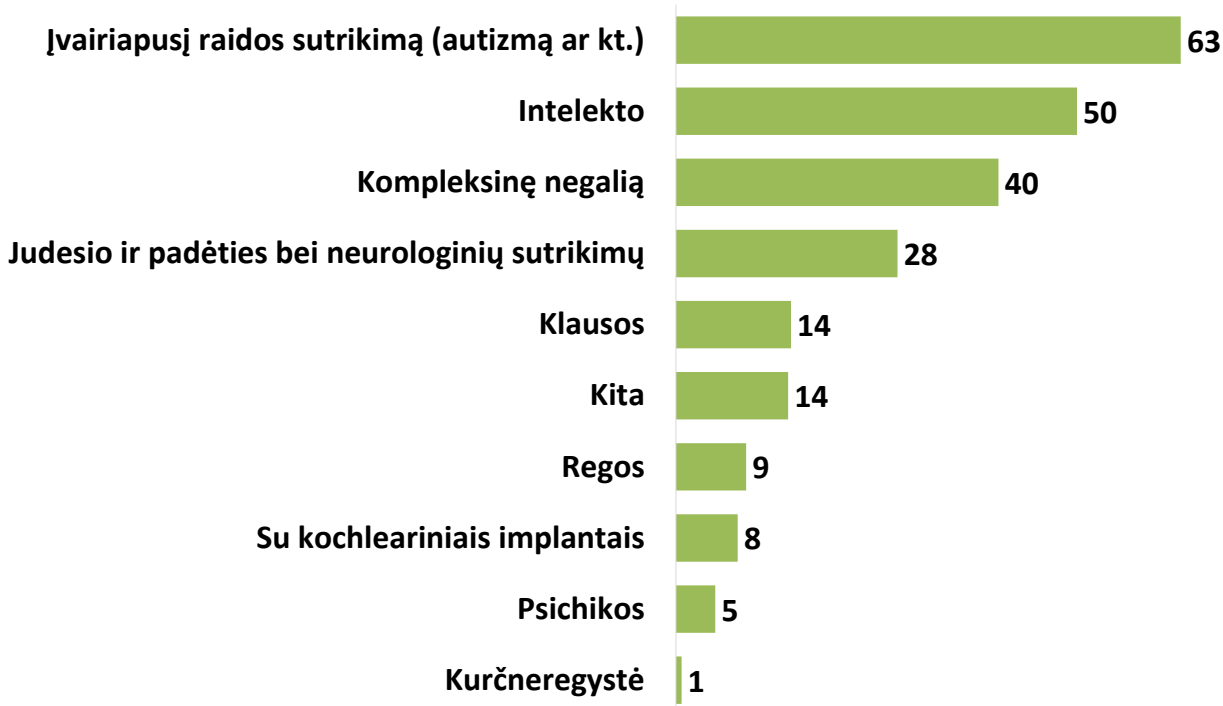
	Kiek iš viso mokykloje yra pedagogų?	Kiek iš viso mokinių mokosi priešmokyklinėse klasėse?	Kiek iš viso mokinių mokosi pradinėse klasėse?	Kiek specialiųjų pedagogų dirba Jūsų mokykloje?	Kiek logopedų dirba Jūsų mokykloje?	Kiek psichologų dirba Jūsų mokykloje?	Kiek socialinių pedagogų dirba Jūsų mokykloje?	Kiek mokytojų padėjėjų dirba Jūsų mokykloje?	Kiek kineziterapeutų dirba Jūsų mokykloje?	Kiek mokinių, turinčių negalią, mokosi priešmokyklinėse klasėse?	Kiek mokinių, turinčių negalią, mokosi pradinėse klasėse?
Vidurkis	30,2	26,3	134,6	2,3	1,8	0,8	0,9	4,1	0,4	2,7	8,2
Mediana	25	22	71	1	1	1	1	2	0	1	4
Min.	2	1	1	0	0	0	0	0	0	1	1
Maks.	121	212	993	47	55	25	12	250	37	40	79

Mokyklose, kurių vadovai dalyvavo apklausoje, dauguma vaikų turi įvairiapusį raidos sutrikimą (63 proc.), pusė – intelekto sutrikimą; kompleksinę negalią, dažnai reikalaujančią visapusiškesnės švietimo pagalbos, turi 40 proc. Mažiausiai vaikų nustatyti regos (9 proc.) ar psichikos (5 proc.) sutrikimai. 1 proc. mokinių turi kurčneregystę, o tokie mokiniai dėl poreikio labai specializuotam ugdymui (priklausomai nuo negalios laipsnio) dažniausiai yra specialiųjų mokyklų ugdytiniai. Apskritai, mokyklų vadovų nurodytas skirtingas negalias turinčių mokinių pasiskirstymas atitinka pedagogų ir tėvų apklausoje atsisikleidusias tendencijas: dominuoja keturių rūšių negalios – įvairiapusį raidos sutrikimą, intelekto sutrikimą, kompleksinę negalią ir judesio, padėties bei neurologinių sutrikimų turintys mokiniai (Diagrama 51).

² Remiamasi *mediana* – vidurine skaičių eilutės verte. Aritmetinis vidurkis nedidelėse statistinėse imtyse yra labai „jautrus“ statistinėms išskirtims (ženkliai nuo bendros duomenų sklaidos besiskiriančių skaitinių įverčių), tuo tarpu mediana tiksliau atspindi populiacijos charakteristikas.

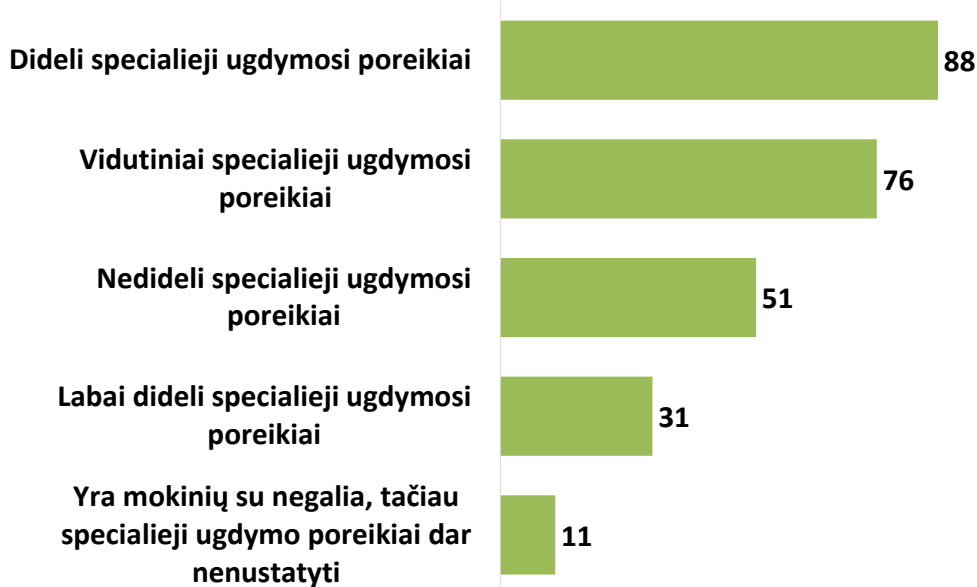
•••

Diagrama 51. Kokias negalias turi jūsų mokykloje besiuodantys mokiniai? (proc., N=322)

Mokinių, turinčių skirtingo laipsnio specialiuosius ugdymosi poreikius, pasiskirstymas patvirtina tendencijas, išryškėjusias pedagogų apklausoje: mažiausiai mokyklose mokosi mokinių, turinčių labai didelius specialiuosius poreikius (vadovų apibūdintose mokyklose tokių 31 proc., pedagogų ugdomų mokinių tarpe – 19 proc.), daugiausia – turinčių didelius specialiuosius ugdymosi poreikius (vadovų apklausoje tokių 88 proc., pedagogų – 70 proc.). Tai, jog vadovų duomenimis 11-ai proc. mokinių specialieji ugdymosi poreikiai dar nenustatyti (apklaustų mokytojų klasėse tokių vaikų yra 8 proc.), yra normali situacija, nes tokie poreikiai neretai išryškėja tuomet, kai akademinė veikla tampa sudėtingesnė (Diagrama 52).

Diagrama 52. Pažymėkite, ar tarp Jūsų mokyklos mokinių yra tokių, kuriems nustatyti skirtingo laipsnio specialieji ugdymosi poreikiai: (proc., N=322)

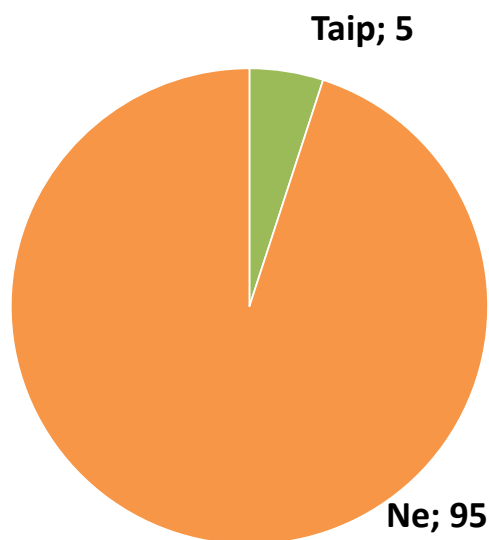

(Ne)priėmimas į mokyklą

5 proc. mokyklos vadovų pripažįsta, kad per pastaruosius trejus metus yra buvę atvejų, kai negalią turintis mokinys nebuvo priimtas į mokyklą (Diagrama 53). Tai žymiai mažiau nei rodo apklaustų tėvų patirtis (tokius atvejus prisiminė 22 proc. pastarųjų). Ši situacija, kurios galimybę turėtų visiškai eliminuoti 2020 birželio mėn. įvesti Švietimo įstatymo pakeitimai (žr. aukščiau), dažnai aiškinama reikiamų sąlygų (pritaikytos aplinkos, kompetentingų specialistų) neturėjimu.

Diagrama 53. Ar per pastaruosius trejus metus yra buvę atvejų, kai negalią turintis mokinys nebuvo priimtas į mokyklą? (proc., N=320)

Vadovų atsakymuose taip pat atsiskleidžia tiek su vaiko negalios ypatumais, tiek su žmogiškųjų išteklių vadyba (etatų trūkumu) susijusios priežastys (Diagrama 54). Šios nepašalintos kliūtys nebūtinai reiškia mokyklos vadovų pastangų stoką, bet neretai indikuoja ir objektyvius trukdžius: negalios laipsnis ir pobūdis ir užsienio šalyse gali „pareikalauti“ specialiosios ugdymo įstaigos (Miltenienė, Melienė, 2010); psichologų ir specialiųjų pedagogų trūkumas ypač jaučiamas Lietuvos mokyklose (VDU tyrimas, 2019): dabar šalies mokykloms trūksta 202 psichologų, 107 specialiųjų pedagogų, 102 logopedų ir 62 socialinių pedagogų. Artimiausius penkerius metus, tyrėjų nuomone, poreikis dar labiau augs. Panašias priežastis, dėl kurių jų vaikai nebuvo priimti į mokyklą, įvardijo ir tėvai (71 proc. jų paminėjo specialistų trūkumą, 26 proc. – nepritaikytą aplinką). Vienu aspektu mokyklos vadovų ir tėvų nuomonės visgi išsiskyrė: kaip priežastį nepriimti jų vaiko tėvai minėjo nepalankų *kitų tėvų* požiūrį į negalią turinčius vaikus (35 proc.), tačiau mokyklų vadovai nutylėjo apie galimą tėvų bendruomenės pasipriešinimą jų vaikų mokymuisi su negalią turinčiais bendraamžiais.

•••

Diagrama 54. Jei taip, kokios dažniausiai pasitaikančios priežastys, dėl kurių negalią turintys vaikai nebuvo priimti į mokyklą? (proc., N=322)

35 proc. mokyklų vadovų pateikė kiek modifikuotus siūlomų atsakymų variantus, kurie detalizavo minėtas problemas. Kaip priežastį nepriimti negalią turinčio vaiko į mokyklą jie minėjo santykį tarp negalią turinčių ir jos neturinčių vaikų (pirmųjų klasėje buvo per daug, todėl pedagogas nebepajėgė tenkinti jų visų poreikių); vaikui, turinčiam negalią, dėl sveikatos problemų buvo reikalingas slaugytojo etatas, kurio mokykla neturėjo; klasėje buvo apskritai per didelis vaikų skaičius. Paminėtų trukdžių šalinimas reikalauja glaudaus savivaldybės ir mokyklos bendradarbiavimo ir tinkamai sudėliotų prioritetų: tik išskirtiniu atveju (esant tokiems specialiesiems poreikiams, kai vaikui netikslinga būti bendrojo lavinimo mokykloje dėl labai specializuotos priežiūros ir pagalbos poreikio) mokykla turėtų teisę jam pasiūlyti kitą labiau vaiko poreikius atitinkančią ugdymo įstaigą. Vadovai paminėjo ir tokias situacijas, kai „jei neturime reikiamų specialistų, vaikų tėvelius nukreipiame į specialiąsias mokyklas“.

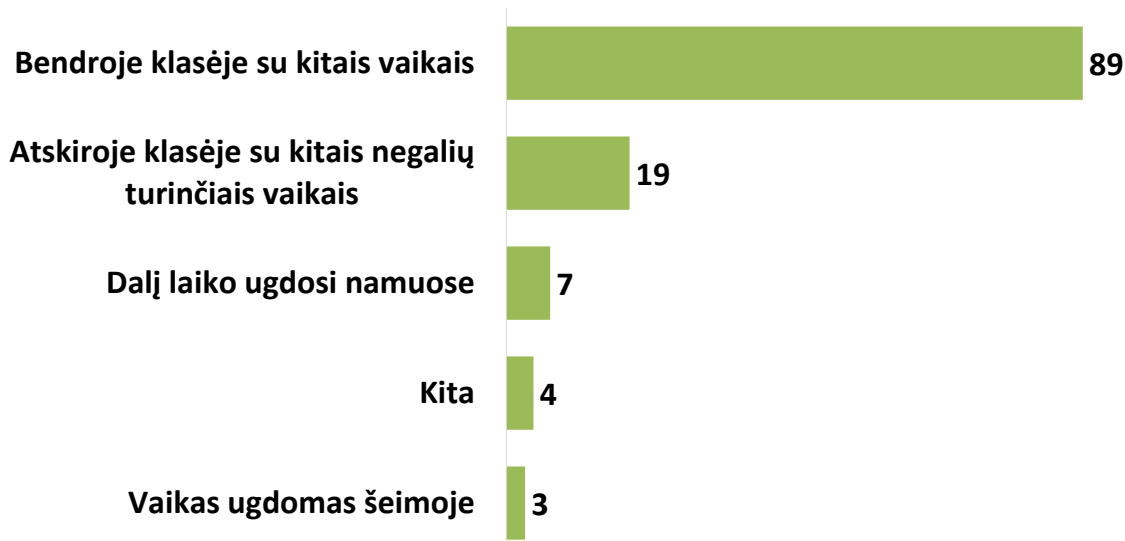
Ugdymo organizavimas

Daugumos (89 proc.) negalią turinčių vaikų ugdymas organizuojamas bendrojo ugdymo klasėse, kiek mažiau nei ketvirtadalis (19 proc.) mokosi atskiroje klasėje su kitais negalią turinčiais mokiniais. Atkreiptinas dėmesys, kad Diagramos 55 duomenys (procentinis pasiskirstymas) atskleidžia, jog ugdymo formos yra kažkiek varijuojamos: dalį laiko mokinys ugdomi bendrojo ugdymo klasėje, bet per kai kurias pamokas prisijungia prie kitų negalią turinčių mokinių arba ugdomi namuose. Ugdymas namuose (kurį

•••

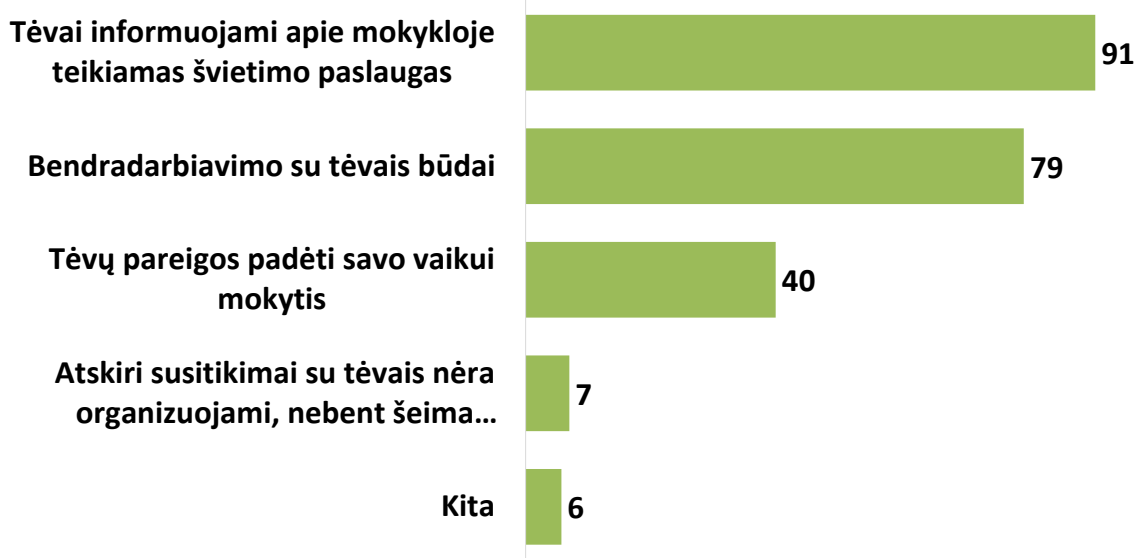
paminėjo 7 proc. mokyklų vadovų) nėra vertintinas kaip ugdymui mokykloje tinkama alternatyva, nes vaikams reikia bendravimo, kitų vaikų ir suaugusiųjų, tačiau kai kuriais atvejais, esant rimtoms sveikatos būklėms, tokia situacija neišvengiama.

Diagrama 55. Kaip Įprastai Jūsų mokykloje organizuojamas negalią turinčių mokinių ugdymas: (proc., N=311)

Kaip minėta aukščiau, vaiko savijauta bendruomenėje labai priklauso nuo bendro požiūrio į tokius vaikus ir jų šeimas. Mokyklos (pedagogų, administracijos) santykis su negalią turinčių vaikų tėvais ar globėjais turėtų būti pradėtas formuoti jau priimant vaiką į mokyklą, todėl vadovų atsakymai, jog jie ne tik informuoja tėvus apie teikiamas švietimo paslaugas (91 proc.), bet dauguma (79 proc.) ir aptaria tarpusavio bendradarbiavimo būdus, vertintinas teigiamai. Mažuma (7 proc.) paminėjo, jog susitinka su vaiko tėvais, tik jei šeima parodo iniciatyvą (Diagrama 56).

Diagrama 56. Kas, priimant vaiką, turintį negalią, į mokyklą, administraciniu lygiu paprastai aptariama su jo tėvais (globėjais)? (proc., N=317)

Mokytojų gebėjimai

Kaip ir mokytojų, taip ir vadovų nuomone, svarbiausia pedagogui, ugdančiam negalią turinčius vaikus, yra gebėjimas parinkti tinkamus metodus ir juos derinti su taikomais visai klasei (73 proc. vadovų ir 63 proc. pedagogų) bei gebėjimas remtis mokinio stiprybėmis (48 proc. ir 49 proc. atitinkamai) (Diagrama 57). Pagal universalaus ugdymo paradigmą (Universal design for learning – angl.), atspindinčią įtraukiojo ugdymo principus, gerą pamoką sudaro lankstus metodų – tiek mokymo, tiek vertinimo, tiek savo žinių demonstravimo – derinimas. Todėl šio pedagogų gebėjimo, kuris remiasi pastebėtomis mokinio stiprybėmis, akcentavimas yra pagrįstas. Tačiau apklausoje dalyvavusių tėvų nuomone, dėl šio gebėjimo jie turi daugiausia abejonių – dėl jo nėra tikri trečdalis tėvų (Diagrama 42). Todėl planuojant pedagogų kvalifikacijos kėlimo seminarus, mokymo(si) metodų tematika turėtų būti viena iš prioritetinių.

Kita vertus, mokyklų vadovai, kaip ir pedagogai, dalyvavę apklausoje, per mažai dėmesio skiria (31 proc. ir 18 proc. atitinkamai) atraminiam pedagogų gebėjimui, tai yra, gebėjimui formuluoti mokinio gebėjimus ir poreikius atitinkančius ugdymo tikslus. Netinkamai suformuluotas ugdymo tikslas (ugdymo rezultatas) gali reikšti, kad mokytojai yra orientuoti tik į bendruosius ugdymo standartus, jų negeba modifikuoti, o tai gali pradėti mokinio ugdymosi nesėkmės istoriją. Vadovų, kaip ir pedagogų, atsakymuose atsispindi ir socialinių ugdymo aspektų reikšmės nesuvokimas – tik ketvirtadalis jų paminėjo kaip svarbų pedagogo gebėjimą padėti mokiniams užmegzti tarpusavio santykius.

Diagrama 57. Pažymėkite kurie trys, Jūsų nuomone, mokytojų gebėjimai yra svarbiausi ugdant negalią turinčius vaikus? (proc., N=322)

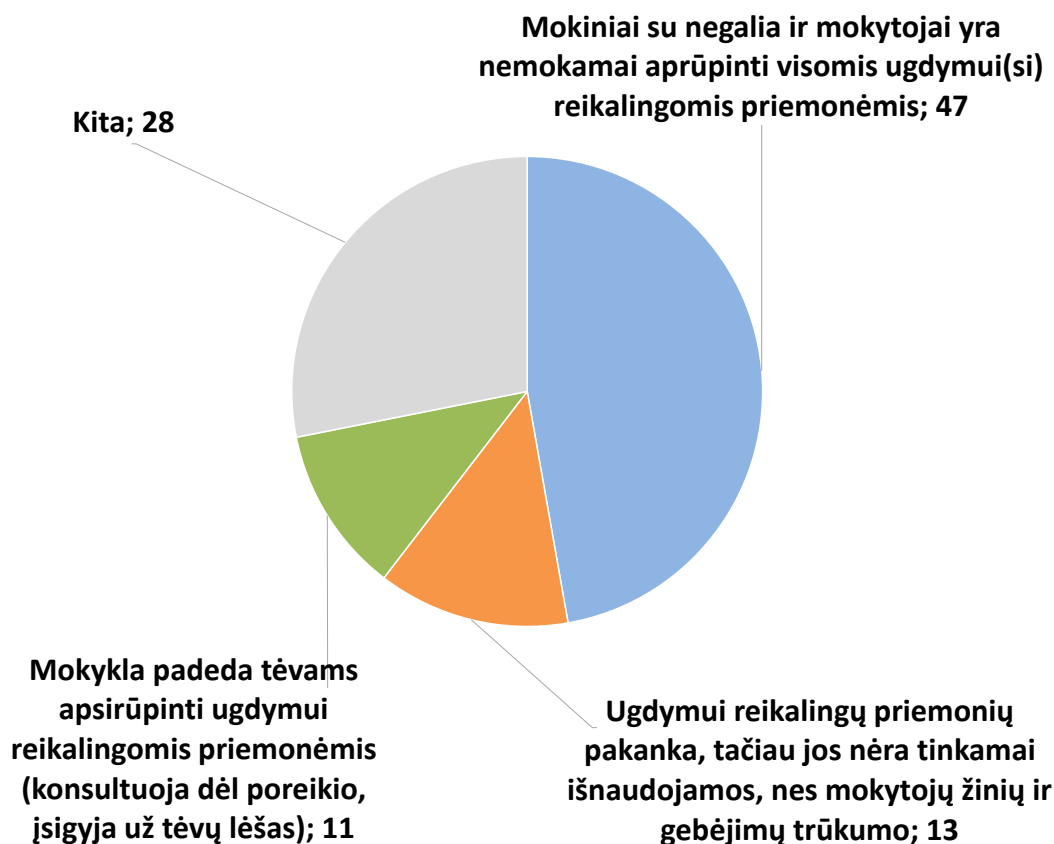
Apsirūpinimas priemonėmis ir pagalba iš steigėjo

Negalią turinčių mokinių ugdymo proceso sėkmei svarbios priemonės, kurios padėtų kompensuoti negalią: jos apima ir specialias kompiuterines programas, ir pritaikytus pratybų sąsiuvinius, žaidimus, ir specialiai negalią turintiems vaikams sukurtas priemones sensorinei terapijai ir pan. Diagrama 58 rodo, jog tik pusėje mokyklų, kurių vadovai dalyvavo apklausoje, mokiniai su negalia ir jų mokytojai yra aprūpinti visomis reikalingomis priemonėmis (47 proc.). Toks vertinimas iš dalies siejasi su pedagogų ir

•••

tėvų vertinimu – tik 34 proc. pedagogų ir 39 proc. tėvų sutiko, kad yra visiškai tokiomis priemonėmis aprūpinti. 13 proc. vadovų teigimu, tokios priemonės mokykloje yra, tačiau mokytojai stokoja žinių ir gebėjimų kaip jas panaudoti, o tai nurodo į būtinumą organizuoti mokymus šia tema (su tuo sutinka ir 24 proc. tėvų ir 13 proc. pedagogų). 11 proc. mokyklų vadovų teigė, jos mokykla, teikdama konsultacijas, padeda tėvams už jų pačių lėšas įsigyti mokymo priemonių. LR Švietimo įstatymo (1991) 34 str. teigiama, kad „švietimo prieinamumas užtikrinamas (be aukščiau aptartų aspektų) pritaikant mokyklos aplinką, ...aprūpinant ugdymui skirtomis techninės pagalbos priemonėmis mokykloje ir specialiosiomis mokymo priemonėmis...“. Už šį aprūpinimą atsako savivaldybė, kurios teritorijoje vaikas gyvena. Kita vertus, būna atveju, kai tėvai nori ypač specializuotų priemonių, kurios yra itin individualios ir brangios ir, pedagogo manymu, nėra jam reikalingos tinkamam ugdymo organizavimui, tad tokiu atveju sprendimas dėl jų ir jų įsigijimas paliekamas tėvams.

Diagrama 58. Kuris iš šių variantų geriausiai apibūdina Jūsų mokyklos situaciją apsirūpinant priemonėmis, padedančiomis kompensuoti negalią: (proc., N=288)

28 proc. mokyklų vadovų detalizuotus atsakymus į klausimą „Kuris iš šių variantų geriausiai apibūdina Jūsų mokyklos situaciją apsirūpinant priemonėmis, padedančiomis kompensuoti negalią“ galima suskirstyti į tokias grupes:

- tokio poreikio nebuvo arba nėra tokių mokinių, todėl neteko spręsti tokių priemonių klausimo;
- priemonės labai brangios, įstaiga neturi lėšų, ieškoma labdaros organizacijų;
- dalimi priemonių aprūpina mokykla, dalį įsigyja patys tėvai;

•••

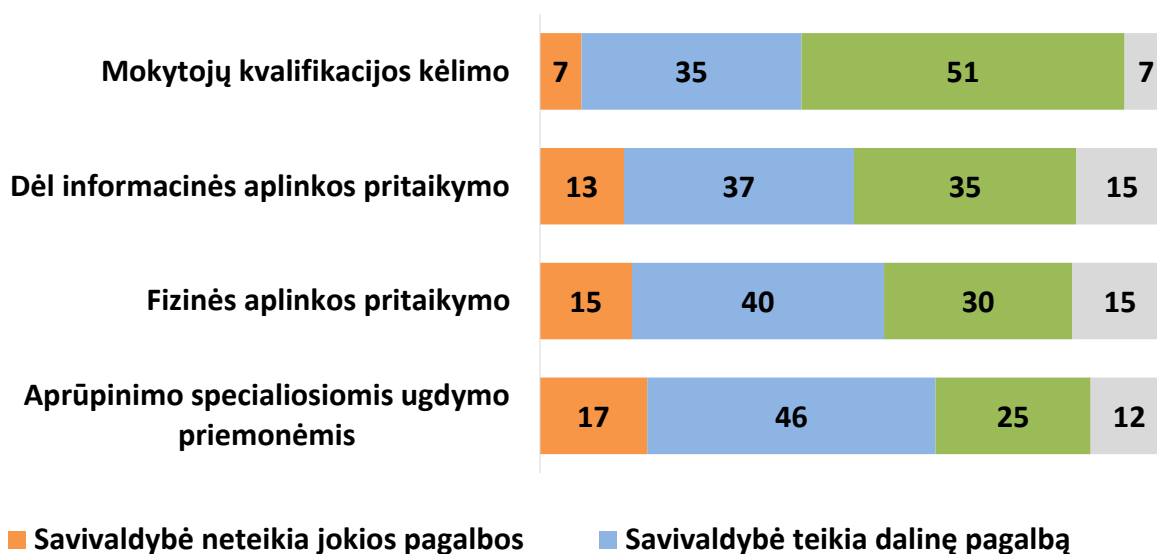
- priemonių turi švietimo pagalbos mokiniui specialistai, o mokytojams jų trūksta, kaip ir gebėjimų jomis naudotis.

Keliuose atsakymuose buvo paminėtos konkrečios negalios ir jų kompensavimui reikalingos priemonės: („kol kas neturėjome atveju, kai reikia specialių priemonių (klausos aparatų ar pan.)“; „visai neseniai nepakako individualizuotų priemonių regos negalę turinčiam mokiniui“; „jei tokių reikia (pvz., klausos aparato ar akinių), apsirūpina patys tėvai“; „tarpininkaujame, konsultuojame dėl kompensacinės technikos (vežimėliai, vaikštytės, stovai, spec. kėdutė, klausos aparatai ir pan.)“.

80 proc. apklaustų pedagogų (žr. aukščiau) taip pat minėjo konkretaus mokinio poreikius atliepančių priemonių stoką, o 40 proc. tėvų abejojo, ar naudojamos priemonės atitinka jų vaiko poreikius.

Vykdam specialiujų ugdymosi poreikių turinčių neįgalių vaikų ugdymą yra ypač svarbi savivaldybės parama (Diagrama 59). Ji įgalina išvengti apklausoje išryškėjusių atveju, kai mokykla atsisakė priimti vaiką dėl vienokių ar kitokių sąlygų trūkumo. Vadovų atsakymai rodo, kad didžiausią paramą iš savivaldybės mokykla gauna mokytojų kvalifikacijos kėlimo klausimais (51 proc. sutinka, kad tokia pagalba teikiama reikalinga apimtimi). Tačiau kitais klausimais – tiek dėl informacinės, tiek dėl fizinės aplinkos pritaikymo – mokyklų vadovams paramos stinga (savivaldybės pagalba šiose srityse įvertinta teigiamai 35 proc. ir 30 proc. vadovų atitinkamai). Ypač stokojama pagalbos aprūpinant mokyklą specialiosiomis ugdymo priemonėmis (su tuo, kad tokia teikiama, sutinka tik ketvirtadalis vadovų). Taip įvertinta savivaldybės parama galimai paaiškina, kodėl 20-tyje proc. atveju vaikui su negalia mokykla buvo atsakyta dėl aplinkos nepritaikymo (žr. Diagrama 54).

Diagrama 59. Ar gaunate palaikymą ir pagalbą iš steigėjo (savivaldybės) sprendžiant mokinių priėmimo klausimus dėl: (proc., N=322)

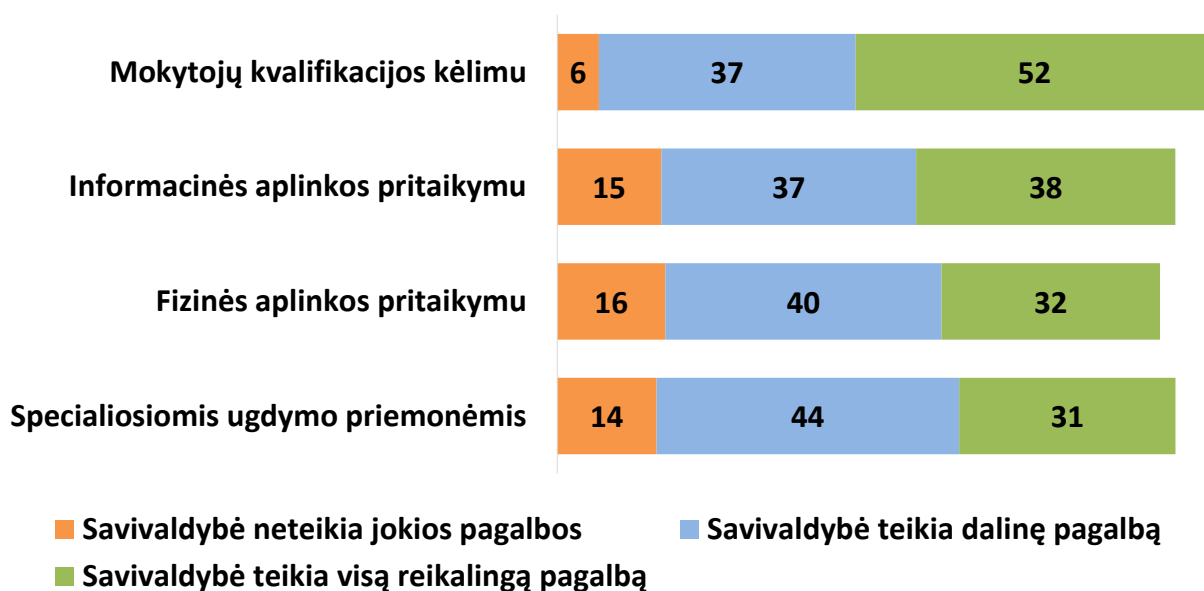

Savivaldybės parama svarbi ne tik pradiniam mokyklos pasirengimui priimti negalią turinčius vaikus, bet ir tolesniame ugdymo procese, taip pat ir išskylant nenumatytiems sunkumams. Fizinės ir informacinės aplinkos pritaikymo srityse savivaldybės pagalbą mokyklų vadovai vertina kaip daugiau dalinę (kad teikiama visa reikalinga pagalba minėjo 32 ir 38 proc. atitinkamai), didžiausios paramos sulaukiama mokytojų kvalifikacijos kėlimo srityje (52 proc. vadovų sutinka, kad šioje srityje gauna savivaldybės pagalbą) (Diagrama 60). Tokia situacija reikalauja atkreipti dėmesį į didesnę savivaldybės vaidmenį

•••

aplinkos – fizinės ir informacinės – pritaikymo srityse (Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencijos 9, 24 ir kt. straipsniai).

Diagrama 60. Ar gaunate palaikymą ir pagalbą iš steigėjo (savivaldybės) sprendžiant ugdymo klausimus, susijusius su: (proc., N=322)

Išvados

1. Daugumos vaikų, turinčių negalią, ugdymas yra kokybiškas ir teikiamas psichosocialiniu požiūriu palankioje ugdymosi aplinkoje. Ugdymas priešmokyklinio ir pradinio ugdymo lygmenyje formuoja palankų vaiko požiūrį į mokymąsi, mokyklos bendruomenę, užtikrina vaiko gerovę ir sudaro prielaidas tolesnio mokymosi motyvacijai. Vaiko bendroji gerovė mokykloje yra visaapimantis kokybiško ugdymo rodiklis.
2. Vaiko bendrai savijautai mokykloje, taigi ir motyvacijai, turi įtakos mokyklos administracijos ir visos bendruomenės pastangos paversti mokyklą iš tikrųjų įtraukia. Tėvai teigiamai vertina mokyklos bendruomenėje dedamas pastangas sukurti vaikui palankią psichologinę atmosferą ir pritaikyti fizinę, informacinę aplinką.
3. Negalią turinčių vaikų ugdymo forma kartais yra varijuojama: dalį laiko jis mokosi bendrojo ugdymo klasėje / grupėje, dalį – atskiroje su kitais negalią turinčiais vaikais arba namie. Toks varijavimas ypač pasiteisina, kada kartu su negalių neturinčiais bendraamžiais ugdomi vaikai, turintys didelių ir labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių.
4. Pedagogai ir švietimo pagalbos specialistai kuria palankią psichosocialinę ugdymosi aplinką: jie demonstruoja pagarbų dėmesį mokinio nuomonei, pasirinkimams, siekia, kad visi vaikai būtų saugūs, gerbiami ir mylimi bei nedelsiant stabdo netinkamą kitų mokinių elgesį su negalią turinčiais vaikais.
5. Apskritai, mokytojų pasirengimą ugdyti priešmokyklinio ir pradinio amžiaus vaikus tėvai vertina itin teigiamai. Jie ypač išskiria mokytojų pastangas ir gebėjimus kurti įtraukia, saugią ir draugišką klasės psichologinę atmosferą, užkirsti kelią patyčioms ar kitam netinkamam elgesiui su negalią turinčiais bendraklasiais, pabrėžia kaip privalumą individualizuotą požiūrį į negalią turinčių vaikų bendravimo ir mokymosi ypatumus ir pan.
6. Tėvai kažkiek pasigenda mokytojų pastangų parengti kitų klasės mokinių tėvus negalią turinčio vaiko atėjimui į klasę, tačiau tai nebūtinai reiškia, jog negalią turintis vaikas atsiduria nežinomoje ir galimai priešiškoje aplinkoje. Šis pasirinkimas neinformuoti apie negalią gali rodyti mokytojo pastangas nepabrėžti to, kas galbūt nėra lengvai pastebima (pvz., nežymaus VCP atveju).
7. Beveik dešimtadaliui vaikų, turinčių negalią ir besiuždančių priešmokykliniame ir pradiniame švietimo sistemos lygmenyse, specialieji ugdymosi poreikiai dar nėra nustatyti. Tokia situacija atspindi LR Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos nuostatą neskubėti „užklajuoti“ mažam vaikui etiketės (diagnozės), jei jis vystosi savitai, o skatinti pedagogo kompetenciją stebint vaiko raidą modifikuoti ugdymo metodus ir priemones, ieškant vaikui tinkamų sprendimų. Kartu nustatyta, kad informantai – pradinių klasių ir priešmokyklinio ugdymo pedagogai – įžvelgia specifinius vaiko poreikius, galbūt ateityje pareikalausiančius nuodugnesnio vaiko gebėjimų ištyrimo, o tai rodo šių pedagogų kompetenciją.
8. Dalis mokytojų tais atvejais, kai vaikui dar nėra nustatyti specialieji ugdymosi poreikiai, mažiau stengiasi pritaikyti ugdymo procesą, ir tai gali signalizuoti apie formalų požiūrį į ugdymą ir / arba kompetencijos stoką.
9. Ženkli dalis švietimo specialistus atstovaujančių respondentų jautėsi kompetentingi pasidalinti su savo kolegomis pasiteisinusiais vaiko su negalia ugdymo metodais ir priemonėmis. Tai yra teigiamos tendencijos, rodančios augančią pedagogų kompetenciją reflektuoti savo darbą ir analizuoti, taigi ir koreguoti, ugdymo procesą.
10. Pakankamai intensyvus mokytojų konsultavimasis su psichologais gali signalizuoti apie kylančius sunkumus dėl vaikų, ypač turinčių įvairiapusių raidos sutrikimų, elgesio ypatumų, kitų klasės vaikų savijautos ar tarpusavio bendravimo sunkumų. Tikėtina, kad net trečdalis pedagogų, kuriems neprireikia psichologo konsultacijos, turi pakankamų kompetencijų patys spręsti vaiko

- elgesio ir emocijų iššūkius mikrolygiu, arba kylantys sunkumai eliminuojami dėl nuoseklaus, tęstinio mokyklos vadovų dėmesio palankaus psichosocialinio mokyklos klimato kūrimui.
11. Vaiko ugdymosi ypatumų aptarimas vaiko gerovės komisijoje dažnai būna tėvams stresą keliantis įvykis. Šis vertinimas reiškia akistatą su visais vaiko mokytojais ar švietimo pagalbos specialistais, kurių pusė susiduria su sunkumais įvardindami teigiamus vaiko mokymosi aspektus, o labiau susikoncentruoja į trūkumus ir sunkumus. Todėl tėvai teikia prioritetą individualiems pokalbiams su vaiko mokytoja. Kita vertus, tai indikuoja lūkestį svarbiai pedagogo kompetencijai – gebėjimui formuluoti tinkamus tikslus, tinkamai vertinti pažangą ir ją įvardinti, akcentuoti vaiko gebėjimus ir pasiekimus.
 12. Ugdymo metodų paieška pradinuose ugdymo etapuose dažnai yra iššūkis, reikalaujantis glaudaus bendradarbiavimo su tėvais. Pažindami savo vaiką, jie gali ir turi informuoti mokytojus apie vaikui priimtinausius bendravimo, klaidos ar elgesio koregavimo, vertinimo būdus, kuriuos mokytojas pritaiko mokymo procese. Šių dalykų išsiaiškinimas ir suderinimas ypač aktualus dirbant su autistiškais vaikais, kuriems skirtingų metodų namie ir mokykloje ar darželyje taikymas gali išprovokuoti nenusipėjamas elgesio reakcijas.
 13. Tėvai, kurių vaikai dalyvauja popamokinėje veikloje, ją dažniausiai vertino palankiai: negalią turintys jų vaikai gali užsiimti popamokine veikla kartu su kitais vaikais, užsiėmimus veda gerai savo dalyką išmanantys specialistai, neblogai pritaikyta fizinė ir informacinė aplinka. Visgi, kadangi popamokinė veikla svarbi ir negalią turinčių ir jos neturinčių vaikų santykių formavimuisi, tai, kad trečdalis teigia, kad tokių progų vaikas turi per mažai, rodo neišnaudotą popamokinės veiklos teikiamų bendravimo galimybių potencialą.
 14. Mokyklų fizinės ir informacinės aplinkos pritaikymo apimtys negalią turintiems vaikams yra nepakankamos; geriausiai, respondentų vertinimu, pritaikyta informacinė aplinka sutrikusio intelekto vaikams, blogiausiai – informacinė aplinka regos negalią turintiems vaikams. Toks nepritaikymas teisinamas mokinių su šia negalia „neturėjimu“, tačiau jis gali tapti ir prielaida nepriimti vaiko su žymesne regos negalia į mokyklą, motyvuojant aplinkos pritaikymo stoka. Atkreiptinas dėmesys, kad vertinant aplinkos pritaikymą nebuvo išskirtos atskiros zonos, visa mokyklos aplinka vertinama panašiai.
 15. Vadovų atsakymuose atsiskleidžia tiek su vaiko negalios ypatumais, tiek su žmogiškųjų išteklių stoka susijusios kliūtys, kurios gali sutrikdyti vaiko priėmimą į bendrojo lavinimo mokyklą. Tačiau vadovai nepaminėjo kitos, tėvų nuomone, reikšmingos aplinkybės: kaip priežastį nepriimti jų vaiko tėvai įvardijo nepalankų kitų tėvų požiūrį į negalią turinčius vaikus. Mokyklų vadovai neįvardijo tėvų bendruomenės pasipriešinimo jų vaikų mokymuisi su negalią turinčiais bendraamžiais.
 16. Savivaldybės paramą tiek sprendžiant mokinių priėmimo, tiek ugdymo klausimus mokyklų vadovai vertina kaip dalinę. Daugiausia paramos iš savivaldybės mokyklos gauna pedagogų kvalifikacijos kėlimo srityje. Tačiau parama mokyklų fizinės ir informacinės aplinkos pritaikymui ir ypač apsirūpinant specialiosiomis mokymo priemonėmis vertinama skeptiškai.

Rekomendacijos

LR Švietimo, mokslo ir sporto ministerijai

1. Plėsti psichologo ir specialiojo pedagogo paslaugų teikimą. Numatyti „mobilaus“ tiflopedagogo ir surdopedagogo paslaugas, kurios pagal poreikį būtų teikiamos į mokyklą priimtam vaikui su regos ar klausos negalia. Skatinti tiflopedagogų ir surdopedagogų rengimą, plėsti ir plėtoti kineziterapeuto paslaugų teikimą.
2. Nors tiek pedagogai, tiek tėvai teigiamai vertina mokytojų gebėjimą ugdyme remtis vaiko stiprybėmis, nemažos dalies priešmokyklinio ugdymo pedagogų parengtuose vaikų pasiekimų aprašymuose dominavo vaiko silpnybės (negalios). Tai gali sietis su tuo, jog tiek mokyklų vadovai, tiek pedagogai per mažai dėmesio skiria atraminiam pedagogų gebėjimui – gebėjimui formuluoti mokinio gebėjimus ir poreikius atitinkančius ugdymo tikslus. Netinkamai suformuluotas ugdymo tikslas gali reikšti, kad mokytojai yra orientuoti tik į bendruosius ugdymo standartus, jų negeba modifikuoti, o tai gali pradėti mokinio ugdymosi nesėkmės istoriją, taigi ir išryškinti silpnybes. Vadovų, kaip ir pedagogų, atsakymuose atsispindi ir socialinių ugdymo aspektų reikšmės nesuvokimas – tik ketvirtadalis jų paminėjo kaip svarbų pedagogo gebėjimą padėti mokiniams užmegzti tarpusavio santykius. Dalis pedagogų taip pat prižįsta negebantys naudoti ugdymo procese specialiąsias mokymo priemones. Tai rodo, kad kvalifikacijos kėlimo kursuose, seminaruose yra poreikis ypatingą dėmesį skirti šių pedagogų kompetencijų tobulinimui:
 - a. gebėjimui įvardinti vaiko stiprybes, pažangą ir pasiekimus, kuriomis galima remtis tolesniame ugdyme;
 - b. gebėjimui individualizuoti negalią turinčio vaiko artimuosius ugdymo tikslus (atitinkančius arba ne bendruosius ugdymo standartus – priklausomai nuo vaiko negalios ir specialiųjų ugdymosi poreikių laipsnio);
 - c. tikslingai mokyti mokinius užmegzti ir palaikyti teigiamus tarpusavio santykius su bendraklasiais, bendraamžiais;
 - d. naudoti pamokose specialiąsias mokymo priemones
 - e. ugdyti mokytojų gebėjimas parinkti vaikui tinkamus ugdymosi metodus ir derinti juos su taikomais visai klase;

Savivaldybių administracijų Švietimo skyriams

3. Tyrimas parodė, kad bendrajame ugdyme dalyvauja labai nedidelis procentas regos negalią turinčių vaikų; be to, respondentų tarpe buvo ypač daug neturinčių informacijos ir/arba nuomonės apie fizinės aplinkos pritaikymą regos sutrikimą turintiems mokiniams, kas rodo nepakankamą dėmesį šių negalią turintiems mokiniams. Todėl svarbu šios mokinių grupės poreikiams pritaikyti mokyklų fizinę ir informacinę aplinką bei numatyti tiflopedagogo paslaugas arba konsultaciją, jei toks mokinyss pradėtų lankyti mokyklą.
4. Sudaryti tam tikras sąlygas vaikams su autizmo spektro sutrikimais, regos negalia mokytis jų poreikius atitinkančioje aplinkoje (relaksacijos kambarys, poilsio zona, išėjimas iš klasės ir pan.).
5. Skirti lėšų mokykloms specialiųjų mokymo priemonių įsigijimui ir organizuoti mokymus mokytojams apie tai, kaip ugdymo procese naudoti specialiąsias modernias mokymo priemones bei technologijas.
6. Organizuoti mokymus mokyklų vadovams bei mokytojams, vykdyti informacijos sklaidą apie ugdymosi aplinkos pritaikymo specifiką pagal atskiras negalias.
7. Skirti lėšų ugdymosi erdvių pritaikymui pagal konkrečios klasės poreikius. Maždaug pusė tėvų pripažįsta, jog jų vaikų klasėje / grupėje yra poilsio zona, galimybė pasivaikščioti, lankščiai perorganizuoti mokymosi erdvę. Visgi nemažoje dalyje klasių / grupių tokių vietų nėra numatyta,

- o tai gali apsunkinti tinkamą užsiėmimo / pamokos organizavimą vaikui, kuriam reikia dažnesnių pertraukėlių, ar pajudėjimo jam įprastu būdu (pvz., autistiškam vaikui).
8. Daugiau nei trečdalis tėvų nurodė, kad kineziterapeuto paslaugos nėra pakankamos. Poreikį joms gali turėti ir kompleksinę negalią turintys bei įvairiapusių raidos sutrikimų turintys vaikai, kuriems neretai būdingi motorikos sutrikimai, taigi kineziterapeuto paslaugos turėtų būti prieinamos platesniam negalią turinčių vaikų skaičiui.
 9. Tyrimas atskleidė popamokinių užsiėmimų vertę ir naudą negalią turintiems vaikams, tačiau taip pat ir nepakankamą šios paslaugos prieinamumą. Svarbu didinti šių užsiėmimų pasiūlą, prieinamumą, atitikimą negalią turinčių vaikų poreikiams.
 10. Pagal universalaus ugdymo paradigmą, atspindinčią įtraukiojo ugdymo principus, gerą pamoką sudaro lankstus metodų (mokymo, vertinimo, savo žinių demonstravimo) derinimas, todėl svarbus yra pedagogų gebėjimas remtis pastebėtomis mokinio stiprybėmis. Tačiau apklausoje dalyvavusių tėvų nuomone, dėl šio gebėjimo jie turi daugiausia abejonių, todėl planuojant pedagogų kvalifikacijos kėlimo seminarus, mokymo(si) metodų tematika turėtų būti viena iš prioritetinių.

Mokyklų administracijoms ir mokytojams

11. Organizuoti susirinkimą, papildomus užsiėmimus ar kitaip paruošti kitus klasės vaikus bei jų tėvus suprasti negalią turintį bendraklasį ir mokyti su juo bendrauti, nes tokių žinių ir pasirengimo bendrauti stoka yra problema, kurią įvardijo daugiau nei trečdalis tyrime dalyvavusių tėvų, auginančių negalią turintį vaiką.

Šaltiniai

1. Committee on Economic, Social and Cultural Rights, General Comment 13 on the right to education (E/C.12/1999/10, 1999) nuoroda internete: <https://www.refworld.org/docid/4538838c22.html>, žiūrėta: 2020 m. gruodžio 15 d.
2. Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencija ir jos fakultatyvus protokolas, Valstybės žinios 71, 3561 (2010). 28 str
3. Lietuvos Respublikos Konstitucija įsigaliojo 1992 m. lapkričio 2 d. Skelbta: Lietuvos Aidas, 1992, Nr. 220 (1992-11-10); Valstybės Žinios, 1992, Nr. 33-1014 (1992-11-30). Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume.
4. Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas. Priėmimo data: 2003-11-18. Nr. IX-1826. Priėmė: Lietuvos Respublikos Seimas
5. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ Priėmimo data: 2011 m. rugsėjo 30 d. Nr. V-1795, Vilnius
6. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašo patvirtinimo“ Priėmimo data: 2011 m. liepos 13 d. Nr. V-1265/V-685/A1-317, Vilnius
7. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl priešmokyklinio ugdymo bendrosios programos patvirtinimo“ Priėmimo data: 2014 m. rugsėjo 2 d. Nr. V-779, Vilnius
8. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl specialiosios pagalbos teikimo mokyklose (išskyrus aukštąsias mokyklas) tvarkos aprašo patvirtinimo“ Priėmimo data: 2011 m. liepos 8 d. Nr. V-1229, Vilnius
9. Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymas „Dėl specialiosios pedagoginės pagalbos asmeniui iki 21 metų teikimo ir kvalifikacinių reikalavimų nustatymo šios pagalbos teikėjams tvarkos aprašo patvirtinimo“ Priėmimo data: 2011 m. liepos 8 d. Nr. V-1228, Vilnius
10. Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymas „Dėl 2019–2020 ir 2020–2021 mokslo metų pradinio ugdymo programos bendrojo ugdymo plano patvirtinimo“ Priėmimo data: 2019 m. balandžio 15 d. Nr. V-413 Vilnius
11. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. Priėmimo data: 1991-06-25. Nr.: I-1489. Priėmė: Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba - Atkuriamasis Seimas
12. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo Nr. I-1489 51, 37, 53, 563, 59 ir 69 straipsnių pakeitimo įstatymas Priėmimo data: 2020 m. birželio 30 d. Nr. XIII-3266, Vilnius, Priėmė: Lietuvos Respublikos Seimas
13. Meyer, A., Rose, D., Gordon, D. Universal design for learning. Theory and practice. 2014. CAST professional publishing.
14. Miltenienė, L., R. Melienė. Specialiojo ugdymo formos inkliuzinio ugdymo kontekste: Olandijos patirtis. Specialusis ugdymas. 2010. Nr. 1 (22), 133–140.
15. Neįgaliųjų socialinės integracijos veiklos rezultatų bei Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencijos ir jos fakultatyvaus protokolo 2018 m. stebėsenos ataskaita. Vilnius, 2019.
16. Ralabate, P.K.. Your UDL lesson planner. 2016. Paul H. Brooks publishing.
17. Vytauto Didžiojo universitetas. 2020 02 24. VDU mokslininkų tyrimas kelia klausimus: kas ugdys šalies moksleivius? nuoroda internete: <https://www.vdu.lt/lt/vdu-mokslininku-tyrimas-kelia-klausimus-kas-ugdys-salies-moksleivius/> žiūrėta 2020 m. gruodžio 1 d.

•••

1. Priedas. Apklausos anketos. Tikslinė grupė: priešmokyklinio ir pradinio ugdymo pedagogai

1. Jūs esate:

- Priešmokyklinio ugdymo pedagogas/-ė
- Pradinio ugdymo pedagogas/-ė

2. Kiek iš viso mokinių mokosi Jūsų klasėje: _____

3. Kiek mokinių, turinčių negalią, mokosi Jūsų klasėje: _____

4. Kokias negalias turi Jūsų klasės mokiniai (pažymėkite):

- Intelektu _____
- Klausos _____
- Su kochleariniais implantais _____
- Regos _____
- Psichikos _____
- Judesio ir padėties bei neurologinių sutrikimų _____
- Įvairiapusių raidos sutrikimų (autizmas, Aspergerio sindromas, kt.) _____
- Kurčneregystė _____
- Kompleksinę _____

5. Nurodykite, ar Jūsų klasėje ugdomi vaikai turi skirtingo laipsnio specialiuosius ugdymosi poreikius:

- nedideli specialieji ugdymosi poreikiai _____
- vidutiniai specialieji ugdymosi poreikiai _____
- dideli specialieji ugdymosi poreikiai _____
- labai dideli specialieji ugdymosi poreikiai _____
- oficialiai poreikiai nenustatyti, bet matau, kad vaikas turi negalią _____

6. Ar Jums skirtas mokytojo padėjėjas?

- Taip
- Ne, nors reikia
- Ne, nes nereikia
- Kita _____

7. Įvertinkite, at mokyklos vadovai stengiasi, kad:

Teiginys	sutinku	abejoju	nesutinku
Mokinys, turintis negalią, būtų priimtas mokyklos bendruomenėje			
Mokytojai, ugdantys negalią turinčius mokinius, gautų reikiamas švietimo pagalbos specialistų konsultacijas			
Mokytojai dalyvautų mokymuose apie negalią turinčių mokinių ugdymą			
Būtų pritaikyta mokyklos fizinė aplinka (įvažiavimai, durys, kt.)			
Būtų pritaikyta mokyklos informacinė aplinka (užrašai Brailio raštu, informuojantys vizualūs ženklai kurtiesiems, kt.)			
Mokiniai su negalia būtų aprūpinti visomis ugdymo procesui reikalingomis priemonėmis			

•••

8. Su kokiais švietimo pagalbos ar specialiosios pagalbos specialistais konsultuojatės ir kaip dažnai:

Specialistai /intensyvumas	Kiekvieną dieną	Kelis kartus per savaitę	Kelis kartus per mėnesį	Retai arba niekada	Nėra poreikio
Specialieji pedagogai					
Logopedai					
Psichologai					
Socialiniai pedagogai					
Mokytojo padėjėjai					
Kineziterapeutai					
Kita					

9. Koku būdu / kada pedagogų bendruomenėje aptariamas negalią turinčių vaikų ugdymo organizavimas, ugdymo procesas, rezultatai?

Teiginys	sutinku	abejoju	nesutinku
Aptarimai vyksta kartu aptariant visų vaikų pasiekimus			
Aptarimai vyksta specialiai tam skirtuose susirinkimuose			
Mokslo metų pabaigoje			
Reguliariai organizuojami specialūs susijusių pedagogų susirinkimai negalią turinčių vaikų ugdymuisi aptarti			
Vaiko gerovės komisijoje (VGK), esant poreikiui			
VGK periodiškai			

10. Kaip mokykloje sprendžiami su negalią turinčių vaikų ugdymo sunkumais susiję klausimai (galima rinktis kelis variantus):

Teiginys	sutinku	abejoju	nesutinku
Nepatiriame sunkumų ugdydami negalią turinčius mokinius			
VGK aptariami būtini pokyčiai ugdymo plane, turinyje ar kt.			
Kviečiami tėvai ir raginami kuo daugiau dirbti su savo vaiku			
Kreipiamasi į PPT dėl tolesnio vaiko gebėjimų ištyrimo			
Kita (įrašykite)			

Ugdymo organizavimas

11. Ar vaikui, turinčiam negalią, koreguojamas ugdymo planas?

- Nėra poreikio koreguoti ugdymo planą
- Yra poreikis, bet ugdymo planas nėra koreguojamas
- Ugdymo planas koreguojamas
- Kita _____

12. Prašome įvertinti mokinių aprūpinimą priemonėmis, padedančiomis kompensuoti negalia

Teiginys	sutinku	abejoju	nesutinku
Mokykla mokinius su negalia ir mokytojus aprūpina visomis ugdymui(si) reikalingomis priemonėmis			
Mokykla mokinius su negalia ir mokytojus aprūpina ugdymui(si) reikalingomis priemonėmis tik iš dalies			
Negalią turinčių mokinių ugdymas(is) būtų veiksmingesnis, jei turėtume daugiau konkretaus mokinio poreikius atitinkančių specialiųjų mokymo priemonių (vaizdinių, techninių, kt.)			
Ugdymui reikalingų priemonių pakanka, tačiau jos nėra tinkamai išnaudojamos, nes mokytojams trūksta žinių ir gebėjimų kaip jomis naudotis			
Mokykloje nėra rūpinamasi specialiųjų priemonių, reikalingų mokiniams su negalia, įsigijimu			

13. Įvertinkite švietimo pagalbos vaikui prieinamumą ir įvairovę Jūsų mokykloje:

Teiginys	sutinku	abejoju	nesutinku	Neaktualu
Specialiojo pedagogo paslaugos teikiamos reikiama apimtimi ir intensyvumu				
Psichologo paslaugos teikiamos reikiama apimtimi ir intensyvumu				
Logopedo paslaugos teikiamos reikiama apimtimi ir intensyvumu				
Kineziterapeuto paslaugos teikiamos reikiama apimtimi ir intensyvumu				
Socialinio pedagogo paslaugos teikiamos reikiama apimtimi ir intensyvumu				
Mokytojo padėjėjo pagalba teikiama reikiama apimtimi ir intensyvumu				
Tiflopedagogo paslaugos teikiamos reikiama apimtimi ir intensyvumu				
Surdopedagogo paslaugos teikiamos reikiama apimtimi ir intensyvumu				

14. Pažymėkite tris svarbiausius mokytojų gebėjimus ugdant negalią turinčius vaikus:

Gebėjimas remtis mokinio stiprybėmis
Gebėjimas formuluoti mokinio gebėjimus ir poreikius atitinkančius ugdymo tikslus
Gebėjimas taikyti komunikacijos su negalią turinčiu mokiniu būdus, atitinkančius galimybes
Gebėjimas padėti mokiniams (turintiems negalias ir ne) bendrauti ir žaisti kartu
Gebėjimas parinkti negalią turinčiam mokiniui tinkamus mokymo metodus ir derinti juos su taikomais visai klasei
Gebėjimas skirti pakankamai laiko užduotims atlikti
Gebėjimas individualizuoti vertinimą, atsižvelgiant į individualią mokinio pažangą
Gebėjimas numatyti bendras popamokines veiklas, kuriose kartu dalyvauja negalią turintys ir kiti mokiniai
Gebėjimas rasti inovatyvių ugdymo būdų, kūrybiškai juos taiko
Gebėjimas sudominti mokinį su negalia, motyvuoti veiklai

15. Įvertinkite savo pastangas sukurti negalią turintiems vaikams palankią psichosocialinę klasės aplinką:

Teiginys	sutinku	abejoju	nesutinku
Paruošiu kitus mokinius bendraklasio su negalia priėmimui (paaiškina, pamoko kaip bendrauti)			
Paruošiu kitų klasės vaikų tėvus vaiko su negalia priėmimui			
Siekiu, kad visi mokiniai jaustųsi saugūs, gerbiami ir mylimi			
Neakcentuoju mokinio negalios pristatydamas/-a jį bendraklasiams ir/ar jų tėvams			
Įtraikiu mokinį su negalia į bendrąsias klasės veiklas, jei jis to nori			
Sudarau sąlygas pasireikšti mokinio su negalia gebėjimams kitų mokinių akyse			
Įtraikiu mokinį su negalia į popamokines veiklas kartu su kitais bendraamžiais			
Nereikalauju iš negalią turinčio mokinio veiksmų, kurie nesiderina su jo negalios ypatumais (pvz., iš autistiško vaiko nereikalauju atsakinėti prieš klasę)			
Nedelsiant sustabdu netinkamą elgesį su negalią turinčiais vaikais (patyčios, ignoravimas, kt.)			

16. Įvertinkite, kiek ugdytas Jūsų klasėje ir gaunama švietimo pagalba (jei mokinys ją gauna) paskatino (išugdė) negalią turinčio mokinio:

Teiginys	sutinku	abejoju	nesutinku
Pažinimo džiaugsmą			
Norą tyrinėti, kurti			
Gebėjimą aiškiai kalbėti, dalintis informacija ir pan.			
Gebėjimą naudotis kompiuteriu (vėliau – interneto paieškos sistema)			
Gebėjimą priimti apgalvotą sprendimą			
Atsakomybę už savo veiksmus			
Gebėjimą tinkamai bendrauti ir veikti kartu su kitais			
Gebėjimą turėti ir reikšti savo nuomonę			
Iniciatyvumą			

•••

17. Įvertinkite mokyklos FIZINĖS aplinkos pritaikymą negalia turintiems asmenims:

1 – nepritaikyta, 2 – iš dalies pritaikyta, 3 - pilnai pritaikyta (žymėkite tinkamą skaičių)

Negalios rūšis	Klasės aplinka			Valgykla			Tualetai			Aktų Salė			Sporto salė			Kitos bendros erdvės		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Turintiems regos sutrikimą	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Turintiems klausos sutrikimą	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Turintiems Intelektto sutrikimą	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Turintiems elgesio ar emocijų sutrikimą	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Turintiems judesio ir padėties bei neurologinių sutrikimų	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3

18. Įvertinkite mokyklos INFORMACINĖS aplinkos pritaikymą negalia turintiems asmenims:

1 – nepritaikyta, 2 – iš dalies pritaikyta, 3 - pilnai pritaikyta (žymėkite tinkamą skaičių)

Negalios rūšis	Klasės aplinka			Valgykla			Tualetai			Aktų Salė			Sporto salė			Kitos bendros erdvės		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Turintiems regos sutrikimą	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Turintiems klausos sutrikimą	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Turintiems Intelektto sutrikimą	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Turintiems elgesio ar emocijų sutrikimų	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Turintiems judesio ir padėties bei neurologinių sutrikimų	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3

19. Ar Jūsų klasėje yra numatyta:

Teiginys	Taip, tuo pasirūpino administracija	Taip, tuo pasirūpino negalia turinčio/ių vaiko/-ų tėvai	Taip, tuo pasirūpino klasės vaikų tėvai	Taip, tuo pasirūpinau aš pats/-i	Nenumatyta
Atskira darbo vieta (izoliuota nuo triukšmo, vizualinių trukdžių)					
Poilsio zona (pavargusiam mokiniui)					
Galimybė lanksčiai pertvarkyti klasės erdvę skirtingoms veikloms					
Galimybė mokiniui pasivaikščioti, pajudėti, neblaškant kitų					

20. Įvertinkite savo bendradarbiavimą su negalia turinčių vaikų tėvais

Teiginys	sutinku	abejoju	nesutinku
Su tėvais tariausi dėl jų vaiko ugdymo tikslų			
Tėvai dalyvauja rengiant vaikui individualizuotą programą			
Su tėvais tariausi dėl bendravimo su vaiku būdų			
Su tėvais derinu vaiko ugdymo metodus			
Su tėvais tariausi dėl užduočių, kurios padėtų atsiskleisti vaiko gebėjimams			
Su tėvais tariausi dėl vaiko pažangos vertinimo būdų			
Su tėvais tariausi dėl vaiko bendravimo su bendraamžiais			
Su tėvais aptariu ugdymo procese kylančius sunkumus			
Tėvus konsultuoju jiems kylančiais klausimais			
Atsižvelgiu į tėvų pageidavimus dėl bendravimo su vaiku, individualios pagalbos, kt.			

•••

Ivertinkite bendradarbiavimą tarp skirtingų ugdymo lygmenų ar formų

21. Pildo priešmokyklinio ugdymo pedagogai

Teiginys	sutinku	abejoju	nesutinku
Turėjote pakankamai kompetencijos aprašyti mokinio, turinčio negalią, pasiekimus, jam (jai) pereinant į pradinį ugdymą			
Buvo sunku identifikuoti mokinio, turinčio negalią, <i>gebėjimus</i> , kuriuos galėčiau aprašyti			
Buvo lengviau aprašyti negalią turinčio mokinio ugdymosi <i>sunkumus</i>			
Jautėtės kompetentinga pasidalinti su būsima pedagogais pasiteisinusiais vaiko su negalia ugdymo metodais, priemonėmis			

22. Pildo pradinio ugdymo pedagogai

Teiginys	sutinku	abejoju	nesutinku
Iš priešmokyklinio ugdymo pedagogo (ar reabilitacijos skyriaus pedagogo, kt.) gavau išsamų ir aiškų mokinio, turinčio negalią, pasiekimų aprašymą			
Iš priešmokyklinio ugdymo pedagogo (ar reabilitacijos skyriaus pedagogo, kt.) gautame mokinio su negalia pasiekimų aprašyme dominavo mokinio silpnybės ir sunkumai			
Iš priešmokyklinio ugdymo pedagogo (ar kt.) gautame vaiko pasiekimų aprašyme buvo aiškiai įvardinti mokinio gebėjimai, kuriais galėčiau remtis tolesniame ugdyme			
Iš priešmokyklinio ugdymo pedagogo (ar kt.) gautas vaiko pasiekimų aprašymas suteikė pakankamai žinių apie būsimą mano klasės mokinį			

•••

2. priedas. Apklauso anketos. Tikslinė grupė: tėvai.

1. Jūsų vaiko amžius _____
2. Kokio tipo mokykloje mokosi Jūsų vaikas?
 - bendrojo ugdymo
 - specialiojoje
 - kita
3. Ar jūsų vaikas nori eiti į mokyklą?
 - taip, nes _____
 - ne, nes _____
 - kita _____
4. Kokią negalią turi Jūsų vaikas:
 - Intelektu _____
 - Klausos _____
 - Turi kochlearinį implantą _____
 - Regos _____
 - Psichikos _____
 - Judesio ir padėties bei neurologinių sutrikimų _____
 - Įvairiapusių raidos sutrikimą (autizmą ar kt.) _____
 - Kurčneregystė _____
 - Kompleksinę _____
5. Kurioje klasėje mokosi Jūsų vaikas?
 - Priešmokyklinėje
 - Pradinėje
6. Jūsų vaikas mokosi (galite rinktis kelis variantus):
 - atskiroje klasėje su kitais negalių turinčiais vaikais
 - bendroje klasėje su kitais vaikais
 - dalį laiko ugdomi namuose
 - pasirinkau ugdymą šeimoje
 - kita (įrašykite) _____
7. Ar Jūsų vaikui nustatyti specialieji ugdymosi poreikiai?
 - taip
 - ne (pereikite prie 11 klausimo)
 - kita _____
8. Kokio laipsnio specialieji ugdymosi poreikiai nustatyti Jūsų vaikui:
 - nedideli specialieji ugdymosi poreikiai _____
 - vidutiniai specialieji ugdymosi poreikiai _____
 - dideli specialieji ugdymosi poreikiai _____
 - labai dideli specialieji ugdymosi poreikiai _____

•••

9. Kokie švietimo pagalbos ar specialiosios pagalbos specialistai teikia Jūsų vaikui paslaugas?
(galite pasirinkti kelis atsakymus)

Teiginys	sutinku	abejoju	nesutinku	Neaktualu (mano vaikui šių paslaugų nereikia)
Specialiojo pedagogo paslaugos teikiamos reikiama apimtimi ir intensyvumu				
Psichologo paslaugos teikiamos reikiama apimtimi ir intensyvumu				
Logopedo paslaugos teikiamos reikiama apimtimi ir intensyvumu				
Kineziterapeuto paslaugos teikiamos reikiama apimtimi ir intensyvumu				
Socialinio pedagogo paslaugos teikiamos reikiama apimtimi ir intensyvumu				
Mokytojo padėjėjo pagalba teikiama reikiama apimtimi ir intensyvumu				
Tiflopedagogo paslaugos teikiamos reikiama apimtimi ir intensyvumu				
Surdopedagogo paslaugos teikiamos reikiama apimtimi ir intensyvumu				

10. Ar susidūrėte su situacija, kai dėl vaiko negalios jo(s) nenorėjo priimti į mokyklą?

- taip (pereikite prie 10 klausimo)
- ne (pereikite prie 11 klausimo)
- ne, nes iš karto kreipiausi į specialiąją mokyklą
- taip, bet rekomendavo kitą mokyklą

11. Jei taip, dėl kokių priežasčių (jūsų nuomone):

- nes nėra galimybės priimti dėl specialistų trūkumo
- dėl nepritaikytos ugdymosi aplinkos (pavyzdžiui, nėra keltuvo)
- dėl nepalankaus kitų tėvų požiūrio
- Kita _____

12. Ar dėl vaiko negalios klasės mokytoja(s) atsižvelgia į vaiko mokymosi ypatumus (parenka užduotis, pritaiko metodus, kt.)

- taip
- ne
- kita

•••

13. Mokykloje stengiamasi, kad:

Teiginys	sutinku	abejoju	nesutinku
Vaikas, turintis negalią, būtų priimtas mokyklos bendruomenėje			
Būtų pritaikyta mokyklos fizinė aplinka (įvažiavimai, durys, kt.)			
Būtų pritaikyta mokyklos informacinė aplinka (užrašai Brailio raštu, klausos negalią turinčius informuojantys vizualūs ženklai, kt.)			

14. Koku būdu dalyvaujate jūsų vaiko ugdymo proceso ir rezultatų aptarimuose ir kiek jie prasmingi?

Teiginys	sutinku	abejoju	nesutinku
Nuolat domiuosi ir aptariu savo vaiko pasiekimus su mokytoja			
Pasikalbame su mokytoja ar švietimo pagalbos specialistu tik atsitiktinai susitikę			
Mokslo metų pabaigoje			
Vaiko gerovės komisijoje, <i>jei</i> vaiko ugdymesi <i>kyla problemų</i>			
Vaiko gerovės komisijoje <i>periodiškai</i>			
Susitikimai duoda rezultata			

15. Ar Jūsų vaikui siūlomos popamokinės veiklos? (galite rinktis kelis variantus)

- Taip (einama prie 15 klausimo)
- Ne
- Nėra poreikio
- Siūlo, bet nėra tinkamų

16. Kaip popamokinė veikla tenkina Jūsų vaiko poreikius:

Teiginys	Sutinku	Abejoju	Nesutinku
Specialistai atliepia mano vaiko poreikius			
Specialistai gerai išmano savo dalyką			
Fizinė aplinka pritaikyta mano vaikui			
Informacinė aplinka pritaikyta mano vaikui			
Vaikas popamokine veikla užsiima kartu su kitais vaikais			

17. Kaip Jūsų vaikui, turinčiam negalią, koreguojamas ugdymo planas?:

- Nėra poreikio koreguoti ugdymo planą
- Yra poreikis, bet ugdymo planas nėra koreguojamas
- Ugdymo planas koreguojamas
- Kita _____

•••

18. Prašome įvertinti mokinių aprūpinimą priemonėmis, padedančiomis kompensuoti negalią (priemonės, padedančios rankos judesiams, klausos aparatai ir kt.)

Teiginys	sutinku	abejoju	nesutinku
Mokykla mano vaiką ir jo mokytojus aprūpina visomis ugdymui(si) reikalingomis priemonėmis			
Mokykla mano vaiką ir mokytojus aprūpina ugdymui(si) reikalingomis priemonėmis <i>tik iš dalies</i>			
Ugdymo(si) priemonės atitinka vaiko poreikius			
Mokytojams trūksta žinių ir gebėjimų kaip naudotis turimomis priemonėmis			
Mokykloje nėra rūpinamasi specialiujų priemonių, reikalingų mokiniams su negalia, įsigijimu			

19. Įvertinkite klasės mokytojos (-ų) pasirengimą ugdyti negalią turinčius vaikus:

Teiginys	sutinku	abejoju	nesutinku
Geba pastebėti vaiko stiprybes ir jomis remtis			
Geba formuluoti vaiko gebėjimus ir poreikius atitinkančius ugdymo tikslus			
Geba taikyti komunikacijos su vaiku būdus, atitinkančius jo galimybes ir poreikius (gestais, paveikslėliais, simboliais, aiškiais trumpais sakiniais ir pan.)			
Geba padėti mano vaikui bendrauti ir žaisti kartu su kitais bendraklasiais			
Geba parinkti vaikui tinkamus mokymo metodus ir derinti juos su taikomais visai klasei			
Geba sudominti vaiką, motyvuoti veiklai			

20. Įvertinkite mokytojo gebėjimą kurti klasės psichologinę atmosferą:

Teiginys	sutinku	abejoju	nesutinku
Mokytojai paruošė kitus mokinius mano vaiko su negalia priėmimui (paaiškino, pamokė kaip bendrauti)			
Mokytojai paruošė kitus tėvus mano vaiko priėmimui			
Mokytojai siekia, kad visi mokiniai jaustųsi saugūs, gerbiami, įtraukti ir mylimi			
Mokytojai neakcentavo vaiko negalios pristatydami jį bendraklasiams ir/ar jų tėvams			
Mokytojai nereikalauja iš vaiko veiksmų, kurie nesiderina su jo negalios ypatumais (pvz., iš autistiško vaiko nereikalauja atsakinėti prieš klasę)			
Nedelsiant sustabdomas netinkamas elgesys su negalią turinčiais vaikais (patyčios, ignoravimas, kt.)			

•••

21. Įvertinkite, kiek mokyklos FIZINĖ aplinka pritaikyta Jūsų vaikui:

1 – nepritaikyta, 2 – iš dalies pritaikyta, 3 - pilnai pritaikyta (apveskite tinkamą skaičių)

Klasės aplinka			Valgykla			Tualetai			Aktų Salė			Sporto salė			Kitos bendros erdvės (koridoriai, kt.)		
1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3

22. Įvertinkite, kiek mokyklos INFORMACINĖ aplinka pritaikyta Jūsų vaikui (tinkami užrašai, garsiniai signalai, kitu būdu prieinama informacija):

1 – nepritaikyta, 2 – iš dalies pritaikyta, 3 - pilnai pritaikyta (apveskite tinkamą skaičių)

Klasės aplinka			Valgykla			Tualetai			Aktų Salė			Sporto salė			Kitos bendros erdvės (koridoriai, kt.)		
1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3

23. Ar Jūsų vaiko klasėje yra numatyta:

Teiginys	Taip	Ne
atskira darbo vieta (izoliuota nuo triukšmo, vizualinių trukdžių)		
poilsio zona		
galimybė lanksčiai pertvarkyti klasės erdvę		
galimybė pasivaikščioti, pajudėti, neblaškant kitų mokinių		

24. Įvertinkite klasės mokytojų bendradarbiavimą su Jumis, Jūsų šeima:

Teiginys	sutinku	abejoju	nesutinku	neaktualu
Su mumis tariamasi dėl vaiko ugdymo tikslų				
Dalyvaujame rengiant individualizuotą programą				
Su mumis tariamasi dėl bendravimo su vaiku būdų				
Su mumis derinami vaiko ugdymo metodai				
Tariamasi dėl užduočių, kurios padėtų atsiskleisti vaiko gebėjimams				
Tariamasi dėl vaiko pažangos vertinimo būdų				
Su mumis tariamasi dėl vaiko bendravimo su bendraamžiais				
Aptariami ugdymo procese kylantys sunkumai				
Gauname konsultacijas kylančiais klausimais				
Atsižvelgiama į mūsų pageidavimus dėl bendravimo su vaiku, individualios pagalbos, kt.				

•••

25. Įvertinkite, ar, Jūsų manymu, ugdymas paskatino / lavino Jūsų vaiko:

Teiginys	sutinku	abejoju	nesutinku
Pažinimo džiaugsmą			
Norą tyrinėti, kurti			
Gebėjimą aiškiai kalbėti, dalintis informacija ir pan.			
Gebėjimą naudotis kompiuteriu (vėliau – interneto paieškos sistema)			
Gebėjimą priimti apgalvotą sprendimą			
Atsakomybę už savo veiksmus			
Gebėjimą tinkamai bendrauti ir veikti kartu su kitais			
Gebėjimą turėti ir reikšti savo nuomonę			
Iniciatyvumą			
Kita (įrašykite)			
Kita(įrašykite)			

26. Kaip apskritai vertinate savo vaiko ugdymo kokybę savo vaiko mokykloje? (1 - labai blogai, 10 - puikiai)

1 _ 2 _ 3 _ 4 _ 5 _ 6 _ 7 _ 8 _ 9 _ 10

•••

3. priedas. Apklausos anketa. Tikslinė grupė: mokyklų administracijų atstovai

1. Kiek iš viso mokinių mokosi:

Priešmokyklinėse klasėse _____

Pradinėse klasėse _____

2. Kiek iš viso mokykloje pedagogų? _____

3. Kiek ir kokių švietimo pagalbos ar specialiosios pagalbos specialistų yra mokykloje?

Specialieji pedagogai _____

Logopedai _____

Psichologai _____

Socialiniai pedagogai _____

Mokytojo padėjėjai _____

Kineziterapeutai _____

Kita _____

4. Kiek mokinių, turinčių negalią, mokosi mokykloje?

Priešmokyklinėse klasėse _____

Pradinėse klasėse _____

5. Kokias negalias turi jūsų mokykloje besiuogdantys mokiniai (pažymėkite):

- Intelektas _____
- Klausos _____
- Su kochleariniais implantais _____
- Regos _____
- Psichikos _____
- Judesio ir padėties bei neurologinių sutrikimų _____
- Įvairiapusių raidos sutrikimų (autizmas, Aspergerio sindromas, kt.) _____
- Kurčneregystė _____
- Kompleksinę _____

6. Pažymėkite, ar tarp Jūsų mokyklos mokinių yra tokių, kuriems nustatyti skirtingo laipsnio specialieji ugdymosi poreikiai:

- nedideli specialieji ugdymosi poreikiai _____
- vidutiniai specialieji ugdymosi poreikiai _____
- dideli specialieji ugdymosi poreikiai _____
- labai dideli specialieji ugdymosi poreikiai _____

7. Ar per pastaruosius trejus metus yra buvę atvejų, kai negalią turintis mokinys nebuvo priimtas į mokyklą?

- taip
- ne (pereikite prie 11 klausimo)

8. Jei taip, kokios dažniausiai pasitaikančios priežastys, dėl kurių negalią turintys vaikai nebuvo priimti į mokyklą:

- dėl vaiko negalios sunkumo (labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių, kurių nebuvo galimybės tenkinti dėl specialistų trūkumo)
- dėl nepritaikytos ugdymosi aplinkos (pavyzdžiui, vaikui, turinčiam judesio ir padėties sutrikimą).
- dėl nepalankaus bendruomenės požiūrio (pvz., neturinčių negalios vaikų tėvų nesutikimo, kad kartu mokytųsi vaikas su negalia)
- Klasės (grupės) mokytoja neturėjo kompetencijos dirbti su šiuo vaiku
- Nebuvo mokymą(si) palengvinančių specialiųjų priemonių (garsą sustiprinančios įrangos, akliems pritaikytos klaviatūros, kt.)
- Nebuvo specialiojo pedagogo
- Nebuvo logopedo
- Nebuvo psichologo
- Kita _____

9. Įprastai Jūsų mokykloje negalią turinčių mokinių ugdymas organizuojamas (galima rinktis kelis variantus):

- atskiroje klasėje su kitais negalių turinčiais mokiniais
- bendroje klasėje su kitais mokiniais
- organizuojamas dalinis ugdymas namuose
- organizuojamas ugdymas šeimoje
- kita (įrašykite) _____

10. Kas, priimant vaiką, turintį negalią, į mokyklą, administraciniu lygiu paprastai aptariama su jo tėvais (globėjais):

- Atskiri susitikimai su tėvais nėra organizuojami, nebent šeima parodo iniciatyvą
- Tėvai informuojami apie mokykloje teikiamas švietimo paslaugas
- Bendradarbiavimo su tėvais būdai
- Tėvų pareigos padėti savo vaikui mokytis
- Kita _____

11. Pažymėkite tris svarbiausius mokytojų gebėjimus ugdant negalią turinčius vaikus:

Gebėjimas remtis mokinio stiprybėmis
Gebėjimas formuluoti mokinio gebėjimus ir poreikius atitinkančius ugdymo tikslus
Gebėjimas taikyti komunikacijos su negalią turinčiu mokiniu būdus, atitinkančius jo galimybes ir poreikius (gestais, paveikslėliais, simboliais, aiškiais trumpais sakiniais ir pan.)
Gebėjimas padėti mokiniams (turintiems negalias ir ne) bendrauti ir žaisti kartu
Gebėjimas parinkti negalią turinčiam mokiniui tinkamus mokymo metodus ir derinti juos su taikomais visai klasei
Gebėjimas skirti pakankamai laiko užduotims atlikti
Gebėjimas individualizuoti vertinimą, atsižvelgiant į individualią mokinio pažangą
Gebėjimas numatyti bendras popamokines veiklas, kuriose kartu dalyvauja negalią turintys ir kiti mokiniai
Gebėjimas rasti inovatyvių ugdymo būdų, kūrybiškai juos taiko
Gebėjimas sudominti mokinį su negalia, motyvuoti veiklai

12. Prašome įvertinti apsirūpinimą priemonėmis, padedančiomis kompensuoti negalią (priemonės, padedančios rankos judesiams, klausos aparatai ir kt.)

Teiginys	sutinku	abejoju	nesutinku
Mokyklą lankantys mokiniai su negalia ir joje dirbantys mokytojai aprūpinti visomis ugdymui(si) reikalingomis priemonėmis			
Mokykla padeda apsirūpinti visomis ugdymui reikalingomis priemonėmis			
Negalią turinčių mokinių ugdymas(is) būtų veiksmingesnis, jei turėtume daugiau konkretaus mokinio poreikius atitinkančių specialiųjų mokymo priemonių (vaizdinių, techninių, kt.)			
Ugdymui reikalingų priemonių pakanka, tačiau jos nėra tinkamai išnaudojamos, nes mokytojams trūksta žinių ir gebėjimų kaip jomis naudotis			
Mokykloje nėra rūpinamasi specialiųjų priemonių, reikalingų mokiniams su negalia, išigijimu			

13. Ar gaunate palaikymą ir pagalbą iš steigėjo (savivaldybės):

a. Sprendžiant mokinių priėmimo klausimus dėl:

Teiginys	sutinku	abejoju	nesutinku
Fizinės aplinkos pritaikymo			
Dėl informacinės aplinkos pritaikymo			
Aprūpinimo specialiosiomis ugdymo priemonėmis			
Mokytojų kvalifikacijos kėlimo			

b. Sprendžiant ugdymo klausimus, susijusius su:

Teiginys	sutinku	abejoju	nesutinku
Fizinės aplinkos pritaikymu			
Informacinės aplinkos pritaikymu			
Specialiosiomis ugdymo priemonėmis			
Mokytojų kvalifikacijos kėlimu			